MOARA MUTĂ

MENELAOS LUDEMIS

EDITURA TINERETULUI

MENELAOS LUDEMIS

MOARA MUTĂ

Copertă și ilustrații:
TANASIS FAPAS

MENELAOS LUDEMIS

In romîneşte de
DORINA ANTON-TALAZU

EDITURA TINERETULUI

CAPITOLUL I

Într-adevăr, mare bătaie de cap sînt și jocurile în vremurile astea. Cu ce să te joci ? Jocurile copilărești s-au terminat. De altfel, nici nu erau de noi. Erau create doar pentru copii. Acum trebuie să-ți storci cu adevărat mintea ca să născocești altele mai „serioase", dar nici astea n-or să mulțumească pe nimeni. Cei care au împlinit 14 ani își dau aere de om „mare". Poartă pantaloni lungi și se căznesc să-și mai îngroașe măcar puțin glasul. Ți-e silă să-i vezi ! Eu zic că decît să fii mare și să te porți atît de caraghios, mai bine să ramîi copil.

Ce frumos ar fi să poți născoci un joc care să fie și joc, dar și potrivit vîrstei tale ! Cum ar fi ... călăreț pe un cal adevărat, sau căpitan pe un vapor cu fum. Dar ce tot vorbim ? Fum, astăzi, nu iese nici pe ogeacurile caselor. Asta pentru că lemnele au dispărut. Cîte au mai fost le-au trimis în ... călătorie. Unde ? Nimeni nu-ți explică clar. Cică „pentru război" — spun ăi mari. Dar ăi mici nu înțeleg nimic. Ăștia numai un singur lucru știu : că nu se pot juca ca mai-nainte, că în casele lor s-a cuibărit frigul și posomoreala, că au dispărut din prăvălii untdelemnul, brînza și măslinele, că chefliii s-au lăsat de petreceri și că lăutarii, în loc să sufle în clarinete, suflă în pumni ca să se încălzească. Numai asta știu și văd copiii. Și încă ceva : că o dată cu războiul ăsta, toate lucrurile și-au pierdut farmecul. Jocurile vechi nu le mai dau nici o plă-

cere. Și nenorocirea este că acum nu poți născoci altele. Dar chiar de ai fi putut, ar fi fost zadarnic. Pentru că ce satisfacție ți-ar putea oferi un joc dacă nu se va opri un om matur să ți-l admire ?

Bătrînii s-au înfofolit în cojoacele lor, gîndindu-se într-una ; și din cînd în cînd scuipă. Cît despre băbuțe, mai bine să nu vorbim ; tot tușesc și blestemă.

Dar mai este încă ceva, ce n-au putut copiii să înțeleagă. O dată ce războiul este atît de rău, de ce l-au lăsat să vină ? Pentru că — după cum se vede — războiul n-a venit singur. Cineva tot l-a adus. Dar de ce nu-l alungă tocmai dincolo, peste hotarele lumii ? Și boala vine singură, dar o gonesc cu tot felul de leacuri. Dar și războiul, o să-mi spuneți, îl gonesc cu puștile, cu tunurile. Asta e războiul . . .

Într-adevăr, sînt prea încurcate toate aceste lucruri pentru mințile încă necoapte ale copiilor. Apoi, acum nici unul din cei mari nu avea timp sau răbdare să le explice. Erau preocupați de lucruri mult mai complicate. Un singur lucru era de netăgăduit : că dintre toate relele ce au năpădit lumea copiilor, ăsta era cel mai mare. Mult mai mare și mai rău decît poveștile de groază. Aici trebuie să spunem că poveștile pe care le știau copiii le erau povestite de cei mari. Numai despre război nu le povestea nimeni nimic. Dar povești știau, și încă destul de multe.

Povești scrise, cu desene și ilustrații, doar un copil citise în sat : Fotis Triarhis. Dar, ca să fim sinceri pînă la capăt, Triarhis nu se născuse aici. A venit cu familia de pe alte meleaguri și a poposit în casa bunicului, morar de meserie. Nu era un copil bogat Fotis și nici cu sănătatea nu o ducea prea bine. Era însă isteț și demn. Slăbuț la trup și cu ochi negri, gînditori. Purta haine cîrpite, cu petice pestrițe. Foarte rar erau pe măsura lui. Iarna, de cele mai multe ori, era îmbrăcat într-un cojoc vechi al bunicii care a murit. Sînt vreo doi ani de atunci.

Era străin de locurile astea. Venise aici dintr-un loc îndepărtat, despre care localnicii nici nu știu unde se află. Este, bineînțeles, notat pe hartă, dar în hărți toate orașele sînt la fel : un punct, iar alături un nume. „Platamon", așa se numea orașul în care născuse Fotis. Ai să mă întrebi acum : „Ce, Platamon este oraș ?" De ce nu ! Pe

lîngă satul ăsta în care locuiești acum este oraș, și încă unul mare.

Cînd Fotis era mic de-o șchioapă, tata îl lua și venea aici în satul natal al mamei. Minunate erau călătoriile astea, chiar dacă durau puțin ! Pentru bunicul lui, Pascos, tot timpul cît ședeau la el era o sărbătoare adevărată. Golea cotețul de găini ca să-i cinstească. Îi rămăsese la inimă ginerele lui, Triarhis.

— Ia uitați-vă, măi ! spunea consătenilor lui. Așa un bărbat a meritat Constandula mea. Aur curat nu altceva. Respectă pămîntul pe care calcă și pîinea pe care o mănîncă. Nu glumă. Pînă și furnicii îi recunoaște dreptul ei. Unu' singur a avut Platamonul, și pe ăla l-a luat fata mea.

— Dar ce, ginerele meu, care este tot din Platamon, este rău ? îl contrazise un consătean. Cum poți să spui că a avut doar unul ?

— Ei, bine, hai să spunem că a avut doi, ca să nu-ți stric cheful ! Taci acum !

De fapt bătrînul Pascos n-avea urmaș direct. Răposata nu i-a dăruit nici un copil ; cînd i-a murit fratele de tînăr, fata lui, Constandula, a rămas orfană ; a luat-o moș Pascos și a crescut-o ca pe fata lui. Cînd oamenii îi spuneau „nepoata", se supăra.

— Care nepoată, mă ? zicea, Constandula-i fata mea, și apoi i se adresa : Ia spune, cine-i tăicuțul tău ?

— Tu, unchiule.

— Acum ai făcut-o de oaie.

Fotakis de mic copil fusese cam bolnăvicios. Peste tot stăpîneau frigurile. Ca o lămîie era de gălbejit. Dar de deștept . . . făcea cît doi.

— Să vă trăiască, fiii mei ! Să vă bucurați de el. Și degrabă doctor. Într-un ceas bun . . . spunea cu mîndrie bătrînul Pascos.

— Nu vreau să mă fac doctor, se supăra Fotakis.

— Dar ce ? Doamne ferește !

— Nu vreau. Doctorii poartă rochii albe și seamănă cu femeile.

Bunicul se strîmbă de rîs :

— Ia te uită, cum de nu m-am gîndit ! Și ce vrei să devii, măi giuvaerule ?

— Călăreț !

Bunicul își răsucea mustața :

— Călăreț, hai ? Ei, bravo ! Bineînțeles, asta nu este o meserie, dar este o mîndrie. Uite, așa ne trăim noi viața : călare.

Da. De fiecare sărbătoare mai mare tata obișnuia să vină în satul soției lui. Un sat sărac, amărît, care altă recoltă decît oameni buni nu avea. Grîu avea puțin. Și porumb la fel. Numai fructe avea multe, și dulci.

Își amintește acum Fotakis, ca într-un vis tare îndepărtat, cum tatăl lui, de fiecare dată cînd venea aici, pleca la niște prieteni, cu care tăifăsuia atîta, încît uita și de mîncare. Unul dintre aceștia, unul cu mustăți negre și ochi gînditori, nu se dezlipea niciodată de tatăl lui. Se deosebea de toți ceilalți. Nu pentru că de cîte ori venea îi aducea lui Fotakis tot felul de bunătăți — și ceilalți îi aduceau — dar pentru că vorbea parcă mai blînd. Se numea Tulupas. (Dacă l-ar vedea acum Fotis sigur nu l-ar mai recunoaște.)

— Am și eu un băiat ca tine, îi spuse într-o zi lui Fotakis. Am să-l aduc o dată ca să-l cunoști. Acum este la niște rude în satul vecin. Cum se întoarce, îl aduc să vă împrieteniți. Îl cheamă Arghiris.

Dar într-o noapte a bătut cineva furios în ușă. Mai s-o spargă. Tata s-a sculat neliniștit. Cîțiva oameni, cu voci groase, cu fețe aspre, încruntați, i-au pus pistoalele în piept. Asta a fost tot. De atunci Fotakis nu l-a mai văzut.

De ce l-au luat ? Unde l-au dus ? Ce voiau să-i facă ? Asta n-o știa nimeni. Poate că știau, dar lui nu-i spuneau. Nici chiar mama. Mama, din ziua aceea, știa numai să plîngă. Și altceva nimic. Să plîngă și să se gîndească adînc, adînc... Și cutremur să fi fost, și acoperișul de-ar fi căzut, mama ar fi rămas întotdeauna nemișcată. Și gînditoare.

Așa s-a scurs anii. „Cine stă arestat ?“ se întreba el în gînd. „Hoții“, își răspundea singur tot în gînd. Cînd a întrebat pe bunicul și pe mama lui, aceștia au dat din umeri. Poate că nici ei nu știau. Unii mai degrabă lăsau să se înțeleagă că e hoț. Așadar, Spilios Triarhis era hoț. Și dacă lucrurile stăteau așa, atunci el era fiu de hoț. Să te văd acum, Fotis, cum trăiești cu o așa rușine în spate. Hai să te văd dacă ai curajul să privești copiii drept în ochi ! Nu îndrăznea să scoată nici măcar nasul din casă.

Credea că copiii și-ar fi lăsat imediat jocul și l-ar fi arătat cu degetul : „Uite-l ! Asta este fiul hoțului, pe el, băieți !“

Acum spuneți-mi și voi, viață este asta ? Să nu poți să ieși și tu ca toți copiii pe uliță, să nădușești de atîta alergătură la joacă, să te prăfuiești, să-ți mototolești hainele . . .

Copiii, la rîndul lor, ocoleau tovărășia lui. Și, cînd el încerca să se apropie de ei, își întrerupeau jocul și plecau. Dar nu pentru că era sărac. A, nu pentru asta ! Altul era motivul. Uite, aflaseră și ei de nu știu unde că taică-său ar fi hoț. Pentru asta. Pe tatăl lui nu-l văzuse, firește, nici un copil, pentru că de ani de zile — se spune — putrezea în închisoare. La drept vorbind, așa-i trebuia. Cine l-a pus să-și lase ogorul și să se țină de hoții ? Domnul învățător spunea în fiecare zi : „Muncește, ca să mănînci !“ Nu spunea : „Fură, ca să mănînci !“ Și avea dreptate. Cine fură ca să mănînce, este băgat în pușcărie, unde în-

ghite mucegai pînă se satură. Așa că nici copiii nu se grăbeau să se joace cu „feciorul hoțului". Pentru că, da, așa l-au poreclit pe sărmanul Fotis : „feciorul hoțului". În sinea lui, Fotis se revolta, lupta să alunge această idee. Era cu neputință ca taică-său să fie hoț. Nu ! Nu se putea ... nu se putea ! Știa el ce fel de oameni sînt hoții. Văzuse el odată ... Uite, aveau niște ochi de pisică. Întocmai. De pisică. La fel cu ochii pisicii pe care au avut-o odată în casa lor. O numeau chiar „Hoața". Zău, ciudată mai era această pisică ! Ziceai că s-a născut numai pentru hoție. Puteai să-i pui în dreptul mustăților cel mai gustos pește. Nu-l atingea. Dar cum dădeai să pleci, se repezea și-l fura.

Fotis de multe ori se hotăra să deschidă vorba despre taică-său. Voia s-o întrebe pe maică-sa dacă este adevărat, dar ea îi tăia vorba și-l trimitea să se spele pe picioare.

— Mi le-am spălat, îi răspundea. Uite, chiar acum am trecut pe la pîrîu și mi le-am spălat.

— Hai, du-te să le speli încă o dată !

Pe lîngă sat trecea un rîu adînc și mut. Avea o apă curată, limpede ca o oglindă. Acolo îl trimitea maică-sa să se spele. Ei, hai acum de te-nțelege cu ea !

Cîteodată Fotis lua hotărîrea să se agațe zdravăn de fusta ei și să n-o lase să plece pînă nu i-o spune. E adevărat că taică-său era hoț ? Dar cînd o vedea așa de obosită, îi era milă de ea. Da, era foarte obosită mama lui. Muncea din greu pe la case străine. Și-i ieșea sufletul pînă făcea rost de o bucățică de pîine. De prea mult spălat, mîinile îi erau mereu aspre, albicioase, chircite și crăpate. Mai ales cînd îl mîngîia, simțea cum îl înțeapă mîinile ei crăpate. De-ar fi fost tatăl lîngă ei, n-ar fi lăsat-o să se chinuiască așa. Ar fi luat tot greul asupra lui și n-ar fi umblat mama din ușă-n ușă, cerșind de lucru.

Dar, vezi, tatăl nu era aici. Zăcea în pușcărie. Blestemată să fie pușcăria asta ! Să nu ai un prieten, să nu ai tată, să ai doar o mamă slabă și tristă ... Și după toate astea să mai vină și războiul. Fotis nu știa ce-i acela război. Nu ajunsese încă în satul unde locuia acum și nu-i văzuse fața hidoasă. Dar bătrîna Timiula, vecina lor, spunea că războiul e atît de mare, încît o să acopere lumea întreagă. Așa că, vrînd-nevrînd, o să ajungă și aici. Ni-

meni nu i-a explicat lui Fotis cum arată războiul. Dar el i-a schițat singur chipul. Era greoi, încărcat cu foc și fiare ; și se hrănea cu sînge. Dar de ce nu-l omorau ? Cum de-l lăsau așa, slobod, ca să soarbă sîngele lumii ? Dar parcă e atît de ușor să te lupți cu ditamai războiul ... Fotis ar fi vrut s-o întrebe mai multe pe bătrîna Timiula, dar nu prea o avea la suflet. În fiecare zi ea striga că nu poate suferi copiii, pentru că îi fură vara prunele. Continua însă să-i fie nesuferită și iarna, cu toate că nu mai avea prune, pentru că, zicea ea, îi cotonogeau pisicuța albă, cu un nume mîngîietor și ochi vicleni. De aceea, spunea, i s-a făcut lehamite de toți copiii laolaltă și nu mai avea ochi să-i vadă. Dacă se-ntîmpla s-o salute vreunul, îl privea atît de aprig, încît acesta nu mai îndrăznea nici să treacă pe lîngă ea altădată. Dar parcă cu cei mari se împăca mai bine ? În același chip se purta și cu ei. Îi tot ocăra zicîndu-le : zăpăciți, netrebnici, nenorociți.

Îi plăcea mai mult să vorbească, zicea, singură decît cu ei, sau cu o găină neagră, cu pene strălucitoare, care îi era cea mai bună prietenă.

Într-o seară, mama lui Fotis a chemat-o să mai schimbe o vorbă cu ea.

— Vorbă ai spus ? întrebă Timiula răstit. Nu, fii sănătoasă ! Tot ce am de spus, mi-l spun mie. Așa e mai bine. Cată-ți de treabă !

Sărmana mamă ! O apăsa singurătatea și voia să schimbe și ea vreo două vorbe cu un suflet de om. Fie chiar și cu bătrîna Timiula, „Ursuza", cum au poreclit-o copiii. Dar ea nici nu se gîndea. Aceeași sete de tovărășie îl chinuia și pe Fotis. Știi ce înseamnă să n-ai un prieten cu care măcar să te cerți ? Tare îi plăcea de unul : Arghiris Tulupas. Locuia la marginea cealaltă a satului. La toate era primul Arghiris. Pînă și la fugă, „lapte gros" și „țurcă". Cînd se întorcea de la școală, Arghiris trecea întotdeauna prin fața casei lor, dar niciodată nu i-a făcut cinstea să-l salute.

Îi părea tare rău lui Fotis, pentru că dintre toți copiii satului pe el și-l dorea prieten, pentru că dintre toți părea cel mai bun, cel mai curajos. Păcat. Și era bolnav ! Și avea atîta nevoie de prietenie ... La școală, unde ar fi putut

să-și facă vreun prieten, nu-l mai primeau. Învățătorul ar fi vrut, dar era fricos. Iarna trecută l-a primit aproape o lună, dar s-au revoltat cîțiva părinți, care erau prieteni cu jandarmii, și a fost nevoit să-l dea afară ; cică nu voiau ca odraslele lor să meargă la aceeași școală cu băiatul lui Spilios Triarhis. Mereu tatăl lui era la mijloc. Dar ce grozăvie a făcut, de-i sta mereu ca o piedică în drum ?

Păcat ! Și tare-i mai plăcea cartea ! Era fruntaș la învățătură. Toți recunoșteau aceasta. Încă un an să mai fi stat și l-ar fi întrecut pînă și pe învățător.

Acum trece doar pe lîngă școală. Aude ciripitul copiilor și ochii i se umplu de lacrimi. Ca să se consoleze de această amară singurătate, s-a pus pe citit... Și citea încă o dată cărțile pe care le citise. Citea și invidia toți copiii care trăiau în lumea basmelor. Acum era însă nevoit să se despartă pînă și de ei, pentru că, iată, a aflat că vine războiul... și o să-i ardă cărțile. Așa crede el. De aceea le-a ascuns și a rămas singur, singur de tot. Acum umblă haihui și se distrează cu niște jocuri searbede. Le-a scornit singur, ca să nu se spună că nu mai face nimic. Ce fel de jocuri ? Mai bine să nu mai vorbim. Poftim, vînează muște și le rupe aripile ; sau prinde furnici și le pune să se lupte. Spuneți, vă rog, jocuri sînt astea pentru Fotis Triarhis ? De aceea le-a părăsit și pe acestea și nu mai face nimic. Își poartă doar mîhnirea și se duce la rîu. Primitor mai e și rîulețul ăsta ! Este ultimul lui prieten. Acolo se duce și-și petrece orele lui de singurătate și aruncă în el bețișoare și bărcuțe de frunze. Dar se-ntîmplă uneori ca și el să se tulbure, să se învolbureze mînios, și asta îl înspăimîntă. De-ar fi avut un cal ! În ultima carte s-a întîlnit cu un băiat care avea un cal. Și unde mai pui că era alb, și vorbea ca un om. Adică nu vorbea, dar înțelegea tot ce i se spunea și necheza. Poftim, dă-mi un astfel de cal și ia-mi o sută de cîini ! Pentru că dacă ai un astfel de cal, ce nevoie mai ai de cîini ? O să mă întrebați : „E rău să ai un cîine ? E cel mai credincios prieten care noaptea păzește casa de hoți". Na, acum cînd a spus „hoți", iar și-a amintit de taică-său. Ah, de ce să-i facă el una ca asta ? Cum de și-a lăsat băiatul să înfrunte singur atîta rușine ?

Ori de cîte ori își amintea de aceste lucruri, părăsea rîul și se întorcea posomorît în sat, cu nădejdea că o să găsească ceva care să-i ușureze sufletul. Dar ce să găsească într-un sat atît de mic ? Nu. Pentru Fotis satul acesta nu mai avea nici o taină. Avea prea puține ciudățenii.

Bătrîna Timiula spunea că în sat există o casă cu stafii. Din casa asta, la miezul nopții, se auzeau strigăte. Toți copiii credeau că așa este, deși nici unul n-a ieșit în miezul nopții să le audă cu urechile lui. Dar Fotis nu credea nimic. A vrut o dată chiar să iasă în toiul nopții ca să se încredințeze singur, dar maică-sa nu i-a dat voie.

Un alt lucru ciudat al satului era și un copac crescut pe un alt copac de alt soi. Odată, se zicea, sub acest copac au poposit niște țigani, care au pus o ursoaică să joace, apoi o maimuță care s-a cățărat pe toiagul stăpînului și și-a admirat mutricica într-o oglindă.

Fotis se gîndea cu ciudă că n-a fost și el atunci, să vadă ursul jucînd și maimuța cu oglinda. Acum au dispărut din sat toate aceste bucurii. Acum aproape fiecare gospodar scotocește prin ladă să găsească puțin mălai ca să-și hrănească copiii. Seara toți se retrag devreme.

Iarna aceasta este mai usturătoare, și vîntul te taie ca o sabie ascuțită. Înfofolit în haina găurită a lui taică-său, cu nasul lipit de geam, Fotis privea lumea. Copiii, afară, se dădeau pe gheață și se băteau, chiuind, cu bulgări de zăpadă.

Ar fi vrut și el să se joace cu ei. Dorea asta tare mult, deși afară era un ger năprasnic. Dar știa că dacă va încerca să se apropie, copiii vor părăsi jocul și s-ar fi dus mai încolo. Uite, chiar în clipa aceasta Arghiris trece prin fața lui. E înfofolit într-un șal de-al maică-si. Se pare că s-a îmbrăcat așa ca să se apere de bulgări. Arghiris era chiar de vîrsta lui. Numai că arăta puțin mai plin. Zilele trecute mai că nu s-au ciocnit nas în nas. Arghiris se întorcea de la școală. Cît despre ceilalți, ca să fim sinceri, nu-i păsa prea mult de ei. Avea și el mîndria lui. Îi întorceau ei spatele ? Le întorcea și el ! Dar cu Arghiris era altceva. În fața lui mîndria i se frîngea. Îl știa un băiat curajos, și de aceea voia să fie prieten cu el. De mult voia să-l oprească în drum și să lege cu el o discuție. Dar cum

să facă ? Pentru cei mari e ușor. Scot cîte o țigară, o bat de vreo două ori de pachet ca să se așeze tutunul și apoi se opresc :

— Vă rog, îmi permiteți să aprind ?

— Cu plăcere . . . i se răspunde.

Și imediat începe discuția.

Dar Arghiris, după cum știm, nu fumează și nici Fotis, firește. Atunci ?

Da, mai e încă un mijloc de a intra în vorbă cu cineva : ceasul.

— Vă rog . . . cît aveți ceasul ?

— Cu plăcere . . .

Și discuția se înfiripă. Dar nici Fotis și nici Arghiris nu aveau ceas. Ce-i de făcut ? Să aștepte ca Arghiris să crească pînă o să aibă ceas sau o să fumeze ? Dar pînă atunci ar fi crescut și Fotis. Atunci n-o să mai aibă nevoie numai de prietenia lui.

Nu. N-o să aștepte de loc. Într-o zi își ia inima în dinți și-l oprește. Dar pînă să apuce să-i vorbească el ceva, i-a vorbit chiar Arghiris :

— Ei, îi spuse, ce mă privești așa ?

Fotis s-a pierdut. Niciodată nu s-ar fi așteptat la o asemenea purtare. S-a roșit și i-au pierit cuvintele.

— Nimic . . . îi spuse.

— Păi, atunci . . . de ce te zgîiești ?

— Uite . . . zise Fotis, și nu putut să continue, voiam să ne spunem . . . bună ziua.

Arghiris l-a privit foarte rece :

— Nu-i nevoie, îi spuse, și se depărtă.

Acum se joacă acolo, afară, cu ceilalți și nu se gîndește de loc că în dosul unui geam înghețat stă Fotis și-l invidiază. De fapt nu-l invidiază numai pe el. Pe toți.

E duminică și copiii nu au școală.

Puțin mai înainte a trecut pe acolo și învățătorul, ținînd un teanc de ziare pe care i le-a înmînat poștașul. E un bătrînel cumsecade, liniștit. Dar se teme de jandarmerie.

Fotis nu-l socotea prea vinovat. I s-a ordonat să-l dea afară din școală. Ce putea să facă un învățător bătrîn, care mai e și bolnav ?

Azi e duminică . . . Dar aceasta nu înseamnă nimic pentru Fotis. Pentru ceilalți copii, da. Ei toată săptămîna stau

închiși în școală. Duminica e toată a lor. Să nu profite de ea ? Sînt copii care nu se duc nici să mănînce, iar mamele lor sînt silite să iasă în drum și să-i caute.

Fotis stă încremenit la geam și-i privește. Cît s-ar mai juca și el... Nu s-ar mai sătura de joc, mai ales că de cînd se știe nu s-a prea jucat așa cum își închipuia el. Casa îi era întotdeauna cufundată în tristețe din cauza tatălui. De multe ori stătea și se întreba : „Cum arată oare tatăl meu ?“ Nici măcar nu și-l amintește. Era atît de mic atunci cînd l-au arestat... Și trecuse atîta timp... Totul s-a stins încet, încet în amintire, încît nici o fărîmă, cît de mică, din figura tatălui nu i-a rămas. Da' de loc. Uneori stă cu capul între palme și încearcă să reconstituie clipele cînd tatăl lui îl plimba prin jurul morii bunicului, ținîndu-l de mînuța dreaptă. Își amintește de multe lucruri pe care le făceau împreună, dar — uite ! — chipul lui i s-a șters complet din memorie.

Uneori, desperat, o întreba pe mama lui :

— Mamă, cum arată tatăl meu ? Spune-mi, te rog. Uite, închid ochii și încerc să-i văd gura, nasul, mîinile, dar degeaba.

— Fotis, nu e mai bine să-ţi vezi de treburile tale ?

— Atunci spune-mi cîți ani aveam cînd l-au închis pe tata...

— Erai mic cît o gîgîlice, o fărîmiță de om... Acum mă uit la tine... ești mare...

Uneori Fotis stăruia cu înverșunare :

— Cum arată ? o întreabă și o tot întreabă pe maică-sa. Spune-mi... cum arată ? Nu înțelegi că vreau să-mi recunosc tatăl... cînd o să mă întîlnesc cu el...

— Cum vrei să arate ? îi răspunde ea întunecată. Ca toți oamenii. Dar mai bine, zic eu, să te duci să te speli.

Uitucă mai era... O dată îi spunea că are mustață, altă dată că n-are de loc...

— Era înalt, mamă ?

Măicăsa se posomorî din nou :

— Da... era... Și ce-i cu asta ? Ei... da, era. Dar ce-are a face ? Acum taci !

Întotdeauna așa își termina vorba : „Acum taci !“ Și cînd, mă rog, să fi vorbit ? Să tacă... Ușor este ? Dar ia

treci în locul lui ! Să te sufoce atîția „de ce", și alții să-ți spună : „Taci !" Ah, cei mari nu observă nimic. De atîta timp Fotakis este mare, iar maică-sa nici n-a observat măcar. Cum să i-o spună ? Să-i spună : „Mamă, uite, sînt mare ! Mi-ai ascuns toate cheile inimii tale și m-ai lăsat pe dinafară. Dar acum . . . "

Fotakis nu înțelege însă de loc de ce nu are voie să întrebe nimic despre tatăl lui. Și ar fi avut atîta nevoie . . . Uite, ca apa, ca pîinea. De ce să-l învăluie pe tatăl lui cu atîta mister ? Încet, încet, mama lui, prin tăcerea ei, îl făcea să creadă că, într-adevăr, tatăl lui era hoț. Dar dacă-i așa, ce nevoie mai avea Fotakis de viața asta ? Sufletul lui striga însă cu toată puterea : „Nu ! Nu! Nu este, și nici n-ar putea să fie tatăl meu hoț. Niciodată, niciodată, niciodată !"

— Auzi ce-ți spun, mamă ? Niciodată !

Maică-sa s-a speriat. S-a repezit la el și l-a cuprins în brațe.

— Ce se întîmplă, dragul meu Fotakis ?

— Vreau să spun că tatăl meu nu e rău . . .

— Rău ? Tatăl tău ?

— Ei, atunci unde este ? Cum este ? Spune-mi !

— Nu ți-am spus ? Ți-am spus.

— E înalt ?

— Ți-am mai spus. Da.

— Are burtă ?

— Doamne ferește !

— Are părul negru ?

— Nu știu.

Pe Fotakis l-a pufnit rîsul.

— Nu știi ? o întrebă cu ochi mari de mirare. Nu știi cum arată tatăl meu ? Tatăl meu ? Atît de puțin ții la el ? Atît de puțin, încît ai uitat și ce păr are ?

— Părul albește, Fotakis, i-a răspuns mama amărîtă. Și mai ales al celor de după gratii. Da. Albește și cade.

— Și ochii ? Albesc și ochii după gratii ?

Mama a oftat :

— Nu. Nu, băiatul meu. Ochii se înroșesc jur împrejur.

Fotakis privi în ochii mamei. Erau roșii. O îmbrățișă.

— Mamă, măicuță. Așa plînge și tata ?

— Se poate, copilul meu.

— Și atunci, cînd nu plînge, cum sînt ochii lui, albaștri ?

— Nu, băiatule. Sînt căprui. Dulci și blînzi, ochi castanii.

— Hai, acum, măicuțo, acum, cînd ai început, hai, spune-mi și altceva. Spune-mi tot !

Dar mama amuțea din nou.

— Du-te și te spală, îi spunea.

Și se ducea de se închidea în odaia ei.

De-ar fi avut un prieten ... Dar sîntem nedrepți, pentru că Fotis avea, da, avea un mare prieten. Pe moș Pascalis, bunicul din partea mamei. Dar și cu el lucrurile erau cam încîlcite. De cîtva timp a dispărut și el și nimeni nu știe unde-i. Cei mai mulți cred că a murit. S-ar putea să fie și el în închisoare. Parcă poți să scoți vreo vorbă de la ăi mari ? Cum îi întrebi, amuțesc. „Unde-i moș Pascalis ?“ îi întrebi. Pascalis, Pascos îi spunea lumea, Pascalis Damalas, morar de profesie. Își avea moara în pădure și măcina grăunțele satului. Pietrele morii lucrau încet, încet, ca niște fălci de babă. Da, erau cam bătrîne, dar făceau treabă bună. Făină multă și tărîțe puține. Păi, da. Asta era marea fală a bătrînului. Cînd i se spunea de cîte unul mai zorit : „Întîrzii, moșule ... tare întîrzii !“ el își scutura barba de făină și le răspundea : „Da. Întîrzii. E adevărat. Dacă vreți treabă mai zorită, poftiți la oraș. Acolo se macină cu motorul. Macină pînă-i zice pește. Dar dacă nevestele or să vă frămînte numai tărîțe, să nu fiți supărați pe moș Pascalis“. Ce vorbă blîndă avea bunelul ! Acum s-a dus și el. A murit ? Trăiește ? Nu se știe. Unii spun că a plecat departe ... Alții că a căzut în apa morii și s-ar fi înecat. Nimeni nu știe care-i adevărul. De cînd a venit războiul, toți vorbesc încurcat și nimeni, parcă intenționat, nu vrea să-i spună adevărul. Maică-sa își încrețește fruntea. „Nu ne avem bine cu bunelul, îi spune, și de asta nu știu pe unde umblă. Dar nu te teme, n-a murit“.

— Era și el rău, mamă ? întrebă Fotis.

Mama se gîndește puțin :

— A ... nu, nu Fotis. Nu era rău. Eu îs de vină că ne-am răcit. El avea o inimă de aur. Și te iubea ... mult ... Dar iată că l-am amărît. Și-a luat lumea în cap. Eu îs de

vină. Și nici nu știu unde se află. Vreau să-i trimit vorbă să se întoarcă. Să-i spun cît de mult îl așteptăm amîndoi.

— Da, mamă, fă-o, dacă poți, că și eu tare mult țin la el.

— Știu . . . răspunse gînditoare mama.

* * *

Așa treceau zilele. Și așa ar fi trecut. Dar într-o seară, cînd toate lucrurile și vietățile erau parcă amorțite și dormeau, deodată, așa cum se întîmplă în povești . . . Dar mai bine să povestim lucrurile amănunțit :

Era miezul nopții, poate chiar și mai tîrziu. Cineva a bătut încetișor în geam. Mama dormea adînc. Lui Fotis îi fu milă s-o trezească. Dar de frică i s-a făcut inima cît un purice. A vrut să strige. Îi clănțăneau dinții. „Cine-o fi ? Cine-o fi la o oră atît de tîrzie și pe gerul ăsta ?“ La geam bătaia se auzi din nou mult mai stăruitoare. Fotis se gîndi să se ducă s-o trezească pe maică-sa. Nu se îndura însă să iasă din așternut. Nu, nu era fricos. Dar din cauza acestor zile îngrozitoare, cînd toți așteptau să ajungă și în casele lor războiul . . .

Își trase plapuma peste cap. Dar ciocănitura se auzi din nou. Cine să fie oare ? În asemenea zile numai oamenii răi bat pe la geamuri străine. Și-i un ger . . . Riscai să-ți pierzi dinții doar dacă încercai să tușești. Și sufla un vînt . . . Mama încă de cu seară a spus că, gata, vîntul ăsta o să smulgă toți copacii din pădure. Dar nu asta era cea mai mare nenorocire, pentru că cel mai mult aveau de păgubit semănăturile, și vapoarele care se luptau, singure, cu valurile și furtunile.

Timpul trecea ; ciocăniturile se tot întețeau, și mama dormea într-una.

— Măicuță, îndrăzni să îngîne Fotis încetișor, ca nu cumva să audă cel care bătea în geam.

Dar mama nu se trezi, și Fotis o strigă puțin mai tare. Mama se mișcă ușor.

— Ce-i ? făcu în întuneric. Cine-i, Fotis ? Tu ai strigat ?

— Cineva bate, mamă, spuse în șoaptă Fotis.

Da, chiar acum cineva bătu în geam. Mama rămase tăcută. Un ceas vechi care era pe masă mergea încet, ca un bou bătrîn care rumegă.

— Nu-i nimic ... îi spuse. Dormi ! E trecut de miezul nopții.

Fotis tăcu chitic. Bătaia se auzi din nou.

— Da ... așa se pare ... încuviință mama. Și se neliniști și ea. Da. E cineva care pe vremea asta probabil că îngheață afară. Nu te mișca ! Acoperă-te și taci ! Mă duc să văd.

Se sculă, oftînd de dureri, și aprinse fețila opaițului. Apoi se înveli într-o broboadă găurită pe care o avea din timpurile mai bune, luă opaițul și ieși. Deodată totul se liniști. Se auzi numai pentru o clipă, în depărtare, un lătrat și apoi totul amuți.

Fotis, dinăuntru, nici nu răsufla de frică. De ce nu se aude nimic ? Cum de nu se întoarce mama ? Nu cumva au răpit-o ? Nu cumva a înghețat acolo afară de ger și acum e moartă ?

— Mamă ! țipă Fotis. Și apoi mai tare : Mamă ! Mamă !

Se auziră pași grăbiți afară și mama năvăli înăuntru, neliniștită :

— Ssst ! ... Fotis ! ...

Opaițul era stins.

— Ce era, mamă ?

— Ssst ... nimic. Un ... era o vietuitoare rătăcită. Liniștește-te ! Acum a plecat.

Vocea îi tremura. Dar nu părea să-i tremure de frig, nici de frică. De aceea Fotis se liniști. Orice s-ar fi întîmplat, mama s-a întors ... și era vie ... și, curios, nu mai părea atît de obosită. Putea să jure pentru asta. Nu, nu mai părea atît de obosită. Deci putea să se culce din nou.

— Noapte bună ! spuse.

— Ce ? facu mama.

— Nimic ... am spus noapte bună.

— A, da, dragul meu, somn ușor.

Fotis trase plapuma peste cap și adormi imediat. Dormea liniștit, cu o respirație regulată. Ceasul ruginit îi ținea tovărășie. Fotis nu-și amintea să-l fi văzut cînd a fost nou.

Parcă fusese întotdeauna așa bătrîn ca bunicul și întotdeauna harnic ca el.

Niciodată n-a uitat Fotis seara aceea. În sinea lui credea cu tot dinadinsul că ceva deosebit se întîmplase. Ceva deosebit care pentru prima dată se petrecea în casa lor. Nu era chiar atît de naiv ca să o creadă pe maică-sa că „o vieţuitoare rătăcită" bătuse în geam cu atîta stăruinţă. Nostim ar mai fi să se cațăre și animalele pe pervazul ferestrelor și să bată în geamurile caselor ! O crezuse Fotis în seara aceea ... Da ... o crezuse, pentru că a vrut el să o creadă. Se temea așa de mult de singurătate, și s-a bucurat nespus cînd a văzut-o că s-a întors vie, încît era gata să creadă și alte minciuni.

* * *

Lumea întreagă era absorbită de război și nimeni nu-și pierdea timpul cu lucruri mărunte. Se auzise că în unele sate așezate lîngă gări sau șosele a și ajuns. Mîine-poimîine va intra și în satul lor.

Tare curios era Fotis să vadă ce mutră avea războiul ăsta ! Era mare ... mic ? În cărțile de școală nu-și amintește să-l fi văzut. Acolo se găseau ilustrate toate animalele și fiarele. Leul, pantera, tigrul ... Nicăieri Fotis nu a văzut fiara intitulată războiul. S-a supărat pe desenatori. De ce să nu-l deseneze și pe el ? Acum ar fi știut cum arată și n-ar fi obligat să întrebe pe unul și pe altul. Uite ... bătrîna Timiula spune că e de fier. „Adică e mașină ?" o întrebi. Dar ea te privește dispreţuitor, că-ţi vine să-i zici ceva urît. Apoi unii spun că războiul n-ar fi un om, o fiară sau o mașină, ci mai mulți oameni îmbrăcați la fel, care omoară și sînt omoriți. Fie și așa. Toate acestea se vor lămuri cînd va ajunge războiul în sat. Dar ar fi de o mie de ori mai bine să nu ajungă și să nu afle Fotis cum arată.

În clipa de față se gîndește tot mai mult la noaptea aceea geroasă, cu bătăi în geam. Poate că nu era o vieţuitoare rătăcită, așa cum a spus mama, ci războiul însuși, care a trecut să dea de veste că sosește. Dar de ce nu i-a spus mama ? Ca să nu-l sperie ? Ia te uită, cum de nu s-a gîndit la asta ! Ei, da. Asta era.

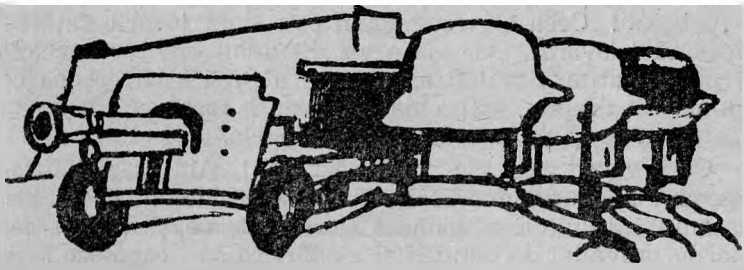

CAPITOLUL II

Da, da. Așa era. Războiul nu era departe. Pîndea la marginea satului și într-o zi a intrat. Adică nu a intrat, doar a trecut prin sat. Dar asta nu înseamnă că Fotis nu i-a auzit răgetul. Da, era rău și scotea nori de fum. Dar... ce era războiul în definitiv ? Cum arăta ? Ce chip avea ? Dacă ar fi încercat Fotis să-și explice totul cu de-amănuntul, s-ar fi încurcat. De aceea a amînat pe altă dată. Acum toată atenția lui se concentra la ceea ce vedea trecînd pe lîngă el. Și nu era glumă. Niște cetăți de fier se rostogoleau singure pe niște roți... și mugeau... și deasupra lor se aflau niște pistoale mai mari decît copacii. Putea să creadă cineva că erau elefanți adevărați, doar că în loc de picioare aveau roți. Mama însă a spus că astea nu se numeau pistoale... ci tunuri... și că fiecare lovitură de-a lor ar putea omorî toți copiii dintr-o școală. Pe aceste cetăți stăteau pironiți niște oameni cu căciuli de fier, care priveau țintă înainte. Erau tăcuți ca niște statui de piatră. Copiii s-au ascuns imediat în casele lor. Și priveau războiul printre crăpături.

Atunci un om a spus că ceea ce trece de fapt nu era războiul, ci armata... Că nu este război cînd trece armata, ci numai atunci cînd ea se bate cu o altă armată... Atunci cînd cetățile de fier se bat cu alte cetăți de fier... Cînd lumea se acoperă de fum, pămîntul e plin de sînge... Cîmpul se umple de bucățele de carne omenească... Copiii

rămîn fără tată... Casele fără pîine. Uite, spunea, ăsta e războiul! Ceea ce trece acum este doar jucărie față de războiul adevărat. Da, așa a zis. Și omul era tare necăjit și pentru atîta. Satul îl asculta cu atenție și îl credea ce spune. Cît despre copii, chiar de n-ar fi fost așa, tot ce-au văzut era de ajuns ca să le înghețe sîngele.

Care va să zică așa arată războiul! Ăia care îl însoțesc sînt desigur oameni răi. Atunci de ce Stamatis Popotas, băcanul satului, le-a aruncat flori? De ce și-a golit cămările prăvăliei de băuturi și gustări ca să-i ospăteze? Și unde mai pui că fiu-său, grăsanul de Botos, mai mătăhălos decît taică-său, îl ajuta la servit, mai sprinten ca oricînd. Și părea tare mulțumit că noii oaspeți le calcă pragul.

Toate acestea Fotis n-a putut să le înghită. La prînz n-a mai putut rezista și a deschis vorba:

— Bine, mamă... Nu, nu te teme! N-am să te întreb despre tata. Dar, spune-mi, dacă ar fi fost aici, la fel ar fi făcut și el? I-ar fi cinstit și el pe străini, așa cum a făcut Popotas?

— Nu... răspunse mama, și se mohorî. Și apoi continuă mai duios: Nu, dragul mamei... niciodată! Și dacă vrei să știi, nu numai băcanul a făcut așa. Altcineva a făcut și mai rău.

— Cine, mamă?

— Nolas Dalacas. El i-a întîmpinat la intrarea satului cu un drapel în mînă și a răgușit strigînd: „Trăiască Hitler!"

— Cine mai e și ăsta, mamă?

— Ăsta, dragul mamei, e o pacoste, tot ce e rău pe pămînt... Este foametea și frigul, groaza... și războiul însuși. Toate astea, și încă de o mie de ori mai rău e Hitler, dușmanul tatălui tău și dușmanul...

Acolo se opri brusc. Dar Fotis auzi, în sfîrșit, ceea ce aștepta. Ceea ce îi cerea de atîția ani: primul cuvînt frumos despre taică-său. Și se străduí să nu-l uite. „Ce-o fi cu mama, de-a putut să-mi spună atîtea dintr-o răsuflare? Acum, dacă a început, trebuie să insist ca să-mi mai spună și altele". Dar ea și-a dat repede seama.

— Hai, du-te acum să te joci! îi spuse.

— Nu... îi răspunse înțepat. N-am să te-ntreb despre tata. Dacă nu vrei, nu te întreb. Dar despre... bunic. Pot să te întreb despre bunicu' ?

— Spune, făcu ea neliniștită, ce vrei ?

— E adevărat că a murit ?

— Nu. Trăiește, dar a plecat pe alte meleaguri. Nu știu sigur unde. S-a dus să muncească ca zilier. Să strîngă ceva bani ca să-și repare moara care s-a stricat. S-a angajat acolo pînă în aprilie. În mai o să fie aici. Hai, du-te acum la joacă !

— Mamă... Cum i-ai spus ăluia care a pornit războiul ?

— De ce ?

— Vreau să-l țin minte. Și cînd mă fac mare să-l omor !

Mama a oftat :

— Ce copil viteaz am eu ! Dacă nu s-o găsi vreunul să-l omoare pînă o să crești tu, atunci va fi vai și amar de noi.

— Și lui Dalacas ce să-i fac ? Dac-o fi să-l întîlnesc vreodată în drum, ce să-i fac ?

Mama se uită spre el mirată, dar și surprinsă în același timp :

— Vezi-ți de treabă acum ! îl dojeni. Ai înnebunit ? Să nu cumva să vorbești față de el vreo nechibzuință. Ăsta, dacă vrea, vine și ne dă foc casei. Poate să aprindă tot satul. E de ajuns să vrea.

— Într-una pleacă și vine, pleacă și vine... Mereu e pe drumuri. Ce-o fi făcînd ?

— Se duce și toarnă tot ce vede și aude în sat. Se întîlnește cu niște cutre ca el și cu zbirii blestematului ăluia despre care-ți vorbeam.

— De-ai lui Hitler ?

— Da, de-ai lui.

Fotis dădu să plece.

— Bine... spuse. Am să-l țin minte !

— Să nu te mai aud că vorbești de omor ! Ești încă un țînc.

— Bine... O să aștept să mă fac mare. Să cresc și-o să vezi ce fac eu din mutra lui Dalacas !

— Ce-ai spus ? făcu mama înspăimîntată. Așa te ții de cuvînt ? Stai să vezi ! Am să te închid în casă ca să te astîmperi.

— Nu, mamă. Ți-am mai spus. Nu acum. Cînd mă voi face mare. Atunci.

— Pe cuvîntul tău ?

— Da. Cînd o să cresc. Poate pînă atunci iese din închisoare și tata, să vadă și el ce-o să-i fac eu lui Dalacas !

Mama se liniști :

— Bine, îi zise. Du-te acum să te joci !

* * *

Această scurtă trecere a războiului prin sat a stricat voia bună a oamenilor. Ai zice c-a fost o molimă. Cei cîțiva lăutari, care în zile de sărbătoare mai ales suflau în alămurile lor, înveselind satul, au încetat să cînte. „Mi-au făcut figura", se plînge Popotas. Satul, care privise cu satisfacție „figura" lăutarilor, știa că el i-a chemat la prăvălie să cînte pentru soldații aceia străini, care au adus războiul. Iar ei, strengarii, după ce au mîncat gustările și au băut rachiul, și-au luat clarinetele și viorile și s-au făcut nevăzuți. „A, d-ăștia îmi sînteți ? făcu desperat Popotas. Stați să vedeți voi ! Dacă nu vă predau eu la poliție, pe mine nu mă cheamă Popotas".

* * *

Fotakis se zgribulește și cade pe gînduri. „Ia uite, măi, ce lucruri !" Ce om, la urma-urmei, este Popotas ăsta. Cum a reușit să găsească în el dragoste pentru oamenii ăștia ? Fotakis a căutat și n-a găsit în inima lui niciun pic. Dar de loc. Și s-a liniștit, gîndind că oamenii aceștia au venit pe lume fără să fie iubiți de copii. Bine, dar băiatul lui Popotas ați văzut ce-a făcut ? Cineva a spus că fiul lui Nolas, adică Cocolis, a făcut și mai rău. A bătut din palme cînd au trecut ei și a strigat chiar „Heill". Un cuvînt pe care nici un alt copil nu-l știa. Cînd a învățat limbi străine rîiosul ăsta ? Pînă mai ieri nu știa nici să silabisească, iar dacă învățătorului nu i-ar fi fost frică de tatăl lui, l-ar fi

gonit din școală de mult. Da, îi era frică sărmanului învățător. Fotakis s-a gîndit mult timp la asta. Învățătorului îi era frică de un tată ... N-ar fi vrut niciodată să aibă un tată de care să se teamă învățătorii. Niciodată. Se mai gîndi o dată și scrîșni din dinți. „Nu, niciodată".

Uite că iar a devenit mîndru Fotakis. Nu. N-a auzit niciodată așa ceva despre tatăl lui. Nimeni n-a auzit pe cineva spunînd : „Mi-e frică de Spilios Triarhis !" Într-adevăr, ce frumos era numele tatălui lui ! Spilios Triarhis. Dacă ar fi avut alt nume, poate că nu l-ar fi iubit atît de mult. Bine că nu avea alt nume. Gîndește-te, să se fi numit Fotis Popotas sau Fotis Dalacas. Și să fi ieșit și el la marginea satului și să strige „Heill". Ar fi scuipat în urma lui tot satul. Și pe drept cuvînt. Pentru numele lui curat trăiește omul și îl păstrează toată viața cu drag ca pe o haină nepătată. Ia, de exemplu, numele lui Dalacas : Nolas Dalacas. Nume e ăsta ? Să-l păstrezi și să-l lași moștenire copilului tău ? Mai bine să-ți pună în spate un sac cu gunoaie, decît să ai un asemenea nume de rîs.

Fotakis stătea și se gîndea : „Cum este posibil : oameni mai răi decît lupii să aibă trăsături și nume omenești ?"

Între timp, încet-încet, trecea iarna și venea primăvara plină de păsări. Și de gușteri. Niște viețuitoare mici, verzi de tot, care fugeau de colo pînă colo, ca niște frunze vii.

Copiii au aruncat cojoacele și căciulile cît colo și s-au avîntat cu sete la jocurile lor. Numai Fotis nu avea ce face și umbla de ici-colo trist și singurel. De-ar fi fost aici bunicul ! Uite, a sosit aprilie, a și trecut ... E gata-gata să se ducă și luna mai, și bătrînul Pascalis nu mai apare. Alt prieten nu avea, și nici să-și facă nu putea. Arghiris, cu răceala lui, i-a spulberat orice speranță. Dar acum era atît de îndîrjit, atît de tare îl disprețuia, încît chiar de-ar veni Arghiris și i-ar oferi, rugîndu-se, prietenia lui, Fotis tot n-ar accepta. Nu ! Ca să se înveție minte. Nu te joci, domnule, așa de ușor cu mîndria unui Fotis Triarhis ! De-ar avea acum căluțul adevărat pe care-l visa ... Să-i treacă, galopînd, pe dinainte, umplîndu-l de praf ! Dar de ce stă el acum și visează căluțul ? E cam mult pentru el, care n-are nici pîinea de toate zilele. Mai bine să găsească alt mijloc de a-i da peste nas acestui îngîmfat. Uite, să-l

pedepsească trecînd pe lîngă el fără să-l ia în seamă, să fie mîndru că stă deoparte de ceilalți . . .

E ușor s-o spui, dar singurătatea nu-i de suportat.

Acum, Fotis hoinărea afară din sat. Se ducea departe, spre rîu. Căuta tovărășia copacilor și a apei. Rîul, în acest timp, îi apărea tulburat, gînditor. Curgea la vale neliniștit, rupînd totodată bucăți de pămînt din mal.

De multe ori, cînd se plictisea, venea la rîu. Prietenia lor era veche.

Acum își aduce aminte : într-o zi — era mult mai mic pe atunci — se așezase să se odihnească sub un copac mai laoparte de drum. Uite, chiar sub acest copac, unde stă și acum. Deodată, deasupra capului lui fluturase ceva. Fotis întoarsese capul și privise în sus. Erau două păsărele care se jucau și săreau. Le-a invidiat pentru prietenia lor. Nu arătau de loc a fi trufașe. Și nici fricoase nu păreau.

Dimpotrivă, puteai să spui că erau foarte mulțumite că un băiat ședea sub copacul lor fără să le gonească dînd cu pietre în ele, așa cum fac cei mai mulți copii din lumea asta.

Fotis dorea foarte mult să le cunoască, să se împrietenească cu ele, dar nu avea ce să le ofere. Ce dar să faci unor păsărele ? S-a gîndit, s-a tot gîndit, dar n-a găsit nimic.

Între timp, păsărelele ciripeau într-una și din cînd în cînd aruncau cîte o privire plină de dragoste spre o creangă cu frunze dese, unde — pe o rămurică bifurcată — Fotis descoperi căsuța lor. Era o colibă de paie, prinsă de copac.

Seara, mama îi explicase că locuințele păsărelelor nu se numesc căsuțe sau colibe, ci cuiburi, și că păsările și le clădesc din fire de iarbă, iar pe dinăuntru le căptușesc cu puf și păr, ca să le fie cald și moale.

— Și de ce fac așa ? întrebă Fotis.

— Ei, nu ți-am spus ? Ca să le fie cald și moale.

— De ce ?

— Mai întrebi de ce ? Păi ca să nu le răcească ouăle.

— Și la ce le folosește asta ?

— Ia uite-l ! „La ce le folosește“ întrebi ? Păi, prostuțule, fără căldură crezi că se clocesc ouăle ?

— Și ce dacă se clocesc ?

— Ies pui.

— Și ce au cîștigat păsările din toată povestea asta ? Nu cumva își mănîncă puii ?

— Vai, dar tu ești prostuț de-a binelea, și eu care spuneam la toată lumea că ești cel mai deștept dintre toți.

— De unde să știu toate astea ? Pentru prima dată aud atîtea lucruri despre păsări, cuiburile și ouăle lor. Eu, la oraș, n-am văzut cuiburi de păsărele . . . Noi ouăle le mîncăm. Ce fac păsărelele cu ouăle lor ?

În sinea ei mama era bucuroasă că băiatul ei, un prichindel cu ochi vii, iscoditori, se arată a fi atît de curios față de lucrurile din jur. De aceea, oarecum măgulită de întrebările lui Fotis, care veneau de-a valma, îi răspunse liniștită :

— Ți-am spus. Scot puișori.

— Dar vreau să știu ce cîștigă ele . . .

— Ah ! Ai să-mi scoți sufletul . . . Eu, că te-am făcut pe tine, ce cîștig am ?

— Eu . . . sînt copilul tău.

— Ei . . . și ăștia sînt copiii lor.

— Care ? Ouăle ?

— Nu ! Nu, Fotis ! Pui atîtea întrebări numai ca să mă chinuiești. Nu, Fotis. Aici nu e vorba de interes. Aici e altceva. Aici e dragoste, căldură . . . Ei, uite, poimîine aceste păsărele, prietenele tale, or să îmbătrînească și or să rămînă puișorii în locul lor. De bucurie ciripesc atît de duios. Din ouă ies copilași . . . Îi leagănă . . . Îi încălzesc noaptea . . . așa cum fac toate mamele cu copiii lor.

— Și toate păsărelele . . . sînt mame ?

— Cum toate ! Nu. Sînt și tați. N-ai văzut că sînt perechi-perechi ? Sînt mamă și tată. Tatăl merge la vînat, iar mama are grijă de cuib. Să nu care cumva să vină vulturii și să-l dărîme . . . Să nu vină niște cuci leneși să-și pună înăuntru ouăle.

— Cum ai spus, mamă ? Ce-i cu cucii ?

— Ei, n-ai mai auzit ? Cucul este o pasăre leneșă, hoț și nepricopsit, care în loc să-și facă și el casă și gospodărie, așa cum fac toate păsările, se ține de hoinăreală. Și cînd vine timpul de ouat, pîndesc să găsească vreun cuib nepăzit, ca să-și lase acolo ouăle. De multe ori, cînd găsesc un cuib păzit, se iau la ceartă cu stăpîna, o gonesc ciu-

pind-o și pune cu forța oul în cuib. Întotdeauna puii de cuc au mame vitrege. Și sînt lacomi . . .

Fotis s-a mirat :

— Așa ? Și sînt păsări mari cucii ?

— Sînt. Mari și nepricopsiți. Îi pun pe alții să muncească, să fie dădacele copiilor lor, și ei umblă printre spice toată ziulica și cîntă atît de mult : cu-cu, cu-cu, încît îți vine să-ți astupi urechile.

— A, care va să zică ăsta e motivul pentru care nu se îndepărtează mamele de cuib . . .

— E și ăsta, dar nu-i numai asta. Cînd plouă . . .

— Ce dacă plouă ? Cuiburile au acoperiș !

— Acoperișul e mama.

Fotis se minună. Era uluit de tot ce auzea.

— Dar, continuă mama, nu ăsta e lucrul cel mai rău. Cel mai rău e șarpele. Acesta se încolăcește în jurul copacului, ajunge la cuib și soarbe ouăle.

Fotis s-a înfuriat și de atunci a urît șerpii din tot sufletul. Știa cum sînt șerpii. Văzuse. Îi arătase într-o zi bunicul unul mort în drum. Bunicul l-a îndemnat să pună mîna pe el ; șarpele mort nu poate mușca. Dar era atît de rece, încît Fotis s-a speriat și l-au trecut mii de fiori.

— Dacă e viu ce poate să-ți facă, bunicule ? întrebă Fotis.

— Ohoo ! Ce poate să-ți facă !! se miră bătrînul de naivitatea băiatului. Hai ? Ce poate fi mai rău. Te joci cu șerpii ?

— Ei . . . ce-ți fac ?

— Mai întîi și întîi îți trage o mușcătură !

— Și pățești ceva ?

— Te umfli și mori. Și știi de ce ? Pentru că înăuntrul dinților au venin, adică otravă. Ai auzit de viperă ? Ei, ăsta e cel mai rău șarpe de prin locurile noastre. Dacă te mușcă, gata, s-a zis cu tine. Dar mai sînt și șerpi blînzi. Nu-ți fac nici un rău. Uite, de pildă, șerpii de apă. Cu ăștia poți să te împrietenești. Nu te ating.

— Există și șerpi care trăiesc în apă ?

— I-auzi ?! Cîți vrei.

— Și ce mănîncă ?

— Peștișori. Da. Peștișori . . . și broscuțe. Tare le mai plac broscuțele ! Am văzut eu un șarpe ținînd în gură o

broscuță care țipa desperată după ajutor, poate, poate o salva-o careva.

— Și de ce țipa așa broasca ?

— Pentru că șarpele nu poate să înghită prada deodată. El nu mestecă. Ține broscuța în gură, o strînge, o strînge, o înmoaie ca pe o bucată de cocă și deodată — „hap !“ — o înghite. Șarpele mănîncă mult, pentru că el este foarte lung. Trebuie să-și umple țeava. Apoi se duce la mal, se întinde și așteaptă să i se așeze mîncarea.

Fotis își amintea foarte bine discuția lui cu bunicul său. Uite, acum maică-sa îl mai învățase ceva.

— Știi, măicuță, îi spuse mai tîrziu emoționat. M-am împrietenit cu păsărelele acelea despre care ți-am vorbit. Le-am văzut și cuibul. L-au ascuns printre frunze.

— Da, așa obișnuiesc.

— Voiam să le dau ceva, dar nu știam ce mănîncă.

— Lăcuste. Dar vezi să fie din cele verzi. Asta-i cea mai bună mîncare a lor. Dar bagă de seamă : înainte de a le da, să le rupi picioarele, pentru că au niște zimțișori și li se opresc în gît.

A doua zi, dis-de-dimineață, Fotis a pornit la drum ca să-și găsească prietenii înaripați. Și-a învelit în niște frunze de platan o bucată de pîine și a apucat drumul spre cuib. Ieri pusese acolo un semn. A strîns un pumn de lăcuste verzi și acum le duce păsărelelor, zburdînd de bucurie, darul său. Le-a găsit cîntînd pe crenguța unde își aveau cuibul. La început l-au privit puțin supărate, sucindu-și capul.

Dar și-au dat repede seama că era prietenul lor de ieri și mai cu seamă că nu avea nici azi gînduri rele. S-au liniștit și au luat cîntecul de la început.

Fotis a lăsat jos lăcustele și le-a făcut semn să poftească la masă. Dar păsărelele n-au binevoit nici măcar capul să întoarcă. Ia te uită ! Tu le servești masa și ele nu te cinstesc nici măcar cu o privire. Asta e purtare, mă rog ? Dar, ia stai puțin, or fi văzut oare lăcustele ? Să nu ne grăbim să criticăm pe nedrept niște păsărele mici și nevinovate.

Apoi, de ce nu ne gîndim și la altceva... Cine poate să le garanteze că aceste lăcuste nu erau o cursă ? Cine poate să le încredințeze că îndată ce vor atinge lăcustele

nu se va repezi asupra lor acest băiețaș, care doar pare atît de prietenos și vrea să le prindă ? Deci ... atenție ! Să nu ne grăbim cu învinuirea !

Bunicul spunea : „Odată Răbdarea și Graba erau surori. Dar s-au despărțit din cauza Grabei. Nu te grăbi ! Cățeaua din cauza grabei își fată puișorii orbi !"

Avea dreptate bunicul. Fotis s-a gîndit : „Ce-ar fi făcut bunicul, dacă ar fi fost aici ? Desigur, în loc să stea și să învinuiască păsărelele, ar fi căutat să ajungă la o înțelegere cu ele. Ar fi chibzuit : «De ce nu se apropie păsărelele ? De frică ? Poate. Dar dacă e altceva la mijloc ? Dacă cumva sînt jignite ? Să fie jignite ? Dar de ce ? Cum de ce, omule ?»"

Iar păsărelele ar fi gîndit și ele : „Vrei, prietene, să ne dai o masă ? Mulțumim frumos. Dar de ce ne-o oferi jos ? Noi nici nu vrem să știm de pămînt. Noi sîntem păsărelele cerului. N-ai auzit că așa ni se spune ? Deci ... vrei să ne cinstești ? Să fii sănătos ! Dar de ce ții gustarea acolo jos ? De ce nu o aduci aici, sus, pe crenguța noastră, ca să o mîncăm și noi în tihnă ca oamenii, cum se spune ? Ad-o și o să-ți tragem și o cîntare. Adică nu o cîntare, ci un ciripit, precum spunem noi pe limba noastră".

Fotis a chibzuit, a chibzuit și a hotărît. A pus lăcustele pe o frunză, s-a cățărat pe copac și le-a oferit. Dar păsărelele s-au supărat. Au zburat într-un copac apropiat și au început să țipe de acolo. Cine știe ce le-a trecut prin cap ! Nu cumva l-au luat drept un răufăcător și ucigaș ? Într-adevăr, ar fi fost o mare nedreptate. A încercat să le ia cu binișorul. Le-a și zîmbit. Dar degeaba. Continuau să-l privească cu ochi sălbatici. Penele li se zbîrliseră, ca și cum ar fi fost dușmanul lor cel mai aprig.

— Hai ... pst ... eu sînt ! le spuse. Ce stați așa ca niște prostuțe ?

Dar ele țipau și dădeau din aripi deznădăjduite.

— Sînteți prostuțe, le spuse din nou Fotis. Tare prostuțe, să-mi fie cu iertare ! Așa fac păsărelele bine crescute prietenilor lor ? Tăceți ... Cînd o să vedeți lăcustele înaintea cioculețului o să-mi spuneți „mulțumesc" și o să vă căiți că v-ați purtat atît de urît cu cel mai bun prieten.

Fotis s-a apropiat de cuib și a lăsat lîngă el lăcustele. Dar n-a rezistat ispitei. S-a aplecat deasupra cuibului ca să vadă ce era în el. Și . . . ce i-au văzut ochii ? Oușoare ! Patru la număr. Și stăteau unul lîngă altul, de parcă le era frig. Fotis a simțit că-i zvîcnește inima. Acum avea și el o taină a lui, pe care o știa numai el. Numai el și încă două păsărele, care . . . lasă-le să țipe. Mîine or să vadă că n-au dreptate. Vrînd să plece, Fotis a observat că pe coaja oușoarelor erau mîzgălite niște litere. Dar n-a putut să le deslușească. Tare ar fi vrut să le înțeleagă ! Să afle ce spuneau. Dar nu, n-a putut și s-a dat jos desperat. S-a gîndit că acu', după ce s-a depărtat de cuib, păsărelele or fi prins curaj să se întoarcă la căsuța lor și să-și mănînce lăcustele. Dar s-a înșelat. Ele continuau să stea supărate în copacul vecin și să-l certe aspru.

„După cum văd, le e frică de mine, se gîndi Fotis. Asta-i ! Le e frică de mine . . . De aceea nu se apropie. Ia să mă ascund . . . "

Zis și făcut. Și-a luat legăturica cu pîine și s-a făcut că pleacă, fără a se depărta prea mult. A ajuns lîngă un tufiș și s-a ascuns în el. Păsărelele au mai țipat puțin și apoi au tăcut. Fotis își ținea răsuflarea. Ele s-au gîndit puțin, au privit în dreapta și în stînga, au tot privit, n-au văzut nimic suspect, au dat din aripi și și-au luat zborul către cuib. S-au rotit deasupra cuibului, s-au uitat la ouă, apoi la grămăjoara de lăcuste și au plecat. După puțin timp s-au înapoiat, dar n-au rămas multă vreme. Au plecat iar, s-au reîntors, au privit din nou ouăle și s-au liniștit. Pare-se că le-au numărat și le-au găsit întocmai. Da, vedeau bine, erau lăcuste. Le cunoșteau încă din „copilărie", de cînd erau „bebeluși", și mama le dădea în gură. Bine, dar ce fel de lăcuste erau astea fără cap și fără picioare ? Asta-i bună !

Păsărelele, amîndouă, s-au gîndit la prietenul lor. Fotis, singurul copil care nu dădea cu pietre în ele, și au prins curaj. „Desigur, el este. Ce mai așteptăm ? Hai la masă ! Dar cu băgare de seamă . . . Să fim cu ochii în patru. Cine știe ce pun la cale făpturile astea cu două picioare și nici o aripă ? În lumea asta, în afară de ai tăi, în nimeni nu mai poți să ai încredere. Căci, poftim, pînă și unul din neamul lor, cucul, nu e de loc cumsecade. Dar mai bine să

nu pomenim ce obrăznicii face, ca să nu se afle mai departe. Rușinea asta mai bine să rămînă în familia păsărilor. Care va să zică așa-i. Băiatul ăla a adus lăcustele astea ciudate. Hai să le mîncăm ! Dar — încă o dată — cu băgare de seamă ! Poftim, ia dumneata primul, tată !"

Tatăl a tras atent cu cioculețul o lăcustă, a desfăcut-o, a cercetat-o ca nu cumva să aibă în ea ceva rău și pe urmă a oferit-o soației. Apoi trase încă una, i-o oferi și pe aceasta și mănîncă și el una. Minunată familie ! Nici oamenii nu se hrănesc așa. După ce-au mîncat, s-au dus la o gîrlă, au băut apă privind cu blîndețe bolta cerului și s-au întors la cuibul lor. Acolo, au stat puțin gînditoare, apoi și-au rotunjit corpul, s-au umflat în pene, și-au vîrît căpșorul în pene și au adormit.

Fotis era fericit. În sfîrșit, a descoperit și el o dată ceva frumos în viața lui. O bucurie, un vis ! Și-a desfăcut legăturica cu pîine, a mîncat și a pornit agale, liniștit, pe drumul ce ducea spre casă.

Liniștit ? Nu, nu era chiar liniștit. Ceva îl chinuia. Ceva îi înțepa gîndul și nu-l lăsa în pace : ce fel de litere erau pe găoace ? Cine le-a scris ? Și de ce ? Ce poruncă era scrisă pe cele patru ouășoare ? Singur nu putea să deslușească misterul. De aceea, cum a ajuns acasă, a întrebat-o pe maică-sa :

— Mamă, îi spuse, sînt niște ouă, cu niște litere pe ele . . . Le-am văzut cu ochii mei. Dar nu știu să le citesc. Ce fel de litere sînt ?

Maică-sa s-a străduit să găsească ceva ca să-i spună. Și-a amintit că și ea, cînd era fetiță, a văzut niște ouă care aveau un desen ce aducea cu literele.

— Sînt turcești, îi spuse după un timp, într-o doară. Da, așa-i : sînt turcești. Am văzut și eu din astea. Există niște ouă cu litere pe care însă nimeni nu a putut să le citească, pentru că — așa după cum ți-am mai spus — sînt turcești.

— Și ce înseamnă ?

— Ți-am mai spus că nimeni n-a reușit să le deslușească ! Du-te înăuntru ! A venit la noi cineva care poate că va ști ceva despre literele acelea. Dar întîi să-ți speli mîinile.

Fotis dădu năvală pe ușă, dar tocmai atunci auzi un glas preabine cunoscut, care-l strigă :

— Hai, vino la mine, Fotaki !

Fotis a uitat și spălatul mîinilor, și toate.

— Bunicule ! strigă băiatul, încît mama lui se sperie la început.

Bătrînul îl aștepta cu brațele deschise. Fotis s-a lăsat pe pieptul lui. Bătrînul l-a mîngîiat, l-a admirat și l-a așezat lîngă el.

— Ehei, nepotul meu s-a făcut destul de mare.. Am auzit ce-ai întrebat-o pe maică-ta, dar stăteam liniștit, ca să nu simți că-s aici. Lasă, Fotaki, n-ai să deslușești ce-i scris pe coaja ouălor. De cînd e lumea toate ouăle de la păsărelele acelea au pe coajă niște litere turcești, și nimeni pînă astăzi n-a izbutit să le citească.

— E sigur că sînt turcești ? întrebă Fotis.

— Așa se zice, dar nu e sigur. Cîndva mi-am întrebat un prieten turc, Mehmet, și acesta mi-a spus să nu mai spun așa ceva, pentru că nu-i adevărat. Se pare că nu-i vorba de nici un fel de litere turcești. Nu, nu sînt turcești și nici de-un alt fel. Dar pe vremuri, se spune, toți credeau ceea ce ziceau.

— Și ce ziceau ?

— „Nu ne atinge, pentru că o să-ți putrezească degetul !“

— Oh... de la ce nenorocire am scăpat ! făcu Fotis.

— Bravo ! Ai avut noroc, Fotaki, pentru că ești atent, altminteri ai fi apărut în fața mea cu degetul putred și n-aș fi știut ce să fac.

* * *

Acum, Fotis stă sub copac și-și amintește de discuția pe care a avut-o, cu cîțiva ani în urmă, cu maică-sa și cu bunicul, precum și toate cele despre ouă și păsărele. Și de data aceasta, sus, pe copac, este un cuib tot cu ouășoare. Sigur că trebuie să fie alte păsărele mai tinere, poate chiar nepoții celor pe care le-a cunoscut odată. Din temerile de odinioară numai una stăruie și astăzi : șarpele. Știa că nu-i minciună, că șerpii umblă nebuni după ouăle păsă-

relelor. „Trebuie să le apăr . . .“ se gîndi Fotis. Să le păzesc ouăle. Cînd din ele vor ieși pui și le vor crește aripi, nu vor mai avea nevoie de mine. Vor putea să se ferească și singuri. Acum, cînd sînt așa de singuratic, trebuie să fac și eu ceva, să-mi fac prieteni.

Se hotărî, și deodată se umplu de bucurie. Va avea de apărat pe cineva. Și acesta îl va ajuta încă o dată să creadă că gata — este deja mare, că este și el puternic ca alți băieți de seama lui. Apoi s-ar fi consolat și pentru singurătatea lui, pentru viața lui fără măcar un prieten căruia să-i împărtășească gîndurile și frămîntările lui.

La întoarcere, s-a abătut puțin din drum și a intrat în pădure. Voia să adune pentru maică-sa cîteva floricele.

Se ridică în vîrful picioarelor și-și întinse mîna ca să ajungă o floricică, dar privirea lui s-a oprit asupra unui lucru ce părea ascuns într-un rug. I-a trecut prin minte s-o ia la fugă, dar s-a rușinat. Fotis Triarhis fricos ? ! Ar fi rîs de el pînă și gîștele satului ! Vai . . vai . . unde s-a mai auzit așa ceva ? Fotis fricos ! Greșiți, domnilor, Fotis nu e fricos și v-o dovedește îndată !

Puse mîna pe un bolovan și-l aruncă în rug. Așteptă să audă vreun geamăt sau vreo înjurătură . . Dar nimic. Bolovanul a căzut pe ceva moale. S-a auzit un zgomot surd . . . și apoi nimic. Era limpede că ceea ce era ascuns în rug nu-i om sau animal. În stafii Fotis nu credea. Nu știe cum de-a reușit să nu creadă, dar uite, nu credea. Despre asta știau și ceilalți copii din sat și îl invidiau. Nici în căpcăuni, balauri și zmei și în alte asemenea prostii nu mai credea. Cînd era mai mic avea mare teamă de căpcăuni și vîrcolaci, dar bunicul, bătrînul Pascos, l-a încredințat că nu există în lume asemenea vietăți, că babele nătînge sperie nepoții fără rost.

— Bine, dar în cimitire cine locuiește ? își amintește că-l întrebase Fotis.

Bunicul și-a mîngîiat bărbia :

— Cine crezi tu că locuiesc ? Duhurile ?

— Păi . . . cine ?

— Hei . . . eu îți spun că acolo nu locuiește nimeni. Nimeni. Ți-a plăcut noutatea asta ? Desigur, Fotaki, continuă serios și cam trist bunicul. Nimeni. Acolo putrezesc încet, încet osemintele celor care au murit. Au murit și gata . . .

Au pierit, nu mai sînt pe lume, și nu-i chip să se mai întoarcă înapoi nici ca oameni și nici ca duhuri, pentru că s-au prefăcut în țărînă, Fotaki, da' țărînă curată... și nimic altceva...

Dar am lăsat să ne fure povestirea bătrînului Pascos și am uitat să spunem ceea ce i se întîmplase acum lui Fotis. Așadar, văzînd prietenul nostru că nu s-a mișcat nimic în rugul cu mure, prinse curaj și se duse spre el. Acum a distins și culoarea. Era ceva între cenușiu și verde. A dat cu piciorul, dar mogîldeața nici nu s-a mișcat. Atunci, cu mai mult curaj, s-a aplecat, a apucat-o și a tras-o afară din tufiș. Era o boccea cu haine. Dar ce haine ? Niciodată pînă atunci nu mai văzuse Fotis asemenea haine. Dar, ia stai, nu mai văzuse oare ? Păi, atunci ce haine purta armata aceea care a trecut o dată cu războiul ? Da... asemenea haine purta. Fotis s-a mirat mai ales de veston. Ce mai veston era și ăsta ! Încărcat cu fireturi, cordoane și nasturi aurii. Dar nici pantalonii nu erau mai prejos. Strîmți de la genunchi în jos, dar bufanți pe șolduri. Cît despre chipiu ! Asta era din cale-afară de ciudat. Avea în partea de sus un acoperiș rotund și în față un cozoroc din piele lucioasă. Și acesta avea cordoane și fireturi. Deasupra streșinii era țintuită o pasăre de fier. Lîngă boccea se găsea o pereche de cizme negre, cu carîmbi. Nu mai încăpea nici o îndoială. Hainele astea aparțineau unui ofițer asemănător celor care au adus războiul. Dar de ce s-a dezbrăcat omul ăsta ? Și de ce să azvîrle niște haine atît de frumoase, noi-nouțe, și umblă gol ?

Toate aceste întrebări îl preocupau acum, însă zadarnic căuta să le afle înțelesul. Își dădu seama că cel mai bun lucru ce avea de făcut era să le ducă acasă și s-o întrebe pe maică-sa. Dar poate că n-ar fi rău să nu-l vadă nimeni cu hainele găsite. „Da, își zicea, ar fi mai cuminte să aștepte să se întunece". De altfel, n-o să întîrzie. Se lăsaseră deja peste cîmpie cele dintîi umbre ale amurgului. A strîns la loc bocceaua și a ascuns-o în rugul cu mure.

Se înnopta.

Cîteva păsări treceau ca niște săbii printre arbuști. Se grăbeau să se aciueze în cuiburi înainte de a le prinde noaptea. Dintr-o bălțoacă o broscuță a început deodată să

șuiere subțire ca o pasăre. Imediat i-a răspuns cu o voce groasă alta mai mare ; și concertul nocturn începu. Formaseră un adevărat cor pe două și trei voci. Peste puțin au intrat în program și greierii. Se înnoptase de-a binelea. Putea acum să-și ia bocceaua și să plece. Așadar, s-a apropiat de rug. În timp ce se apleca să ridice bocceaua, a observat că puțin mai încolo erau azvîrlite niște curele. Ce pierdea dacă le lua și p-astea ? Ar fi legat zdravăn bocceaua și ar fi luat-o la spinare.

Bravo, era minunat așa.

În clipa cînd lega bocceaua, un obiect de metal, auriu, s-a desprins de curea și a căzut în iarbă. Fotis nu s-a mai aplecat să-l caute. Tot nu l-ar fi găsit pe întuneric. Ar trebui să vină special pentru asta. Dar n-o să vină. Ce putea să fie atît de prețios ? Peste puțin, cu povara în spinare, a pornit la drum. Dar acolo, în dreptul primei case din sat, l-a străfulgerat o idee. Ia stai o clipă ! Ale cui erau aceste haine ? Și de ce, mă rog, le-a luat așa frumușel ca un stăpîn și le duce acasă Le-a cumpărat sau i le-a dăruit cineva ? Hm ! Atunci . . . era hoț ?

Vorba asta l-a atins acolo unde-l durea. Hoț . . . și fiu de hoț . . . Au dreptate copiii să se poarte urît cu el. Uite că și el, fără să-și dea seama, a apucat pe drumul tatălui său. Ce, credea că dacă-l vor prinde n-or să-l arunce în închisoare pentru că e copil ? Pentru că-i mic, l-ar fi iertat ? Broboane mici de sudoare îi scăldau fruntea. Acum . . . ce să facă ? Să le ducă înapoi ? Aici era primejdia cea mare. Mai întîi de toate era tîrziu, și mama, îngrijorată că nu vine, ar fi plecat oriunde să-l caute. Și apoi se întunecase de-a binelea și era cu neputință să nimerească locul ; risca să se rătăcească și să petreacă noaptea, singur, în pădure. O să spuneți că asta n-are importanță pentru un băiat curajos ca el . . . Dar nu cumva îi era frică ? Oricum . . . era noapte . . . și nici nu era înarmat.

A lăsat jos bocceaua și a început să se gîndească. Da ! Nu era chiar așa ușor. În cele din urmă a luat o hotărîre. Înainte, Fotis ! Ține-te tare ! Noaptea înaintează și mama te așteaptă. S-a îndreptat spre casă. Voia să afle de la maică-sa despre povestea asta cu hainele, care-l frămînta atîta. Ea o să descurce totul. Dacă mama îi va spune că ceea ce a făcut era o hoție, atunci va lua din nou bocceaua

la spinare și o va duce înapoi. Dacă va spune că nu-i hoție, o va păstra. Dar cum a ajuns lîngă gard a auzit dinăuntru niște voci. Vai, nu cumva au aflat despre furt și au venit să-l prindă ? I s-au muiat picioarele. Mergînd tiptil, în vîrful picioarelor, s-a oprit în poartă și a așteptat să audă din nou vocile. Dar nu s-a mai auzit nimic. Atunci își zise : „Trebuie să fie mama care vorbește singură... Ce să fac ? Mamă, dă-mi un sfat". Deodată vocea i s-a auzit din nou, de data asta în curte :

— Uite ! Ia uite-o, și-a lăsat iar cotețul și a venit să doarmă cu ale mele. Am să te prind într-o zi și o să-ți negresc și creasta.

Fotis s-a liniștit. Maică-sa se sfădea cu găinile. Vecina Timiula avea o găină neagră, căreia îi plăcea tare mult tovărășia găinilor lor. Toată ziua le dădea tîrcoale și hoinărea pe acolo. Dar oul — a ! — îl făcea în ograda stăpînei ei.

Fotis a deschis poarta. Dar fără boccea. S-a gîndit s-o pitească lîngă poartă, să vorbească mai întîi cu maică-sa și după aceea s-o aducă. Însă ea cum l-a zărit, a vrut să-l ia la rost, dar și-a amintit ceva și și-a reținut mînia :

— Ai întîrziat cam mult...

Atît a găsit să-i spună. Apoi l-a luat lîngă ea și l-a sărutat. Părea ceva mai odihnită. Fotis nu știa de ce, dar astă-seară ceva a schimbat-o, a făcut-o mai luminoasă.

— Spală-te... îi spuse. Spală-te repede și fugi în casă !

— Nu-i mai bine ca întîi să fug în casă și pe urmă să mă spăl ?

— Fă așa cum îți spun !

— Nu cumva a venit... Nu cumva a venit vreo scrisoare de la tata ?

— Sst !

— Nu cumva a venit bunicul la noi ? Mamă, a venit bunicul ?

— Fotaki ! se auzi din casă. Băiatul meu...

— Lasă-l, întîi să se spele, spuse mama. O să te umple de noroi !

— Bine. Dacă poruncești așa, facă-se voia ta.

— E bolnav, mamă ? întrebă neliniștit Fotis.

— Nu. Puțin răcit de la drum. I-am pus ventuze. Apleacă-te !

Fotis se spăla dezordonat, plesnindu-se peste față cu mîinile, la fel ca taică-său. Curios. Unde l-a văzut pe taică-său spălîndu-se de i-a luat obiceiul ? Cînd l-au arestat era încă un pumn de om. Într-adevăr, îți e de mirare.

— Spală-te ca lumea ! îi reproșă. Ai împroșcat totul cu apă.

Da, are dreptate, dar degeaba, mîine o să facă la fel.

— Șterge-te bine ... îi reproșă din nou. Nu vezi ? Gîtul ți-e plin de săpun. M-auzi ?

Fotis auzise și încă bine, dar se gîndea la altceva, cum să aducă vorba despre boccea.

— Ai auzit ce ți-am spus ? îl întreba mama.

— Bine, mamă, am auzit. Dar vreau să-ți spun ceva. Însă nu țipa înainte de a termina. Lasă-mă întîi să-ți spun tot, și pe urmă poți să te superi.

— Bine ... spune ... Ce vrei să-mi spui ?

— Uite ...

Fotis îi povesti tot. Exact așa cum s-a întîmplat. Cum a plecat de la copacul cu cuib, cum a zărit bocceaua în rugul cu mure, cum a luat-o, cum a așteptat să se înnopteze și, în sfîrșit, cum a luat-o în spinare și a adus-o acasă.

— Te-a văzut cineva ? întrebă neliniștită mama.

— Nu. Dar eu vreau să-mi spun altceva : e hoție ceea ce am făcut ?

Mama s-a speriat. Nu știa ce să-i spună.

— Hai ! ... Te-ai șters ?

— Nu mi-ai răspuns : e hoție ?

Mama i-a smuls ștergarul din mînă :

— Hai să mergem înăuntru ! O să ne scoată din încurcătură bunicul.

Băiatul i-a sărit de gît, l-a întrebat dintr-o răsuflare pe unde a umbat atîta vreme, dar bătrînul era prea emoționat de revederea cu nepotul lui.

L-a sărutat, l-a mîngîiat, dar a descoperit pe fața lui că se petrece ceva. Prea arăta îngrijorat ...

— Ei, Fotaki, îi spuse, ce s-a întîmplat ? Nu te simți bine ? Ai pălit. Chiar tremuri. Ce s-a întîmplat, Constandula ? o întrebă pe fiica-sa adoptivă.

Fotis și mama lui se priviră în ochi.

— Lasă-l să spună el singur, îi răspunse mama.

Fotis i-a povestit totul amănunțit. Bătrînul l-a lăsat să povestească, fără să-l întrerupă. Se gîndea adînc și nu scotea nici o vorbă.

— Sînt hoț ? îl întrebă Fotis nerăbdător.

Bătrînul se supără :

— Ce vorbe-s astea ? Nu ți-a rușine ? îl mustră aspru. Hoț ? Sst ! Să nu te mai aud !

— Ei, atunci ce sînt ?

Bătrînul și-a golit luleaua, bătînd-o de ciubotă :

— Fotaki... zise grav și cu vocea schimbată. Aici, băiete, e ceva la mijloc și încă... foarte serios.

Fotis păli și mai tare.

— Unde ai pus hainele celea ? continuă bătrînul.

— Colea, afară, în dosul porții.

— Fugi de mi le adu !

— Da... dar nu mi-ai răspuns la ce te-am întrebat, observă Fotis. Și pe mine, ca să știi, numai asta mă interesează.

— Ce anume ? întrebă bătrînul, încruntîndu-și sprîncenele.

— Sînt hoț ? Uite... asta mă interesează.

— Ei, și eu n-am să-ți răspund. Pe mine, acum, mă interesează să-mi spui altceva : te-a văzut cineva cînd le-ai luat ? Asta mă interesează pe mine acum ! Spune-mi : te-a văzut cineva ?

— Nu... nimeni.

— Atunci bine. Și nici cînd le aduceai ?

— Nu.

— Ești sigur ?

— Da, nu m-a văzut nici măcar o pasăre de noapte.

— Atunci și mai bine ! Întrebi dacă ești hoț ? Așa ai spus ? Nu ești, dragul meu, dar nu ăsta-i baiul, dragule ! Da. Nu-i de loc ăsta. Aici luptăm pe viață și pe moarte. Ai priceput ? Acum... du-te de adu hainele !

Își scoase luleaua din gură privind-o cu scîrbă, de parcă ar fi fost plină de viermi. Apoi a curățat-o și și-a îndesat alt tutun.

— Tot aici ești ? îi spuse lui Fotis.

— Bine... Mă duc. Dar dumneata, bunicule, parcă ai ceva...

— Da, am ceva. Mă doare... un dinte.

— Ce-am auzit ? se miră mama. Ai spus că te doare un dinte ? Dar unde l-ai găsit ? Dumneata n-ai nici un dinte-n gură.

— Tocmai asta e. Mai tare ne dor dinții pe care nu-i avem. Nu vezi ce se-ntîmplă cu pruncii ? Și adresîndu-se lui Fotis : Ei, ce ai de gînd ? Te duci după haine ?

— Le-am adus... spuse băiatul.

— A... le-ai adus ? Păi atunci de ce stai ?

— Dar ce să fac ?

— Desfă bocceaua !

Fotis trase de curele și desfăcu bocceaua.

Bătrînul privi hainele și se întunecă.

— Hm... ofițer era... spuse neliniștit, mușcîndu-și mustața. Hm... da... ofițer. Trebuie să fie un lungan slăbănog. Curios. Pe mine mă muncește gîndul : De ce s-a dezbrăcat omul ăsta ? Nu cumva și-a schimbat gîndurile ? Nu cred. Pentru că și șarpele își schimbă cămașa, dar tot șarpe rămîne. Aici rămîne de văzut dacă omul ăsta și-a schimbat numai haina sau și gîndurile totodată. Pentru că dacă și-a schimbat gîndurile, atunci lucrurile stau bine.

Fotis îl privi încurcat.

— De ce mă privești așa ? întrebă bunicul. N-ai priceput ?

— Nu, răspunse băiatul. N-am înțeles. De ce omul ăsta și-a lepădat hainele ?

— Pentru că îl înăbușeau probabil. Pentru că îl apăsau. Și le-a lepădat ca să răsufle.

— Ești chiar sigur că-i așa ? îl întrebă mama.

— Poate că da, poate că nu. Se mai poate să fie o capcană, o cursă. Cum ? Uite, ascultați, cum : își ascund hainele undeva — așa ca să aibă chipurile motiv — și după aceea încep să țipe că „țăranii le-au omorît un ofițer". Își pun în funcțiune mitralierele și seceră tot satul. Deci... bine ai făcut, Fotaki, că ai luat aceste haine. Poate că ai dat peste cap planul mîrșav. Acum o să mă întrebi : „Ești sută-n sută sigur, moșule, că lucrurile stau chiar așa ?" Nu știu... Nu jur. Se poate. Totul se poate. Dar noi, acum, trebuie să

ducem cît mai departe de aici hainele astea. Cît timp vor rămîne aici, este ca și cînd ar fi dinamită în casa voastră. Îți mulțumesc pentru ospeție, draga mea, spuse mamei. De foarte multă vreme n-am mai mîncat mîncare așa gustoasă. Îți mulțumesc că m-ai poftit să dorm aici ! Dar... eu trebuie să plec. Chiar acum. Punemi într-un sac vechi hainele astea ! Da... Am să le iau cu mine... și am să le ascund așa de bine, că n-o să le găsească nici cel mai isteț copoi de-al lor.

— Și unde o să stai, bunicule ? întrebă neliniștit Fotis.

— În sălașul meu vechi. La moară. Poate că picură puțin prin acoperiș, dar, pînă încep ploile, îl repar. Hm... Ai văzut că m-am întors, Fotaki ? Ce era să fac, băiete, acolo devale ? Am asurzit din cauza motoarelor. Sînt bune motoarele, dar numai dacă lucrează pentru tine. Dacă lucrează pentru buzunarele altora, îți zdrobesc creierii ca niște ciocane. Apoi

beam o apă care nu era bună nici pentru broaște. Apșoară bătută de apa morii mele... Uite, asta-i apă! S-o bei ca să-ți dea sănătate. E gata sacul, fata mea? Bravo ție! Care va să zică... vă las cu bine. O să mai vin pe la voi să stau de vorbă. Apoi se adresă doar fiicei lui: Vreo două, trei zile să nu dai pe la moară! Lasă... să lămurim întîi ce se-ntîmplă și după aceea o să-ți trimit vorbă. Care va să zică... noapte bună la amîndoi și pe mîine cu bine. A... Fotaki! Ești un băiat inimos... Ei, na... Asta voiam să-ți spun.

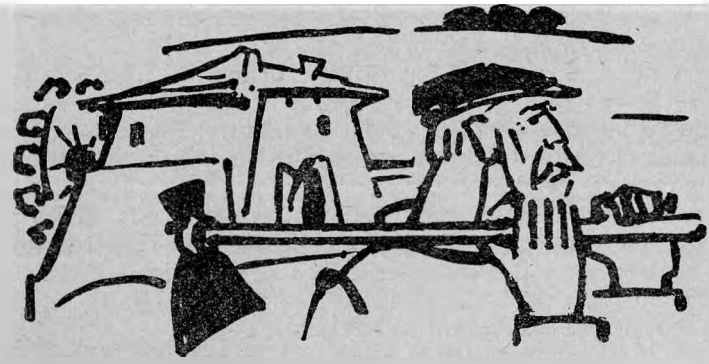

CAPITOLUL III

Moara bătrînului Pascos era ascunsă printre copaci, înconjurată de smocuri de izmă sălbatică și ierburi de apă care o încingeau din toate părțile și care ajungeau pînă la pervazurile ferestrelor. Era obosită, bătrînă, ca o moară dintr-un basm vechi, cu zbaturile [1] lăsate-n jos, acoperite de mușchi, cu armăturile ruginite. Însă apșoara curgea pe sub ea atît de limpede, de parcă trecuse prin strecurătoare.

Bătrînul avea mult de lucru la ea, pînă ar fi adus-o în starea ei de odinioară. Înainte de toate trebuia să deschidă din nou și să curețe drumul care ducea pînă acolo. Apoi să desfacă zbaturile și să le dreagă cu scînduri noi, să desfunde canalul morii, care se umpluse cu pămînt și frunze, și scocul care crăpase pe-alocuri, lăsînd apa să curgă afară din el.

Dar mai avea timp înaintea lui. Era abia luna mai. Porumbul era crud, bobul mustea de lapte. „He-he... își zise. Pînă o să se coacă, o să fiu gata cu cîrpelile și o să mai am chiar timp să-mi odihnesc puțin mădularele".

Prima noapte nu fu chip să închidă ochii. Îl cuprinsese emoția la reîntoarcere. Toate în jurul lui erau încărcate de o dragoste duioasă. Pline de un devotament umil și prietenos. Broaștele au răgușit cîntînd în cinstea întoarcerii lui.

---

[1] Palele roții.

„Noroc, cîntărețele mele, prietenele mele dragi ! spuse bătrînul. Uite, măi, așa se cîntă ! Bravo !“

A doua zi, se sculă la mijitul zorilor. Se îmbrăcă, deschise fereastra și-și scoase pieptul afară. „Ah !“ făcu sorbind cu lăcomie aerul proaspăt de pădure. Păsărelele de pe copacii din față îl salutau cu ciripitul lor dulce, vestind întîiile raze ale zorilor.

— Uite că m-au recunoscut strengăriţele ! spuse bătrînul cu voce tare. Hai ! Dați-i drumu' ! Dați-i drumu' să se trezească pădurea pentru că prea a dormit mult...

Erau niște păsărele sprintene, cu gulerașe galbene, care nu se mai puteau stăpîni de bucurie.

— Aștia sînt graurii... Hm... se bucură că se apropie timpul secerișului, își spuse bătrînul.

Soarele începu să brodeze frunzele. Se trezi toată pădurea, vuind.

— Aah... dulce mai e viața, oftă bătrînul. Dar... ia te uită ! Ce păcat ? Am descoperit asta acum, la bătrînețe.

Colo departe, la vale, o dată cu aburii rîului se înălțau și niște mugete prelungi, greoaie.

— Uite-le... Vacile ies la păscut. Da, e bine să ai văcuța ta. Îți bei dis-de-dimineață laptele proaspăt. Îți întinerește rărunchii. Hm... și p-asta tot acum am descoperit-o.

A plecat de la fereastră și a început să-și deretice odăița. Mirosea și ea a pustiu și mucegai, ca toate casele părăsite. A terminat destul de repede și a coborît pe o scăriță îngustă în tinda întunecoasă. Peste tot răsăriseră niște firicele de grîu galbene și firave. Chiar și pe piatra morii a avut curajul să răsară un firicel.

— Degeaba ați încolțit — le-a spus bătrînul — n-o să creșteți. Nimic nu crește fără soare. Mîine, poimîine o să vă ofiliți și o să muriți.

După aceea a ieșit afară. S-a apropiat de roata morii... „Toate trebuie cîrpite, toate luate de la început. Pînă și pietrele au mucegăit și s-au înverzit. Fie ! Nu în asta stă greutatea cea mare. Cu roata... cu asta ce facem ?“

Apoi și-a dat seama că mai e pînă la seceriș și s-a liniștit. Știa că acum țăranii nu mai au grîu de măcinat.

Și-a adus aminte că în beci avea puse de o parte niște scînduri tocmai bune pentru treburi din astea.

— Toate se vor aranja, își zise. Ce trebuie mai întîi să fac, e să mă reped pînă sus, la stăvilar, ca să opresc apa. Se pare că pe undeva s-a rupt din cauza ploii și mi-a înecat șanțul.

Stăvilarul nu era prea departe. Se găsea pe o moviliță împădurită, acolo unde se răzgîndea rîul și făcea o mică cotitură, și apucînd pe vechiul făgaș curgea prin vîlcele adînci.

Tare îndrăgea bătrînul rîul! Da, îl lăuda, îi vorbea mîngîietor. Îi spunea: „băiatul meu". La vîrsta asta oamenii buni devin și mai buni. Îndrăgesc totul. Vorbesc duios pînă și cu lucrurile neînsufleţite. Cu atît mai mult cu rîul care era ca și viu. Dragostea asta pentru rîu i-a transmis-o și lui Fotis. De multe ori, cînd moara era oprită, stăteau și vorbeau despre rîu.

— Cît de mare e, bunicule? întrebase Fotis într-o zi.

Bătrînul își scoase șapca, o puse pe iarbă și începu să-și apese rînd pe rînd degetele care trosneau.

— Hm... ce, crezi tu că e atît de ușor să măsori apa? S-o cîntărești? Să-i afli măsura? Și chiar dacă o afli, dă într-o bună zi o ploaie, îi umflă apele și-i pierzi socoteala. Iar alteori vine secetă și iar îi pierzi socoteala...

— Nu asta vreau să spun, îl întrerupse Fotis.

— A... dar atunci ce vrei să spui?

— Are început și sfîrșit? Uite... asta am vrut să știu.

— Ei! Ia uită-te, mă, cum ai brodit-o! se miră bătrînul. Ce să-ţi spun? Și pe mine, cînd eram de vîrsta ta, aceeași curiozitate mă rodea. Îi băteam și eu capul bunicului meu să-mi spună. Tare mîhnit eram că nu găseam pe cineva să mă lămurească! Dar tu, Fotaki, ești mai norocos. Ai să afli!

— Dumneata o să-mi spui?

— Eu. Da, eu... Eu am să-ţi spun...

— Dar, de vreme ce nu ţi-a explicat nimeni, ce-ai să-mi spui?

— Asta-i drept. Nu mi-a explicat nimeni, dar eu am aflat singur. Da, m-am descurcat singur cu mintea mea. Știu unde se sfîrșește. Am văzut cu ochii mei. Care va să zică se sfîrșește în mare. Asta-i capătul rîului. Se rostogolește, se rostogolește și apoi se duce și se varsă în mare.

Ea îl înghite și se stinge. Acolo își pierde și numele. Ce să facem ? Asta-i soarta apelor mici.

— Bine, interveni Fotis, dar eu nu ți-am cerut să-mi spui sfîrșitul lui. Asta pot s-o știe și alții. Eu ți-am cerut începutul lui. Are ? Pentru că un băiat mi-a spus că nu are, și bătrîna Timiula a zis că pornește dintr-un puț. Tu ce zici, bunicule ? Are început ?

Bătrînul își scărpină ușor sprînceana :

— Atunci ... pentru că ești atît de curios am să-ți dezvălui taina. Ei ... da, are un început. Și asta am descoperit singur. Și iată cum : odată am avut un cal. Dar ce cal era, măi băiete ! Om adevărat. Doar graiul îi mai lipsea. Era și atunci — bunăoară ca acum — luna mai. N-aveam de lucru. „Măi, de ce stau eu ? mi-am zis. Nu-i mai bine să-mi încalec calul și să merg să caut obîrșia rîului nostru ?“ Tot întrebînd, am să-l găsesc, adicătelea am să găsesc locul de unde izvorăște. Deci țesal calul, îl hrănesc, îl adap și — hop ! — încalec. „Hai, flăcăiașule ! îi spun, mergem să vedem de unde izvorăște rîul nostru și am să-ți cumpăr potcoave noi !“

Cum a înțeles, măi băiete, ce i-am spus ? Curios ! Pornește atunci și o ia pe lîngă mal, în susul apei. Era într-o dimineață de mai, cum ți-am mai spus. Și zburătoarele ciripeau înnebunite la trecerea noastră. Calul era nerăbdător. Era însetat după drum. Vezi, mai erau la mijloc și pantofii pe care îi făgăduisem. Fugea ca glonțul. M-am oprit în dreptul unui munte. „Ei ! strig unui om, care stătea cu picioarele în apă și prindea păstrăvi. Ia spune-mi de unde începe rîul ăsta ?“ „Ce-ți pasă ! îmi spune. Ori de unde ar începe, îl privește. Uite ! Apa ce trece pe lîngă picioarele mele e un rîu. Asta pot să-ți spun. De rest nu-mi arde.“ „Îmi arde mie“, îi zic. „Dacă-ți arde, du-te de caută ; pe mine lasă-mă să stau aici și să-mi ud picioarele !“

Bătrînul Pascos întrerupse povestirea ca să se ocupe de lulea. Scutură scrumul, scormoni tutunul cu un bețișor și o bagă din nou în gură.

— Mai departe ?... întrebă nerăbdător Fotis.

— Deci am pornit-o iar la drum. Am lăsat în urma mea un fir lung de apă. Rîul urca într-una la deal și din ce în ce își împuținа apa. Pentru o clipă am pierdut-o. Fac la stînga, văd altă apă, fac la dreapta, mai văd una. „Aici —

îmi zic — sau sînt multe rîuri, sau l-am lăsat undeva în urmă pe al meu și eu îl caut în alte ape.“ Întreb pe un cioban : „Cum îi zice apei ăsteia ?“ „Apa asta ?“ îmi spune. „Da, apei ăsteia.“ „Apă“. „Mă frate, despre rîu vreau să zic !“ îi spun supărat. „Aaa . . . rîul ? Vrei să afli cum îi zice rîului ? Ei . . . nu-ți pierde vremea. N-are nume.“ „De ăla din dreapta te întreb !“ „Aaa . . . ăsta din dreapta ? îmi zice. Nu întreba nici de ăsta. Nici ăsta n-are nume.“

Cu toate astea eu l-am descoperit. Nu există un singur rîu, ci mai multe. Și iată că s-au întîlnit cîteva rîulețe, și-au dat ziua bună și și-au spus : „Mă, de ce să umblăm împrăștiate ? Or să dea peste noi bivoli și or să ne bea apa.“ „Păi, ce să facem ?“ a întrebat unul. „Uite, să ne unim și să facem un rîu mare. Ce ziceți ? Se poate ?“ „Se poate“, au spus și celelalte.

Nu te mira, Fotaki. Noi, morarii, sîntem rude bune cu apele și le cunoaștem ciudățeniile. Cînd eram mititel, ca și tine, aveam și eu un prieten morar — fie-i țărîna ușoară ! — pe bătrînul Tagalos. Știi unde își avea moara ? Colo . . . departe, într-o văgăună. Mult mai departe decît a mea. Dar acum e în paragină. N-a îngrijit-o nimeni, pentru că — zice-se — este locuită de duhuri. Prostii ! Dar degeaba le-am spus eu să-și vadă de treabă. Sătenii n-au mai dat p-acolo.

— Eu am să mă duc, interveni îndîrjit Fotis. Nu există duhuri. Știu bine !

— Ai dreptate. Deci să continui despre prietenul meu, morarul. Știi ce-mi zicea ăsta ? Că cunoștea graiul apelor și că stătea de vorbă cu rîul. Și, într-adevăr, îl credea tot satul. Zicea, bunăoară, sătenilor : „Cumetrilor, o să plouă. Pregătiți-vă digurile ! O să curgă multă apă !“ „De unde știi ? îl întrebau sătenii. E un soare . . . o grozăvie.“ „Mi-a spus-o rîul“, răspundea bătrînul Tagalos.

— Și-l credeau ? întrebă tot mai curios Fotis.

— Da, îl credeau.

— Eu nu cred asemenea lucruri. Mi se pare că bătrînul ăsta, Tagalos, nu era întreg la minte.

— Ei, greșești, dragul meu. Dimpotrivă, bătrînul ăsta era zdravăn la cap. Da, e adevărat. Știa graiul apelor. Și uite cum : le vedea venind la vale învolburate și tulburi. Nu era nevoie să le întrebe dacă acolo, departe, sus, plouă.

Își dădea seama el singur. Altă dată le spunea sătenilor: „Oameni buni, luați măsuri! Faceți economie la mălai, că o să fie secetă . . . "

Cum își dădea seama de asta? Păi e simplu! Vedea apele rîului limpezi, scăzute, vedea că morile se opresc . . . Nu era nevoie de multă înțelepciune. Ai priceput, Fotaki?

— Am priceput, răspundea Fotis, și îl admira și mai mult pe bunicu-său.

* * *

Așadar, bătrînul Pascos s-a apucat dis-de-dimineață să-și aranjeze gospodăria. A deschis larg ușile și ferestrele și a lăsat să pătrundă înăuntru aerul și soarele de mai, ca să dispară de peste tot mucegaiul, să prindă viață locul. A deschis și odăița de la etaj și au început să se fugărească prin încăpere adierile dimineții. Smocurile de izmă sălbatică de afară au umplut odăița cu o mireasmă înțepătoare.

Apoi bătrînul a luat un tîrnăcop și s-a îndreptat spre stăvilar. Împletise acolo, încă de anul trecut, un gard și l-a căptușit cu frunze și lut. Dar o dată cu topirea zăpezilor, digul s-a stricat și apa a năvălit în șanț, stricîndu-i roata, „cercul", cum zicea bătrînul.

Cînd a ajuns la stăvilar, a văzut că avea mult de lucru acolo. Să taie țăruși, să-i înfigă în pămînt, să-i împletească cu nuiele și să arunce cu lopata peste ele pietre și țărînă.

Treaba avea să-i ia toată după-amiaza. Putea să-l apuce și noaptea acolo. Atunci s-a întors acasă și și-a luat toate cele trebuincioase: tîrnăcopul, securea, lopata. A băgat într-o traistă puțină pîine și brînză și s-a reîntors la locul de muncă. Dar cum a ajuns la stăvilar, a văzut că mai era cineva acolo. Un om mare la trup, înalt și slab, aplecat peste șanțul morii se adăpa. Cînd s-a apropiat mai mult, a sărit în sus, și bătrînul Pascos a văzut un bărbat . . . Dar, vai, cum arăta? O arătare acoperită cu păr și zdrențe, care te privea cu niște ochi sălbatici, cenușii-verzi. Dar uitîndu-se mai bine, bătrînul a văzut că ochii cenușii-verzi nu erau chiar atît de sălbatici. Mai mult flămînzi. Chiar — ca să spunem adevărul — foarte flămînzi.

— Hei! îi strigă bătrînul Pascos. Cum ai nimerit aici? De unde vii?

Omul dădu tare din cap.

— Bbbaaa... Eee... Bu... Bu... eee... bîigui, și-și bătu pulpele cu mîinile. Apoi întinse o mînă cît o lopată și ceru ceva. „Îi e foame, își zise bătrînul Pascos. Da, i-e foame omului ăsta și nu știe cum s-o spună, pentru că e mut."

— Ți-e foame? îl întrebă. Dar nu așteptă să-i răspundă. Își vîrî mîna în traistă, rupse jumătate din pîine și i-o întinse.

Ochii mutului jucau nebunește în cap. Cu gesturi înfrigurate își întinse mîinile și se repezi spre pîine.

— Sărmană făptură! spuse bătrînul. Stai să-ți dau și brînză.

Mutul a îngenuncheat și a mîncat totul într-o clipă, îndopîndu-se cu amîndouă mîinile. Apoi s-a aplecat peste șanț și a băut din nou apă.

— Vrei și tutun? întrebă bătrînul.

— Ffuu... Ha... aa, făcu mutul, și-și frecă mîinile, dînd din umeri.

Bătrînul scoase punga cu tutun. I-o goli toată pe un ziar, scuturînd-o. Îi dădu și chibrituri, bătîndu-l prietenește pe umăr.

— Hai... acum... îi spuse. Du-te sănătos și lasă-mă să lucrez! Tu n-ai de lucru, dar eu am mult...

Mutul luă tutunul și dispăru ca vîntul în pădure. Bătrînul Pascos nici nu apucă să vadă încotro a luat-o. Pierise așa deodată, de parcă îl înghițise pămîntul.

— Oh, ce de suferințe sînt pe lume! oftă bătrînul, și puse mîna pe sapă. Cui să-i dai mai întîi? Sînt mulți flămînzi, și pîine puțină.

Dădu cu sapa în pămînt și întoarse primii bulgărași de țărînă. Pămîntul era gras, brun. Pămîntul binecuvîntat și roditor primea orice i-ai fi aruncat; el îl încălzea și-l trimitea spre soare.

Pe bătrîn îl apucă amiaza cu săpatul. Șanțul ieși atît de frumos, parcă era sculptat, încît văzîndu-l, apa n-avea astîmpăr; voia să năvălească în el și să curgă mai departe, clipocind, sub sălcii.

Putea deci să se întindă la umbră, ca să i se zvînte sudoarea și să mănînce.

— Am obosit ca un ageamiu, își spuse. Să fie oare dezvățul sau bătrînețea?

Simțea un gust tare amar în gură. Ar fi vrut să fie cineva acum cu el ; se plictisea totuși singur.

— Am mai spus și băiatului să nu vină, se mustră. Acum, iată, a și început să mă apese singurătatea. Fotaki o să ajungă un băiat inimos, neînfricat... Leit taică-său.

Udă puțină pîine în apă ca să se înmoaie și începu s-o morfolească. Nu-i mai rămăsese nici un dinte.

— Ia te uită ce prostie am făcut, spuse din nou ; să nu spun lui Fotis să vină... Acum ronțăia pîine aici, în fața mea, ca un iepuraș de casă și mi-ar fi făcut și mie, moșului, poftă. Pentru că, uite..., mi-a trecut pofta de mîncare.

Cine l-a pus să-i spună ca să nu dea pe la moară ? Dar se întîmplă uneori, se zice, ca oamenii care îți sînt dragi să-ți ghicească gîndul și iată — ca un răspuns la dorința lui — un glăscior spintecă văzduhul ca o săgeată.

— Ia te uită, bre, se gîndi bătrînul. Băiatul ăsta îți aude pînă și sufletul. Vino, Fotaki !

— Unde ești ?

— Aici, la stăvilar. Hai, vino, pentru că, uite, chiar acum mă gîndeam la tine. Mi-a fost dor de tine !

În scurt timp au fost date la o parte tufișurile și a apărut chipul lui.

— Ți-a fost teamă ca nu cumva să te cert ? Nu te teme. Ce ai în mînă ?

— Mîncare.

— Măi, măi, ai o mamă grozavă ! Dar tu, Fotaki, nu prea știi să păstrezi o poruncă. Nu ți-am spus eu ca vreo două zile să nu dai pe la moară ? Iată că ți-ai călcat cuvîntul.

— Eu nu voiam să-mi calc cuvîntul. Dar mama striga că nu are pe cine trimite... că ești singur și nemîncat. Am plîns. Apoi am luat mîncarea și am venit.

— Păi... eu am și mîncat...

— Ce ?

— Am mîncat. Mă întrebi ce ? Uite, am găsit ceva în fundul traistei mele. Care va să zică... am mîncat. Dar de dragul tău am să mai mănînc. Pasămite maică-ta a gătit ceva bun. Mi-a strîmbat nasul mirosul îmbătător. Ad-o !

Dar n-a apucat să se atingă de ea.

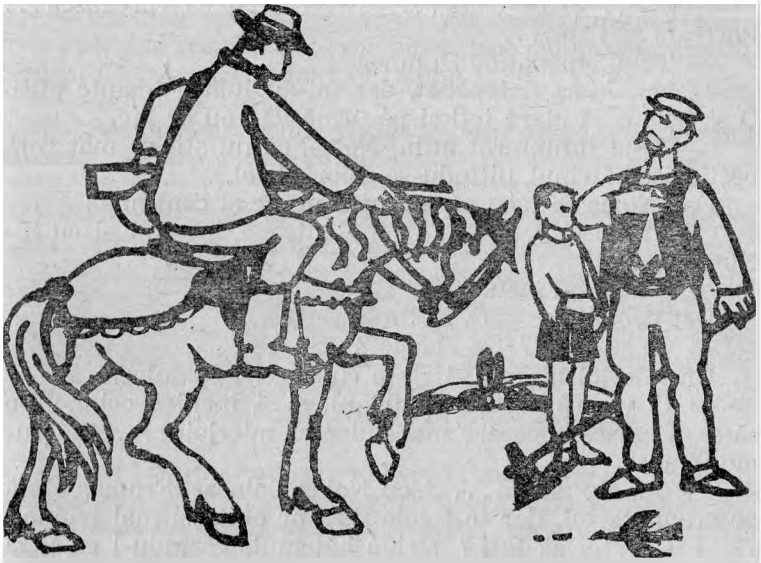

Un ropot de cal a răsunat greu în pădure. După călcătură, părea să fie un cal puternic, bine hrănit. Nu se vedea din cauza copacilor. Dar, după puțin timp, uite-l că a apărut în fața lui. Sus, pe șa, ca un general din timpurile vechi, ședea țanțoș Nolas Dalacas și se juca cu dîrlogii în mînă.

— Ce faci acolo, bre ? îl întrebă pe bătrîn.

Avea o privire rece, schimbată, piezișă, care ocolea ochii oamenilor. Bătrînului nu-i plăcu de fel.

— Ce vrei să fac ? îi răspunse. Nu mă vezi ? Trudesc. Ce mai face taică-tău ?

— Oho ! S-a dus !

— Cum adică ?! S-a dus pe alte meleaguri ?

— Nu. S-a făcut oale și ulcele... Viermii au ospăț mare.

Bătrînul Pascos se supără :

— Nu... îi reproșă. Nu se cade să vorbești așa de taică-tău. Ți-ar place ca mîine, poimîine copiii tăi să vorbească la fel despre tine ?

— Pf... și ce dacă ?... N-au decît să vorbească... Parc-am să-i aud...

— Te-ai lepădat de Dumnezeu ?

— Nu. M-aș fi lepădat, dar mi-au luat-o înainte alții. O să aștept să piară toți și pe urmă văd eu ce fac.

— Te-ai înfumurat atîta, Nolas, că nu știi ce mai vorbești, zise bătrînul, uitîndu-se chiorîș la el.

Dar Nolas se făcu că nu aude nimic și continuă :

— Al cui este băiatul ăsta ? întrebă, arătîndu-l cu biciușca pe Fotis.

— E nepotul meu.

Dar deodată se opri, ciulind urechea.

— Ce se aude ? Ce-i acolo ?

Un mierloi începu să cînte cu un ciripit dulce.

— O vioară ! spuse bătrînul, și-și închise ochii. N-o să se găsească o pasăre mai dulce ca mierloiul... Ce frumos cîntă !

— Da. Nu zic ba... făcu Nolas Dalacas. Frumos cîntă pe crenguța lui, dar în tigaia mea ar cînta și mai frumos.

— Ce vrei să faci ? strigă bătrînul, văzîndu-l că-și ia pușca agățată de șa.

— Vreau să-l fac să-și schimbe cîntecul.

— Te-ai stricat de tot, omule ? Ce ți-a făcut pasărea ? Las-o să cînte !

— Da, dar cîntă pentru tine... Eu vreau să cînte pentru mine.

— Cine te împiedică s-o asculți și dumneata ? Descalecă și stai s-o asculți.

— Ordine nu primesc ! Eu răspund pentru toate aici ! Și pentru pădure, și pentru păsări, și pentru cerul lor. Ai priceput ? Te poftesc să taci. Să nu sufli o vorbă. Ține-ți fleanca !

Propti arma în umăr, își lipi obrazul de ea, ochi și trase.

— Ucigașule ! strigă bătrînul.

— Ha... ha... ha... ha... hohoti rece Nolas, și se duse să ia mierloiul.

— O să te trăsnească cerul, pentru că-i omori păsările.

— Aș... nu-ți face inimă rea. De douăzeci de ani le tot omor și încă nu m-a trăsnit.

— Tragi cu pușcă... Nu ți-e frică că te aud nemții ? Te vor prinde și-ți vor face de petrecanie, nenorocitule !

— Nu mai spune ! Nemții ? Salvatorii noștri ? N-au decît. Mă vor pofti și la masă. Nu-ți face sînge rău, moșule. Nemții nu prigonesc oameni ca mine . . .

— Dar atunci pe cine ?

— Pe dușmanii lui Hitler . . . Ai auzit de domnul Hitler ?

— Da, și ce-i cu asta ?

— Ei, atunci ce să-ți mai spun : e salvatorul nostru. Gata ! Asta-i, și n-am nimic ce să-ți mai spun.

În sinea lui, bătrînul Pascos clocotea. La un moment dat i-a venit să înșface tîrnăcopul și să-i crape capul în două, dar imediat s-a răzgîndit. „Nu-i nimic, a chibzuit, am eu ac de cojocul tău ! Fii pe pace, pui de năpîrcă, țin eu cont de toate ! O să ne răfuim noi."

— A . . . Ai aflat noutățile ? întrebă Dalacas.

— Care noutăți ?

— Aseară în casa lui Spilios Triarhis s-a strecurat o umbră. Am fost anunțat, dar era prea tîrziu. Umbra s-a făcut nevăzută. Dar n-o să mai scape. Am aflat, vezi, prea tîrziu.

— Și dacă aflai mai devreme ce făceai ?

— Aș fi alergat numaidecît și l-aș fi înhățat de ceafă.

— Ai fi bătut drumul de pomană.

— De ce ?

— Pentru că umbra aceea eram eu.

Dalacas își mușcă mustața :

— Tuuu ? Și . . . ce căutai în toiul nopții într-o casă străină.

— Casă străină ?! Cum casă străină ?!!! Străină e casa nepoatei mele ? Ba nu, chiar mi-e fiică . . .

— Fiică ?! Cum, ți-e fiică nevasta lui Triarhis ?

— De ce te faci că ai uitat ? Că nu știi un lucru atît de știut de toată lumea din sat.

Dalacas n-a mai spus nimic. Își mușcă buza și mai tare, și după cîteva clipe spuse printre dinți :

— Hm . . . fiică . . . fie și așa . . . Dar mai știu că dumneata nu minți niciodată.

Scoase un țol de sub șa, îl așternu jos pe iarbă și se așeză. Bătrînul Pascos îl privea cum da iarba la o parte cu mîinile lui butucănoase, gîndindu-se în același timp ce om de nimic a ajuns Nolas Dalacas.

— Nu, niciodată nu minți, repetă el într-un tîrziu, ca și cînd și-ar fi spus sieși. Asta o știu bine. O spunea și taică-meu care — ce să-ți spun ! — bine a făcut că a murit.

— Păcătuiești, îi spuse bătrînul. E tatăl tău... te-a crescut...

— Ba nu... bine fac... Dacă mai trăia, poate o sfîrșea și mai rău. Prea mult își băga nasul în treburile mele, și într-o bună zi l-aș fi trimis eu pe lumea cealaltă. Bine că s-a dus singur ; acum sîntem amîndoi liniștiți. Nu vorbesc limpede ? Ia o țigară ! Hai... hai, am să-ți mai dau un pachet ca să ai. Strașnice țigări ! Nemțești...

— Dă-le-ncolo ! Să nu văd în ochi... spurcăciunile ăstea...

— Cum ?! făcu mirat Dalacas.

— Păi... fumez tutun de lulea... spuse bătrînul, dîndu-și seama că a mers prea departe. Țigările mă otrăvesc.

— Bine... îi spuse, și îi făcu semn prietenește. Într-o zi am să-ți aduc tutun.

Aprinse țigara, privi flăcăruia chibritului, suflă în ea și apoi se adresă lingușitor bătrînului :

— Care vă să zică... nene Pascalis... îți vorbesc sincer... Ascultă tu, pușliule... Ia, fă-mi plăcerea doar pentru o clipă și... du-te mai încolo să bei apă !

— De ce să meargă mai încolo ? spuse bătrînul. Uite, aici, înaintea nasului lui este apă...

— Ei, atunci... să se ducă ca să se pișe.

— Să se ducă ? Dar dacă nu vrea ? Ce, cu zorul ?

— Vreau eu.

— Bine... spuse bătrînul. Hai să nu întind ața... Du-te, dragul meu ! Mai plimbă-te nițel și am să te chem cînd o să termine...

Fotis cu părere de rău se ridică și se depărtă. Bătrînul se întoarse spre Dalacas. „Spune" !, îi făcu semn acestuia.

— Care va să zică... nene Pascalis... îi spuse misterios, și chipurile prietenește. Mă bucur că te-ai întors în sat. Știu că ai fost plecat. Ești un om cinstit, tare cinstit... și un adevărat patriot.

— Unde vrei să ajungi ? îl întrebă rece bătrînul, căruia nu-i plăceau de loc laudele lui.

— Stai... așteaptă, bre. Vai, grăbiți mai sînteți voi, bătrînii. Iată de ce muriți repede. Deci, așa cum am mai spus, ești un om cinstit și un adevărat patriot. Hei, na.. Asta am vrut să zic. De aceea noi, patrioții cinstiți, trebuie să ne unim cu toții ca să curățim țara de comuniști.

— Nu mă țin balamalele. Sînt tare bătrîn. Lasă-mă să mor la morișoara mea !

— Hei, na... Am vrut să zic că dacă or să vină ei, n-o să te mai lase să mori în morișoara ta. O să ți-o ia așa cum o să ia toate averile. N-o să lase nimic gospodarilor...

— Mie ce-o să-mi ia ? N-am nimic.

— Moara.

— Ce să facă cu ea ? Să le fie povară ? Ea e mai bătrînă decît mine.

— Hm... După cum văd, nu-i cunoști prea bine. D-aia vorbești așa. Ăștia, nenișorule, sînt în stare să-ți ia pînă și albul ochilor.

— Nici din ăsta n-am. Ochii mei, de nesomn și bătrînețe, și-au pierdut toată albeața și au ajuns roșii.

Dalacas se așeză mai bine pe țol. Își scoase țigara din gură și începu să o strîngă în mînă, dus pe gînduri.

— Nene Pascalis... începu peste puțin timp cu un ton și mai misterios. Un singur lucru vreau să te-ntreb. Văd că ești om bătrîn și nu-ți ajunge nici pentru pîine goală. Și te-ntreb : e permis, e drept ? La bătrînețe omul are nevoie de tihnă și îndestulare... de o ciorbiță de pui, de o haină călduroasă, de un păhărel de vin... Mai deunăzi am fost la oraș. Întîmplător am luat masa cu salvatorii noștri, așa cum ți-am mai spus. A venit vorba de bătrînei și ne-a cuprins o jale...

— Da... te cunosc...

— Vezi cum recunoști ?

— Da, știu cum te-ai purtat și cu taică-tău.

— Rămîi cu părerea asta după ceea ce ți-am spus ? Nu te uita la ce-ți îndrug : ce simt în sufletul meu să vezi. Ei... și să fi văzut ce l-am mai bocit, ce l-am mai plîns pe sărmanul tata ! Și acum să mă întorc la chestia noastră. După cum ți-am spus, am stat la masă cu salvatorii noștri și am discutat despre voi, bătrînii. De ce să nu aibă bătrî-

nelul mîncărica lui bună, căldurica lui, vinișorul lui, odăița lui curată ?

— Uff... acum chiar că îndrugi verzi și uscate ! Dacă aș avea ceva părăluțe, aș mai fi îndurat atîta sărăcie ? Dar, după cum vezi, nu am.

— Ei uite... aici am vrut să te aduc, nene Pascalis. De ce nu ai ? Să-ți spun eu de ce : pentru că n-ai găsit omul care să te ajute. Uite de ce ! Dar... acum s-au terminat necazurile tale. Omul acesta s-a găsit. Nu privi spre munți ! Eu îți vorbesc... Privește-mă bine ! Eu sînt. Ei da ! L-ai găsit. Eu sînt omul acela.

Bătrînul îl privi pieziș :

— Ai ajuns acum și nabab ?

— Încă nu, dar o să ajung. Și tu de asemenea.

— Eu ? Ha... ha... ha... ha ! Eu, nu. Pentru că eu sînt hotărît să mor cinstit... și un om cinstit nu ajunge bogat ca tine niciodată !

— Altă dată nu, dar acum da. Și nu numai că se îmbogățește, dar totodată își apără credința și patria. Cum ? Uite cum : după cum știi, în ultima vreme lumea s-a umplut de lepădături, adică niște răzvrătiți care vor să-i doboare pînă și stăpînirea, care au pîngărit credința noastră sfîntă, care au distrus familia, care răgușesc urlînd că noi, cei bogați, nu avem patrie și nu avem nimic al nostru pe lumea asta...

— Da ? Zău ? Ce spui ? Cum, adică, există asemenea oameni ?

— Dacă-ți spun eu ! Și atunci ce are de făcut un om cinstit, un patriot adevărat ? Am să-ți spun eu ce : e dator să-i predea. Și numaidecît ajunge om bogat, erou, sfînt, și pe deasupra mai capătă și o punguliță cu lire.

— Da ? Așa, care va să zică... Curios... Și cine, mă rog, dă lirele ?

— Ei hai... nu fă pe prostul. E plină lumea cu icoanele lui. E salvatorul nostru. Conducătorul nostru. Cu alte cuvinte, chiar Dumnezeu, adică Hitler. Ei... ce zici, nene Pascalis ? Eu, să știi, nu vorbesc cu oricine. Judec mai întîi și apoi... Deci m-am gîndit : „Nenea Pascalis e un creștin cinstit și un patriot adevărat. O să mă ajute. Pentru că și patria și-o iubește, și pe omul care îi face rău îl cunoaște."

Bătrînul s-a tulburat și s-a simțit ofensat :

— Care om ?! Ce-s vorbele astea ?! Nu știu nici un astfel de om. Și să mă lași în pace !

— Îl știi fără doar și poate. De asta pot să jur. Îl știi foarte bine. De aceea, pentru că îți vreau binele, te sfătuiesc să-l predai. Să-l predai ca să scapi de rușine și tu și tot neamul tău.

— N-am nici un astfel de om în neamul meu și nu-mi tot bate capul.

— Ai ! Și-l știi. Și-l știe tot satu'. Da. Nu mă sili acum să ți-l spun pe nume, că-mi spurc gura . . .

— Ba nu ! Să-mi spui !

— Atunci na, ascultă : e „tovarășul Spilios Triarhis". Bărbatul fetii tale. Nu te cruci ! Da. Chiar el e.

— El ?!! Dar îl aveți în mînă, de ce-l cereți de la mine ?

Dalacas dădu cu pumnul în pămînt :

— Îl avem ? Ei, asta-i, că nu-l mai avem în mînă ! spuse înciudat, și mai dădu o dată cu pumnul în pămînt. Nu . . . nu-l mai avem. A șters-o trădătorul ! A găurit zidul pușcăriei și a fugit cu încă cîțiva.

Bătrînul Pascalis își încleștă gura ca să nu țipe de bucurie. Spilios ? Bărbatul fetii lui . . . a fugit ! . . . Acum e liber ! . . . Liber !

— Ai priceput, moșule ? Așa ne-a făcut.

— Și . . . ce vină am eu ? Duceți-vă de-l găsiți singuri !

— Ei . . . uite de asta am venit ca să ne ajuți să-l găsim. Pentru că tu știi sigur unde putem să-l găsim. E cu neputință să nu știi. E gineri-tu . . . În sfîrșit, un fel de fiu, cum s-ar zice, chiar dacă nu-i din sîngele tău.

Bătrînul Pascalis uită deodată totul : și teama, și primejdia ; se ridică în picioare, aprig ca focul :

— Ce-ai zis, bă ? Bă, tu holera și pacostea lumii ! Bă, tu zdreanța și lepădătura satului . . . Ce-ai spus ? Să ajung de ocară ca tine ? Să ajung spion vîndut și trădător ? Nu mă tem, bă ! Na ! Omoară-mă. Eu mi-am trăit traiul. Sînt mulți care or să plîngă după mine, dar nu-i nici unul care să se rușineze cu mine. Ai văzut, mă scîrnăvie, ochii lumii cînd te arăți în sat ? Hai ? Ai stat vreodată ca să-i vezi ? Și știi, bă, ce fac ochii ăștia cînd treci ? Nu ? Să-ți spun eu. Te scuipă ! Acum piei din fața mea ! Hai, i-ați și du-

hoarea cu tine. Doar, poate, dacă ai de gînd să mă omori ... Ești așa de laș, că poți să o faci și pe-asta ...

Dalacas zvîrli țigara și se ridică în picioare. O călcă cu ură ca pe un vierme, își puse la loc țolul sub șa și se întoarse spre bătrîn :

— Ascultă ... îi spuse. N-o să te omor acum, pentru că sînt mînios. Eu omor ... la rece. Deocamdată ... rămîi sănătos.

Încălecă, înfipse în carnea calului pintenii și plecă ca o vijelie în direcția satului.

Bătrînul știa că se plimba numai prin împrejurimile satului. Mai departe, în pădure, nu cuteza să meargă singur. Tremura pînă și de umbre, și de urletele sălbăticiunilor. Zicea că-s stafii în pădure. De aceea umbla totdeauna călare și cu pușca gata să tragă. Dar vestea ce-a aflat-o despre Spilios l-a cam amețit pe bătrîn. Deci ... e liber ? Spilios e liber ? Uită și ura și sila ce i-o stîrnise Dalacas. Se gîndea numai la veste. Ah, de-ar ști fiica lui ! Deodată s-a oprit. Da, așa era. Fata lui știa. A înțeles asta după ochii ei, după purtarea ei de aseară. O știa acum cu siguranță. Pentru că își amintea bine ; n-a mai plîns și n-a mai adus nici măcar o dată vorba de închisoare ... Știa, deci. Și nu-i spusese măcar un cuvîntel și lui ... Prevăzătoare femeie. Credincioasă pînă la moarte. Și ce mamă ! ... Tremura după Fotis ca o frunză bătută de vînt. „De ce nu lămurești băiatul ? îi spuse într-o zi bătrînul Pascalis fetei lui. De ce nu-i spui ce drum a apucat taică-său ?“ „Nu ... nu-i spun încă ! răspunsese ea. Cînd o să afle, o să apuce și el pe același drum ... și am să-l pierd. Nu pot să-i pierd pe amîndoi. Nu are atîta putere inima mea.“ „Atunci, bine, îi răspunse bătrînul. Las-că-i spun eu ! Am să-i explic eu.“ „Numai să nu te grăbești ! îl sfătui mama. Lasă să mă mai bucur puțin de el.“ „Bine, bine ... Te poți bizui pe mine.“

Bătrînul își aminti toate astea și se înduioșă. Apoi își strînse sculele și se pregăti să plece. Dar cînd să pornească, a observat mierloiul ucis.

— Ucigașule ! strigă din tot sufletul, uitîndu-se în direcția unde apucase Nolas Dalacas.

Niște furnicuțe negre se adunaseră deja în jurul mierloiului neînsuflețit. Bătrînul Pascalis le împrăștie, făcu o groapă mică, îl înfășură în niște frunze de platan și-l în-

gropă. Un ciripit amarnic, sugrumat, se auzi într-un copac apropiat. Bătrînul își șterse sudoarea și privi mierla amărîtă din copac.

— Sărmana văduvă ! spuse compătimitor. Sărmanii orfani !

Apoi se uită în toate părțile să vadă băiatul.

— L-a alungat cîinele ! spuse, scuipînd cu obidă. Ptiu ! Lua-te-ar naiba ! Blestematule !

Își făcu palmele pîlnie la gură și strigă spre pădure :

— Uei ! Fotaaaki !

— Iiii ! . . . se auzi dinspre moară.

— Așteaptă-mă . . . că vin ! S-a dus focului cîinele.

Își strînse sculele, mîncarea pe care nu apucase s-o guste și porni. Inima îi bătea puternic, plină de bunătate.

— Vezi, bre, să nu mă lași baltă . . . îi spune sever. Să vii mai des pe la mine. Acum am nevoie de tine ! A sosit timpul să arăți că ai inimă de ispravă ! Altminteri te azvîrl cît colo.

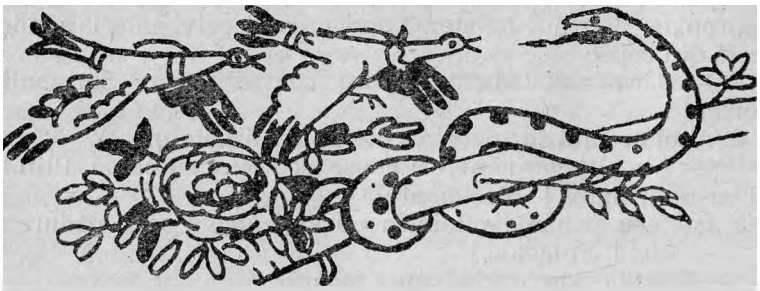

CAPITOLUL IV

În noaptea aceea Fotis a avut un vis groaznic. L-a visat pe Nolas Dalacas. Se făcea că ține în mînă un șirag de păsărele ucise și rîdea ca Scaraoțchi ; la mijloc, în loc de cingătoare, avea un șarpe. Tot scotea din buzunar cîte un ou și-l spărgea. Printre păsărelele ucise, din șirag, și-a recunoscut prietenele care îi cîntaseră ieri în copacul sub care stătea întins. Ai văzut ucigașul ? Era în cîrdășie cu șarpele ! Na, asemenea cîrdășie îi trebuia.

Fotis s-a supărat foc, îl treceau sudori fierbinți. A pus mîna pe un ciomag. A vrut să țipe, dar nu putea. I s-a întîmplat ceva nemaipomenit. I s-a încleștat gura. Se sufoca. Și-a pus toate puterile pînă și-a descleștat fălcile. Auzea cum îi ieșea țipătul printre buzele întredeschise ; și vuia toată casa.

S-a trezit de țipetele lui, și cînd și-a deschis bine ochii, și-a dat seama că strîngea cu putere, în loc de ciomag, un drug din grilajul de fier al patului.

Soarele se înălțase.

A strigat după mama lui. N-a răspuns nimeni.

A coborît din pat și a început să se îmbrace fără chef.

— Mamă ! a strigat din nou.

Dar nu era nimeni acasă. În bucătărioară însă îl aștepta, ca întotdeauna, acoperită, farfuria cu mîncare. Sărmana mama ! Are grijă de toate : să nu fie copilul ei trist, ne-

cîrpit, flămînd, să nu răcească, să nu transpire... Uite, ce înseamnă să fii mamă.

Cum își luă gustarea, scotoci și găsi un băț tare, noduros. Vîrî în sîn o bucată de pîine și plecă spre copacul cu cuibul. Încă de departe se aștepta să audă fîlfîitul și ciripitul păsărelelor dragi. Dar era aproape, și încă nu se auzea nimic. Ce s-o fi întîmplat ? Nu cumva au venit oameni răi ca Nolas și au gonit păsărelele ? Nu cumva a venit vreun șarpe și le-a mîncat împreună cu ouăle lor ?

Pe Fotis îl trecură sudorile. Totul s-a întunecat în fața lui. Ai zice că a pierdut niște ființe dragi. Tare-i mai plăcea de perechea de păsărele ! Voia și el să aibă pe cineva sub ocrotirea lui. Să aibă și el cu ce să se mîndrească. Nu voia să salveze prințese și crăițe, așa cum se întîmplă în basme. Cei care se ocupau de asemenea lucruri, călare pe cai înaripați, au dispărut pe veci. Apoi prințesele de astăzi nu merită să fie salvate. Dar, la drept vorbind, nici ele nu găsesc de demnitatea lor să fie salvate de sărăcani ca Fotis. Dar, ca să fim și mai sinceri, prințeselor li-e scîrbă de cai. Ele preferă să se plimbe cu vaporașe și automobile.

Cît de schimbată e lumea de astăzi față de cea descrisă în cărțile de povești, pe care nu de mult le-a recitit a nu știu cîta oară ! Trebuie cît mai repede să se scrie cărți despre lumea nouă, pentru că toate cărțile despre lumea veche s-au învechit și ele. Scrie, te rog, o carte despre un copil care-și pierde tatăl și poartă hainele lui peticite... De ce nu scrii ? Scrie despre un copil care apără ouăle păsărelelor de șerpi. Poți ? Numai o asemenea carte prețuiește astăzi. Așa gîndea Fotis, îndreptîndu-se spre cuibul lui.

Am uitat să spunem însă că tocmai cînd ieșea din sat, se întîlni din nou cu Arghiris. Dar nu era singur. Era cu tatăl lui. Cum îl zări, Arghiris strîmbă din nas. Era limpede : nu l-a încîntat întîlnirea asta. Dar, se vede treaba, nu era de aceeași părere și tatăl lui.

— Ce mai faci, Fotaki ? îi spuse. Cum se simte bunicul tău ?

Fotis dădu să-și scoată pălăria, dar își aduse aminte că nu avea.

— Bine, mulțumesc, s-a întors acasă și se simte foarte bine, răspunse băiatul.

— Dar ce-i cu voi ? făcu tatăl lui Arghiris. Ce-s mutrele astea acre ? Ce, sînteţi supăraţi ? Nu vorbiţi unul cu altul ?

— Nu, nu vorbim, făcu supărat Arghiris.

— Ei, asta-i bună ! Şi de ce ?

— Uite-aşa, nu vorbim şi pace. Nu-mi place ...

— Şi pot să aflu de ce ? Nu cumva te-a jignit cu ceva Fotis ?

— Nu, nu m-a jignit. Dar nu vreau să vorbesc cu el.

Atunci tatăl lui Arghiris deveni grav :

— Ascultă ! Să nu mai aud că nu vorbeşti cu Fotis. Ai auzit ? Află că e cel mai bun dintre toţi copiii satului. Ţi-o spun eu, tatăl tău. Doar ştii că nu obişnuiesc să umflu lucrurile. Ştii al cui copil este ? Îl cunoşti pe taică-său ?

— Nu-l cunosc, răspunse Arghiris.

— Ai dreptate, dar îl cunosc eu şi n-am cunoscut alt om mai bun. A venit de multe ori prin acest sat, mai de mult, înainte de a se muta Fotis cu mama lui aici ; ne-am cunoscut şi am legat cu el o adevărată prietenie. Îl cunosc şi-l preţuiesc. Şi bine ar fi, Arghiris, să fiu şi eu ca el. Să-i semăn cîtuşi de puţin.

Arghiris s-a mirat. Ce-i auzeau urechile ? Va să zică ... Spilios Triarhis ... cel despre care vorbeau copiii ...

— Fotaki ! vru să strige.

Dar Fotaki era cu faţa scăldată în lacrimi ; cum termină vorba tatăl lui Arghiris, se repezi şi îi luă mîna ; i-o sărută şi fugi spre pădure. Acolo îi venea să îmbrăţişeze şi să sărute chiar trunchiurile copacilor. Tatăl lui ... Pentru prima dată auzea vorbindu-se astfel despre taică-său.

Pentru prima dată un om străin îl lăuda în faţa lui. Da. Fotis era mîndru.

Fără doar şi poate că aşa trebuie să fie tatăl lui. Avea dreptate tatăl lui Arghiris.

Şi Fotis începu să-şi imagineze cam cum a aflat acesta atîtea lucruri bune despre tatăl său. Poate că s-a dus chiar în orăşelul unde au stat cu toţii pînă la arestarea lui ... Platamon ... „Uitaţi, oameni buni, ştiu că-l cunoaşteţi bine pe Spilios Triarhis. De ce l-a arestat poliţia ? E adevărat că a furat, că e hoţ ? Sau e altceva la mijloc ? Cu ani în urmă a venit în satul nostru şi s-a căsătorit cu fiica unuia de pe la noi, Pascos. Încă de pe atunci m-am împrietenit

cu el. Apoi am aflat că l-au arestat. Soția lui cu copilul s-au stabilit acum în satul nostru. De aceea mă interesează ce fel de om este, de ce l-au arestat . . . " Așa trebuie să fi întrebat, și oamenii i-au spus că Spilios Triarhis nu e hoț. Și probabil că oamenii i-au spus și de ce stă arestat de atîta amar de vreme, încît iată : el nici nu-și mai amintește de loc cum arată tatăl lui. Da, așa stau lucrurile. „Spilios Triarhis este cel mai bun dintre cei mai buni și bine ai făcut de ai legat prietenie cu dînsul", or fi spus oamenii.

Acum îi venea să cînte. Nu avea voce prea grozavă. Nici să cînte nu prea știa. Dar această clipă se cerea sărbătorită într-un fel. Fără să se gîndească mult, a început să cînte. A început, și ce-o fi o fi. Era, într-adevăr, tare ciudat să vezi un băiețaș cîntînd singurel prin pădure. În ultimul timp nu se auzeau cîntări în sat mai de loc. Lăutarii nu mai aveau chef de nimic. Cum să cînte un om flămînd ? Fotis își aminti acum niște frînturi din cîntecele lor, pe care le cîntau în zilele lor bune. Cu ele voia acum să sărbătorească vorbele bune rostite de tatăl lui Arghiris : „N-am văzut alt om mai bun".

„Îți mulțumesc, nene, de-ai ști ce om minunat ești ! Eu nu puteam crede nicidecum că tatăl meu e hoț."

* * *

A ajuns la cuib. Totul acolo era mut. I-a pierit jumătate din bucurie. Încă nu știa ce s-a întîmplat. Da, era într-adevăr prea mare liniște. Dar, uite, cuibul nu e gol. Una din cele două păsărele ședea în el liniștită și se gîndea la ceva. Așa credea Fotis, și s-a liniștit. Dacă stă așa acolo, înseamnă că ouăle sînt la locul lor. Păsărica le clocea, așa cum făceau și găinile lor. Dar unde era cealaltă ? Obișnuit stătea pe o creangă și ciripea, dar se vede că acum hoinărește. Nu sfîrși însă bine gîndul, că uite-o, vine sătulă și proaspăt scăldată. Se vede că a mers la rîu să facă baie. Și de ce, mă rog, să nu meargă ? Apa, în lumea asta, este pentru toate făpturile. Păsărica ține în cioc o lăcustă pe care o oferă gingaș celeilalte, care o apucă iute cu ciocul și o mănîncă mulțumită. Apoi și-au spus ceva în taină și au schimbat locul. Acum se așază pe cuib pasărea abia

sosită, iar cealaltă plecă la vînătoare. Frumoasă și unită familie ! Peste puțin, cînd vor ieși puișorii, o să fie și mai frumos. Fotis se hotărî să stea de gardă. Dacă venea vreun șarpe, nici o bucurie nu mai rămînea pentru familia asta veselă. De aceea trebuia neapărat să fie ocrotită, să nu cadă cumva vreo nenorocire pe capul ei. A găsit un loc bun în fața copacului cu cuib și se așeză să-l păzească. Deocamdată nu apărea nici un șarpe. Dar parcă poți să știi ? Șerpii apar tocmai cînd nu te aștepți. Auzise el că ies la vînătoare pe căldură mare, în toiul amiezii. Atunci cînd totul e amorțit. Se tîrăsc, se zice, pînă la stîna oilor și le sug laptele. La început, oaia nu-și dă seama ce se întîmplă, chiar simte o plăcere crezînd că suge mielușul ei. Însă șarpele, dragă frate, e lacom. Suge... suge... și cînd se termină laptele, începe să-i sugă sîngele pînă ce oaia, vlăguită, moare.

Uneori, se mai zice, șarpele se duce și la omul adormit. E de ajuns ca cel adormit să fi băut lapte. Se dă în vînt după lapte. Se zice că — dacă dormi cu gura deschisă — șarpele se strecoară și intră în stomac. Așa ceva a pățit un cioban. L-a încredințat pe cuvîntul lui bătrînul Pascos.

— Și pînă la urmă ce s-a întîmplat, bunicule, cu ciobanul ? A murit ?

— Nu... dar stai să vezi de ce. La stînă era un bătrîn. Ei... uite... Bătrînul ăsta l-a salvat pe cioban. Cum i s-a spus întîmplarea, a poruncit să se fiarbă lapte, l-au turnat într-un ciubăr și, așa cum aburea, l-a pus pe cioban să stea aplecat peste el cu gura deschisă. Șarpele, dinăuntru, a mirosit laptele proaspăt, a ieșit să bea, a căzut în ciubăr și l-au prins. Dar toate acestea s-au întîmplat în timpurile vechi, cînd ciobanii erau proști. Acum sînt deștepți foc...

— Și ce fac acum ? întrebă Fotis. Nu mai beau lapte ? Sau cînd beau nu mai dorm ?

— Ce tot spui, mă Fotis ? Se poate ca un cioban să nu bea lapte ? I-auzi colo ! Și lapte beau, și dorm... și nici șerpii nu se apropie de ei...

— Cum așa ?

— Stai să vezi ! Pentru că după lapte, deștepții de ei, mănîncă usturoi. Trebuie să știi că șarpele se teme de usturoi mai abitir decît de foc. Îl zăpăcește duhoarea.

Fotis făcu mirat :

— Ţţţţ ! mirîndu-se cînd a învăţat bunicul lui atîtea lucruri. Ţţţţ . . . bravo ! mai spuse o dată, uitîndu-se cu şi mai multă admiraţie la bunicul lui.

Acum stă sub copac la pîndă. S-ar putea să se apropie vreun şarpe şi să soarbă ouăle. Era cu ochii în patru. Din repezeală a omorît şi un guşter, pe care l-a luat drept şarpe. Şi era aşa de frumos în haine verzi, cu puncte aurii ! Semăna cu o pasăre tîrîtoare.

La amiază era atît de cald, încît i se închideau ochii de somn. Fotis se mută sub un alt copac şi — ca să-i treacă timpul — a pus două furnici să se lupte. Dar — la drept vorbind — era mai mult cu ochii la cuib decît la luptă. Deseori ciulea urechile ca să audă fîşîitul şarpelui. Pe şerpi, se zice, îi apucă turbarea la amiază. Sînt în stare să-şi dea şi coada pentru cîteva picături de lapte sau un ouşor. „Păzeşte-te de omul rău în toiul nopţii, şi de şarpe în toiul zilei", spunea bunicul, care adunase o grămadă de poveşti şi zicători pe care le spunea tocmai la vreme.

Deci Fotis se hotărîse ca toată amiaza să păzească cuibul cu străşnicie. Nu voia să-şi reproşeze că n-a fost un bun apărător, sau că a fost laş, lăsînd şarpele să-şi facă de cap . . . Era atît de atent, încît auzea pînă şi zumzetul insectelor. Dar amiaza a trecut fără să se întîmple ceva deosebit. Începu să se răcorească.

Copacii îşi şopteau în taină.

O adiere uşoară de vînt intră în pădure şi începu să hoinărească.

— N-o să vină azi şarpele, îşi zise Fotis. Au scăpat şi astăzi puişorii. Hai să pornim spre casă !

Îşi strînse şireturile încălţărilor şi se pregăti să plece.

— Bine, plec, s-a gîndit mai apoi, dar dacă vine vreun şarpe care se trezeşte mai tîrziu ? Dacă vreun şarpe zănatic a încurcat orele şi vine mai tîrziu ? Poţi să te aştepţi la orice.

Deci . . . e mai bine să aştepte pînă la asfinţit. Abia atunci o să se întoarcă acasă liniştit.

Acum umbrele se lăsau tot mai insistent peste cîmpii şi plaiuri.

Mirosea plăcut a iarbă verde şi flori de cîmp. Tare-i mai plăcea lui Fotis mireasma asta ! Încă de cînd era un

pumn de om și-l ducea maică-sa la cîmpul din marginea orașului simțea o mare bucurie.

Poate să jure că atunci florile miroseau parcă și mai tare. Îi spuse și maică-si asta, dar ea nu fu de aceeași părere. A oftat doar :

— Nu-i așa, îi zise. Florile și atunci tot așa frumos miroseau. Dar acum le-a otrăvit războiul. Și apoi unde să mai găsească timp un om sărman și pentru astfel de lucruri ? Trece pe lîngă flori și n-are timp nici măcar să le vadă.

Uite, cam așa i-a vorbit mama. A mai oftat o dată și a tăcut. Dar parcă Fotis era altfel ? Ce plăcere îți dă mireasma florilor cînd știi că ai tată, dar e întemnițat ? Cînd războiul cernește lumea ? Ce să faci cu florile cînd ești desculț ? Ți se pare că mereu calci pe ghimpi.

Ziua se sfîrșise. S-au oprit pînă și păsările ca să admire asfințitul soarelui. Orice ciripit în clipa asta încetează. Se aud însă niște fîlfîituri grăbite și apoi totul se cufundă în tăcere.

S-a sfîrșit ziua păsărilor.

Începe ziua broaștelor.

Fotis a pornit spre sat. Mergea agale ... și se gîndea : „De ce oare broscuțele preferă noaptea ? Nu cumva sînt oarbe ? Dar nu, dimpotrivă, au ochii mari și bulbucați. Și atunci ? Dar, fie, dacă ele preferă noaptea, ce ne pasă nouă ? Treaba lor !"

În fața porții se întîlni cu bătrîna Timiula. Iar îl privi piezîș. Ce dracu" ? N-o să-l poată înghiți chiar niciodată femeia asta ?

— Ce-i cu găinușa mea ? îl întrebă. S-a înnoptat și încă nu apare.

— De unde să știu eu ? îi răspunse înțepat Fotis. Ce, m-ai tocmit să-ți păzesc găinile ? Eu m-am plimbat prin pădure.

— Știu, ți-ai tocit pingelele.

— Le-am tocit, nu le-am tocit, ce te interesează ?

— Pe mine toate mă interesează. Nu cumva l-ai văzut pe băiatul lui Nolas Dalacas.

— Ce treabă am eu cu o astfel de mutră ?

— Nu te-ntreb dacă ai treabă, te-ntreb dacă l-ai văzut.

— Ei ... nu.

— Dacă găinușa mea nu-i cu ale voastre, atunci sfîrîie în tigaia lui. Oricum, în coteț n-a venit.

— Vino la noi să vezi ! Eu nici nu știu cum arată.

— Ei, haida-de ! „Nu știu cum arată" spui. Dar este în sat o găină mai frumoasă ?

— De unde să știu eu ?

— Știu eu. Nu este. A mea e o domniță cu rochiță neagră și scufiță roșie.

— Încet, încet ai să-i zici că-i fată de adevărat.

— Eu ? Nicidecum. Dar e mai bună decît o ființă omenească chiar. Ei, acum ce stai în poartă, ai să mă lași odată să intru ?

— Vino . . . dar ai grijă să nu te umpli de găinați.

— Lasă să mă umplu !

Timiula își vîrî capul în coteț. Găinile se treziră și începură să cotcodăcească, speriate, de parcă le-a dărîmat cineva casa.

— Nu, nu-i aici, spuse bătrîna. E limpede, a luat-o.

— De ce crezi asta ? se miră Fotis.

— De ce ? Pentru că e hoț. Pentru că e tîlhar . . . ca și taică-său.

— Și ce-o să-i faci acum ? întrebă Fotis.

— Acum ? Acum n-o să-i fac nimic . . . spuse Timiula, scrîșnind din dinți. Da, acum nimic. Pentru că acum e timpul lor. Dacă era altfel . . . he . . . vedeau ei. Un singur lucru vreau : să trăiesc pînă cînd mi-o veni și mie bine . . . Atunci am să văd eu ce-o să fac. Dar tu prea mult hoinărești, să nu pățești ceva. Hai, acum . . . noapte bună ! Și să-i spui mă-ti să zăvorească bine pe dinăuntru, pentru că trăim timpurile cînd hoții și tîlharii își fac de cap. Dar ce-i asta care se-ncurcă printre picioarele mele . . . Dumnezeule ! Ceva negru . . .

— E găina dumitale, îi spuse Fotis.

— Găina mea ?! Nu cred.

— Ba-i chiar ea.

— Așaa ? Ia să văd mai bine ! S-ar putea să fie ! Poate că Cocolis Dalacas s-a temut de blestemele mele și mi-a adus-o ca să scape. Hai . . . noapte bună . . . Și cum ți-am mai spus, caută să fii mai devreme acasă . . . Auzi ? Fă așa cum îți spun, pentru că . . . Știi tu . . . Hai, acum du-te, să nu pun mîna pe vreo piatră.

Își luă găina și plecă. După puțin se auzi în curtea de alături un strașnic cotcodăcit, iar bătrîna Timiula se străduia să-și potolească găina.

— Nu o înghit, spuse Fotis și intră în casă. Nu... nu o înghit. Începe să-ți vorbească puțin blînd și apoi se supără și te ocărește. Nu, n-o pot suferi.

După puțin timp sosi și mama. Era foarte gînditoare.

— Bătrîna Timiula își pierduse găina, spuse Fotis.

Mama nu răspunse.

— Dar a găsit-o, continuă Fotis.

Nici acum nu răspunse mama. Apoi într-un tîrziu îi spuse :

— Tu caută să vii mai devreme acasă...

Nimic altceva. Și-și făcu patul să se culce. Era obosită. Nici n-a mîncat. I-a dat să mănînce doar lui, iar ea l-a urmărit din pat, pînă a adormit.

* * *

În miezul nopții se stîrni un vînt puternic. Fotis se trezi la vuietul lui minios și nu mai putu să doarmă. Se tot gîndea la păsărele. Dacă va lua vîntul cuibul ? Dacă cade peste cuib vreo creangă și sparge ouăle ?

— Ești treaz ? se auzi pe neașteptate, în întuneric, glasul mamei. Fotis ! ... Dormi ?

— Da, răspunse el.

Altădată ar fi rîs de șiretenia naivă a copilului, dar acum era obosită.

— Dormi, odorul meu, spuse dulce. Nu minți ! Aud că ești treaz. Încearcă să dormi ! Nu te gîndi la nimic ! Mă gîndesc eu...

— Vîntul ăsta puternic nu dărîmă cuiburile păsărelelor ? întrebă peste puțin Fotis, îngrijorat.

— Nu... niciodată... vîntul n-a luat vreun cuib.

— Da, dar dacă sînt atîrnate de copaci ?

— Cine ți-a spus prostia asta ? Niciodată cuiburile nu sînt atîrnate de copaci. Păsărelele le leagă de crengi și le clădesc pe partea unde nu suflă vîntul. Dacă băgai mai bine de seamă, vedeai că cuibul e așezat într-un loc ferit.

Pe partea unde vîntul suflă mai tare sînt îndesate crenguțe și frunziș bogat. Te-ai liniștit acum ?

— Nu . . . l-ai văzut azi pe bunicu' ?

— Nu l-am văzut. Dar e sănătos. Hai, dormi !

— Ți-am spus că bătrîna Timiula spunea că Cocolis Dalacas i-a furat găina ?

— Da, taci.

— Și apoi că n-a furat-o, pentru că a găsit-o?

— Da, mi-ai spus totul. Acum taci și dormi ! Hai, Fotis, noapte bună.

— Noapte bună !

Fotis a adormit.

Noaptea înainta mohorîtă și neagră deasupra acoperișurilor sărace.

Colo, departe, peste munți și ape, răgea din toată puterea războiul ; adusese mare tristețe în ochii mamelor și taților lor. Numai cei netrebnici, de teapa lui Dalacas și Popotas, se simțeau fericiți și liniștiți.

— Dar . . . fie. Acum, uite, se luminează și Fotis se trezi devreme.

Se spălă pe față cu apă rece.

Vîntul se potolise.

O zi albă și însorită venea peste satul zguduit de grijile războiului. Fotis se șterse și se așeză pe pervazul ferestrei să-și bea laptele. L-a păstrat mama încă cald. Fără îndoială că ea nici nu l-a gustat. L-a păstrat numai pentru el. Îl bău încet, încet, mîncînd și puțină pîine făcută în casă.

Apoi mai bău și un pahar cu apă proaspătă. Nu se grăbea să plece. Știa că șerpii nu ies la vînat înainte de amiază. Avea deci timp să se joace puțin cu pisicuța și să mai arunce o privire în cartea lui cea mai dragă : „Coliba unchiului Tom". Frumoasă cărticică ! Caldă, plină de prietenie și duioșie . . . Îi plăcea tare mult.

Tot citind, acțiunea cărții l-a furat atît de mult, încît l-a apucat amiaza. Se încălță iute și se pregăti să iasă. Ciomagul noduros, cu care voia să alunge șarpele, era mereu după ușă și-l aștepta. S-a gîndit să ia cu el și puțină apă. Ieri era să crape de sete. I-a fost teamă să se ducă la izvor. Nu voia să lase singur cuibul, ca nu cumva în lipsa lui să vină șarpele.

Cel mai bun lucru era să ia cu el un urcior. Cînd se va lăsa căldura mare, să-l aibă lîngă el și să se răcorească. Zis și făcut. A găsit un urcior în curte, l-a spălat bine, l-a umplut cu apă proaspătă din puț și a pornit la drum. Cheia o ascunse la locul știut de mama.

Pe ogoare, femeile — răspîndite printre rîndurile de porumb — pliveau. O rugase mai deunăzi pe maică-sa să-l lase să meargă și el la plivit. Cît ar fi cîștigat, fie și cincizeci de bani, tot era ceva. Dar maică-sa a sărit în sus, îngrozită :

— Nu ! îi zise. Nu și nu ! Toți or să te chinuie ... și îți vor vorbi de taică-tău. Nu ! Nu te las ! Abia ieri, alaltăieri te-ai sculat după boală. Vrei să te doboare iar frigurile la pat ?

— Acum am prins puteri.

— N-ai prins. Frigurile pîndesc ca vulpea. Dacă te prind puțin mai obosit, se reped la tine. Lasă, sînt încă în putere ! Am să-ți spus eu cînd trebuie să muncești. Dar ce zic eu ? În scurt timp se vor schimba lucrurile și o să mergi din nou la școală ...

— Dar ... or să se schimbe ? Toți spun așa, eu însă nu văd nimic. Spune-mi, e adevărat ?

— De asta să nu te-ndoiești. Pentru că altfel nu poate să fie. Asta este sigur și — dacă vrei să știi — foarte repede. De aceea, pregătește-te ! Dar ... tăcere ! Pentru că poate să afle ceva Dalacas și atunci sîntem pierduți. O să pună mîna pe noi și o să ne predea șefilor lui de la Gestapou. El face ce vrea acum. Crede că toate sînt ale lui ...

Se pare că mama avea dreptate. Numai el avea voie să călătorească. Doar el și Popotas. Ceilalți nici nu se mișcă din sat.

Pînă și la moară merg cu frica în sîn. Cînd au vacanță copiii, dumnealor își iau cu ei la oraș și odraslele și vin înapoi îmbrăcați ca boiernașii. Are dreptate sărmana Timiula cînd zice că e „timpul hoților și al tîlharilor".

În drum spre pădure, Fotis se gîndea la toate astea și mintea i se încurca. Pe cine să creadă mai întîi ? Unii spuneau că Popotas era bun ca un înger, iar alții că e rău ca

lupul. Nu-i venea să-i creadă pe cei care-l lăudau. Dacă era așa, de ce atunci — cînd a venit armata străină — a primit-o cu brațele deschise și muzică ? De ce ? Deci la o parte cu laudele. Cei care-l laudă, ori se tem, ori au nevoie de el. Dar și asta nu e lucru cinstit. Dacă Popotas e bun, așa cum spun ei, cum îl rabdă inima să vadă copiii satului umblînd desculți și dezbrăcați, și lui fiu-su îi cumpără cinci rînduri de haine ? Să lăsăm astea. Cred că bătrîna Timiula are dreptate. Da, se uită piezîș, dar vorbește drept.

* * *

În pădure era liniște. Adică . . . ce liniște ? Păsărelele amețiseră cîntînd. O dată ce nu apare pe aici șarpele, s-au gîndit, hai să cîntăm. Viața e dulce. Deci, hai să-i zicem o cîntare de dimineață !

Mai întîi au început un duet. Apoi una din păsări zbură la cuib și cealaltă rămase pe crenguță să cînte farmecul venirii pe lume a puișorilor și frumusețea primăverii. Pînă și coțofana, vorba ceea, care-i doar o cîrîitoare, ia parte la sărbătoare, cu toate că cîntecul ei este ca hîrjîitul ferăstrăului.

Fotis găsi undeva umbră deasă și se așeză. Puse alături urciorul puțin aplecat ca să nu cadă și să se spargă.

Ajungea pînă acolo murmurul intens al pădurii. Se întinse pe iarbă, contemplîndu-și prietenii. Ca să fie sigur, ținea ciomagul lîngă el.

Dar, curios, peste puțin i se făcu somn. Bună și asta ! Pînă acum niciodată nu i se făcuse somn în timpul zilei. Ba chiar rîdea de ceilalți care dormeau ziua. Și acum . . . cum îi veni somnul ăsta ?

Poate că n-a dormit de ajuns noaptea. Ochii îi erau cîrpiți de somn.

Își încordă toată voința ca să nu-l fure somnul. Auzise că toate relele se petrec cînd oamenii dorm. Își udă ochii.

Se căzni să-și țină ochii deschiși. Cu neputință. Ai zice că de pe pleoapele lui atîrnau plumbi și i le trăgeau în jos, peste ochi.

Și nenorocirea s-a întîmplat atunci.

Nu și-a dat seama cum și cînd. A auzit deodată niște ciripituri ... Dar ce ciripituri ! Semănau mai mult a jale, ca țipetele părinților cărora li se omoară copiii. Păsărelele țipau și zburau împrejurul cuibului lor de parcă ar fi fost rănite. Atunci zări șarpele. Era cenușiu, cu pistrui negri ... și o limbuță subțirică, ca un fir de ață roșie, care îi ieșea din gură, ca și cum ar pîlpîi o flăcăruie. Corpul era încolăcit, ca volbura, pe creanga unde se găsea cuibul. Fotis a început să tremure, de parcă ar fi fost cuprins de friguri. Voia să țipe, să urle sălbatic și puternic, asemenea copiilor sugrumați de coșmare. Cît de mult a fost înșelat ! Altă dată credea că e o nimica toată ca să omori un șarpe. Acum a înlemnit, și nu mai are putere să miște nici măcar mîna. La un moment dat i se păru că-i vede pînă și dintele cu otravă. Îi trecu prin minte că așa gros și lung cum era, chiar de nu ar fi avut otravă și nici măcar dinți, ar fi fost de ajuns să se încolăcească în jurul lui și gata, îl sugruma.

Între timp, șarpele se apropia încet, încet și viclean de cuib. Doamne ... ce înfiorător era ! Nu se auzea nimic. Dar nimic : nici șuierat, nici fîșîit, așa cum i se spusese că fac șerpii. Păsărelele țipau desperate și băteau din aripi, ca și cum ar fi luat foc. Șarpelui nici că-i păsa de ele ; înainta nepăsător, de parcă era surd. Ai fi zis că era magnetizat de ouă și-l atrăgeau spre ele. Nu-l despărțea de ele nici o palmă. Deodată, Fotis a simțit că-i amorțesc picioarele ... apoi mîinile ... dar pe neașteptate toată greutatea care-l apăsa a dispărut. A încercat să strîngă ciomagul și a văzut că poate ; a încercat să strîngă din dinți și a văzut că poate. Atunci, ca un viteaz din lumea basmelor, ridică lancea și se repezi asupra veșnicului dușman al păsărilor.

Prima lovitură îl nimeri pe coadă și i-o reteză. Imediat șarpele și-a întors capul. Fotis a văzut o limbă atît de roșie și ascuțită, încît i s-a părut că i-a străpuns inima. I s-au muiat picioarele. Atunci a crezut că s-a sfîrșit cu el. Dar și-a amintit că era Fotis Triarhis — altceva nimic — și că trebuia să o scoată la capăt singur.

Șarpele se pregătea să se descolăcească, ca să se repeadă asupra lui. Dădu uitării ouăle din cuib, amintindu-și doar

că era șarpe și că se afla în primejdie pentru că, uite, băiatul ăsta e gata să-l zdrobească. Deja jumătate din coadă, tăiată, se zbate pe pămînt. Își proptise pe creangă coada ciuntită și se pregătea să se arunce asupra lui Fotis, ca un laț. Fotis nu și-a dat seama cînd a ridicat ciomagul, unde a nimerit... și de cîte ori. Ținea ochii închiși... și lovea... lovea... cu ură... cu dușmănie... cu desperare, pînă cînd auzi un „trosc", ce-l făcu să deschidă ochii. Ciomagul lui căzuse spart, iar alături zăcea șarpele mort. Capul îi era zob, iar trupul lui, lunguieț, stătea nemișcat. Fotis l-a răsturnat cu vîrful pantofului. Era mort. Dar — de necrezut — coada, ceva mai încolo, continua singură să facă inele. Într-adevăr. Ciudat lucru! Șarpele să fie de mult mort, iar coada să stăruie să trăiască!

Fotis, împăcat, s-a întors să privească spre cuib. Era la locul lui, neatins. Deasupra cuibului stăteau părinții, neputînd să-și creadă ochilor, dar sub gușa lor acoperită cu puf se vedea zvîcnind inimioara lor speriată. Fotis le-a zîmbit prietenește. Le-a trimis și un fluierat. Tremurînd încă, și-au întors căpșoarele și l-au privit cu recunoștință. Una chiar începu să ciripească, dar glasul i se opri în gît.

„Lasă pentru mai tîrziu, îi zise Fotis. Stai să răsufli mai întîi!"

Avea și el nevoie de odihnă. Broboanele de sudoare reci de mai înainte au devenit fierbinți. Își scoase din buzunar batista ce i-o dăduse maică-sa de dimineață, își șterse sudoarea de pe față și se așeză la umbră să se odihnească. Dar nu slăbea din ochi cuibul. Păsărelele se liniștiseră. Încet, încet s-au rărit și bătăile repezi de inimă. Dar nu știa ce să facă cu șarpele mort. Auzise de la bunicul lui că șarpele mort pute rău. Să-l lase aici, sub cuib, și duhoarea lui să înnăbușe puișorii ? Trebuia să-l îngroape. Dar n-avea unelte. Ce-i de făcut ? Așa cum se gîndea, a trecut ceva deasupra capului, chiar foarte aproape, parcă o umbră. Și-a ridicat ochii, dar n-a văzut nimic. Ciudat ! Dar uite că aceeași umbră a apărut din nou. „Cronn", se auzi din înălțimi. A ridicat capul spre cer și a văzut o pasăre uriașă și neagră care se cumpănea chiar deasupra capului lui. Fotis s-a făcut ca ceara. La asta nu se aștepta ! Poftim, a scăpat de șarpe și acum o să fie mîncat de o pasăre. Asta nu era ca șarpele ; nu era jos ca să se lupte cu ea și s-o omoare. Era o pasăre răpitoare, sălbatică. Arăta atît de uriașă, încît putea să-l ridice și să-l ducă în cuibul ei. Și cine știe în ce văgăuni sălbatice și întunecoase se afla cuibul ei !

A căutat din ochi ciomagul. Era rupt. A căutat o piatră. Nu era de găsit. Atunci a strigat. Dar atîta de tare, încît a asurzit și el.

— Cronn, îi răspunse pasărea.

— Pleacă ! . . .

— Cronn ! făcu din nou pasărea, și începu să se rotească deasupra copacilor.

Păsărelele s-au speriat tare ; s-au făcut una cu copacul. Fotis nu putea să facă nimic. Aștepta catastrofa. Pasărea sălbatică a încetat să se rotească și s-a oprit nemișcată în văzduh. Dar atît de nemișcată, încît ai fi crezut că era țintuită de nori. Fotis clipi din ochi. Pasărea se găsea mereu, mereu acolo, de parcă ar fi fost pictată pe cer cu vopsea neagră. La un moment dat, așa cum stătea nemișcată, își făcu vînt și se repezi ca o săgeată spre pămînt. Fotis a amețit și n-a văzut nimic. A simțit un suflu puternic, de parcă ar fi trecut pe lîngă el o rafală puternică de vînt.

Cînd a deschis ochii, a văzut că nici el şi nici cuibul n-au păţit nimic. A privit din nou spre cer. Pasărea uriaşă zbura spre asfinţit, ţinînd în gheare tîrîtoarea moartă.

Fotis a simţit nevoia să facă ceva, să izbucnească într-un cîntec sau într-un chiot, dar n-a găsit nimic şi a izbucnit în hohote... Nişte hohote vesele şi triumfătoare, care peste puţin s-au transformat singure în cîntec, într-un cîntec pe care nu-l mai cîntase vreodată şi nici nu auzise pe altcineva cîntîndu-l.

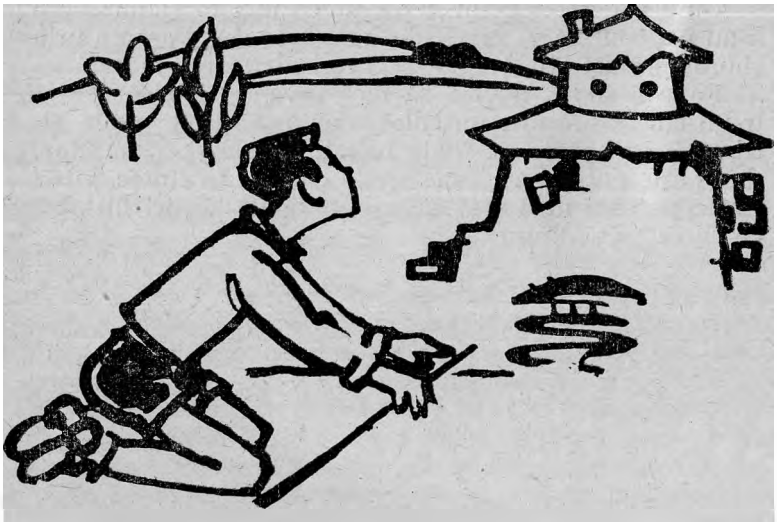

CAPITOLUL V

După această mare ispravă, Fotis își schimbă părerea despre el. Dar trebuia să o știe și ceilalți, ca să-și schimbe și ei orice idee proastă despre el. Acum nu mai era băieţaşul pe care-l cunoșteau. Acum aveau de-a face cu un luptător neînfricat, care nu dădea înapoi de la nimic. A înfruntat cogeamite șarpe ! Rămînea doar să mai lupte puțintel cu el însuși ca să învingă unele rămășițe ale vechii frici care nu dispăruse cu totul. Înainte de toate, trebuia să se obișnuiască să nu se teamă de întuneric. Și, dacă putea, să ajungă pînă la cimitirul satului ; să treacă prin fața casei Zafirei Barutos, o casă înfricoșătoare, pe unde nici un băiat n-a cutezat să treacă. Și, mai important, să pătrundă în adîncul pădurii, într-un loc unde nici cei mari nu se mai duc. Era o moară veche și părăsită, unde în fiecare noapte, se zice, ieșeau din apa stătută niște oameni verzi, cu ochi roșii, și dansau acolo pînă la primul cîntat al cocoșilor. Atunci, se zice, piereau prefăcîndu-se în aer, pentru că nu există pentru duhuri dușmani mai mari decît

cocoșii. Praf, se zice, și pulbere se fac o dată cu cîntecul cocoșilor și lumina zilei.

Ei, uite, pînă la moara asta trebuie să ajungă. S-o atingă cu mîna lui și apoi să spună tuturor că nu-i e frică de nimic, că este un luptător viteaz care nu se teme de nimeni.

Trebuia deci să se ducă astăzi... chiar acum... cel tîrziu mîine. Dar de ce mîine ? Cine știe ce se poate întîmpla pînă mîine ? S-ar putea să-l părăsească curajul și să devină iar un băiat obișnuit. Da, trebuie să lase totul și să se ducă chiar azi.

Să lase chiar și cuibul ?

Și de ce, mă rog, să nu-l lase ? De ce să se teamă ? Pasărea de pradă a plecat. Cît despre șarpe... Ei, ce să mai vorbim. Fotis îl făcuse zob cu mîinile lui, care nu i-au tremurat de loc.

Soarele era sus. Amurgul întîrzia să se lase. De ce să nu meargă ?

A băut apa ce i-a mai rămas, a ascuns urciorul în iarbă, și-a făcut un nou ciomag și a pornit. Mergea și căuta să-și amintească cîntecul acela pe care l-a compus la amiază după uciderea șarpelui. Dar nu reușea să-și amintească nimic.

De aceea mergea fără cîntec, doar cu un simplu fluierat care nu avea nevoie de cuvinte.

Trecînd pe lîngă moara bătrînului Pascos, a hotărît să întîrzie o clipă ca să-i spună bună ziua, dar s-a răzgîndit. S-a temut ca nu cumva bunicul să-l oprească acolo și să nu-l lase să-și continue drumul. De aceea a ocolit moara și s-a pierdut în adîncul pădurii. Aici era mai răcoare. Copacii lăsau umbre grele. Soarele nici nu putea să pătrundă acolo. Da, soarele era așa de bine ascuns de copaci, încît putea să apună, și el să nu observe. Știi ce-nseamnă să te apuce noaptea în pădure și încă lîngă o moară unde nu ești sigur sută la sută că nu-s duhuri ?

S-a hotărît, deci, să grăbească pasul. În fiecare luminiș arunca o privire spre soare, să se încredințeze că nu a asfințit.

Pădurea avea un vuiet specific, ca o sfîșiere a curentului făcut din aripi mici, ca un taifas în șoaptă al unor oameni ascunși în tufișuri.

Mergea din ce în ce mai repede.

Păsările țîșneau speriate și zburau să se ascundă. Cine știe ce întîmplări neplăcute avuseseră cu vînătorii ? Parcă le lăsa în pace, să se sature de viață ? Ei le urmăresc peste tot ca să le omoare. Numai niște păsări urîte, numai niște ciori și coțofene, a căror carne pute ca un hoit, numai ele au dreptul să trăiască. Celelalte păsări bune, potîrnichile, becațele, mierloii, fazanii, turturelele trăiesc cu frica-n sîn. La primul foc fug să se ascundă. Parcă n-ar fi păsări, ci tîlhari și hoți de codru.

Fotis se gîndește la toate astea și fierbe de mînie. Ce mai treabă fac și vînătorii ! Ce folos aduc ? Doar omoară ! Mulțumesc. Asta poate s-o facă și un simplu ucigaș fără să se fălească.

Cunoștea vreo doi vînători în sat, care ucideau fără milă orice păsări. Primul și cel mai rău era Nolas Dalacas, care — dacă în lumea asta s-ar face ceea ce e drept — trebuia de mult să fi fost spînzurat de limbă. Dar pe lume nu s-a făcut încă ceea ce e drept, și Dalacas — în loc să fie spînzurat — îi spînzură pe alții. Îi vine să crape de ciudă că nu-i în stare să facă ceva, ca să schimbe lumea.

Dar Fotis n-are de gînd să înfăptuiască o asemenea răzbunare, pentru că e vorba de vărsare de sînge. Nu s-ar putea răzbuna fără vărsare de sînge ? Trebuie neapărat unul să omoare pe altul ? Uite, bunăoară păsările, dacă n-ar exista vînători care să le omoare, s-ar fi speriat acum la trecerea lui ? S-ar fi grăbit să se ascundă ? Nu. Dar probabil că Fotis seamănă cu cei care poartă arme. Cît ar fi vrut să poată să le spună că greșesc cînd omoară păsări nevinovate !

Tot mergînd, a ajuns la un rîuleț. Avea apă limpede de tot și un susur zglobiu. Malurile îi erau acoperite cu izmă care înmiresma toată împrejurimea. Niște broscuțe săreau speriate în rîu, ca și cum cineva, ascuns în iarbă, arunca pietre în apă. Rîulețul acesta era iazul morii. Fotis a hotărît să meargă de-a lungul rîulețului, fiind sigur că va ajunge la moară. Dar, ceva mai sus, cărăruia dispărea. O acopereau ierburile și nu se mai vedea. Atunci ? Drum nu exista. Dar asta ce-nseamnă ? Moara este locuită totuși de duhuri ? Pentru că, uite, nici un fel de urmă de om n-a mai călcat p-aici. Dar am mai spus o dată. Fotis nu credea

în duhuri. Știa foarte bine că lucrurile astea le-au scornit bătrînele ca să-și sperie nepoții. Așa îi spusese bunicul. Deci nu există duhuri, vîrcolaci, stafii și căpcăuni. E limpede. Moara era stricată și nu și-au pierdut mintea cei mari ca să bată drumul pînă aici fără să găsească ceva. Care va să zică, Fotaki, vezi-ți de treabă și lasă bătrînele să vorbească !

Mai la deal, rîuleţul se adîncea, și malurile i se pierdeau în buruieni. Puțin mai încolo a văzut o scîndură veche putrezind în apă. Aici trebuie să fi fost un podeț pe care oamenii îl foloseau ca să treacă dincolo. Acum se folosesc de el broscuțele ca să sară în apă, ca de pe o trambulină. La drept vorbind, nu o duceau chiar atît de prost. Toată ziulica și-o petreceau în huzur, cu jocuri și sărituri în apă. Nimeni nu trecea pe aici să le strice joaca. Dansau, plonjau și așteptau să vină seara ca să-și înceapă cîntecul. Duceau o viaţă fericită, veselă și fără griji. Nici tu război, nici tu Nolas, sau Popotas, închisori și foamete.

Pe neașteptate un nouraș mic, cît o batistă, s-a așezat în fața soarelui. Broscuțele imediat s-au speriat și-și strigară mama. „Bine, bine, le spuse, nu vă speriați, aici sînt, am o discuție cu tata. Vrem să hotărîm cum vom petrece iarna."

Da. Aveau dreptate să fie îngrijorate. Toate aceste viețuitoare, în iernile geroase, o duc foarte greu, pentru că îngheață toate apele. De multe ori gerul pătrunde adînc, pînă în mîlul în care se ascund. Atunci se întîmplă cu ele ceva foarte curios. Cad într-o stare de amorțeală, asemănătoare cu somnul. Le cuprinde un somn lung, pe care cărțile îl numesc „hibernare", dar broaștele nu vor să știe cum i se mai spune. Ele știu doar că se cufundă în somn și nimic altceva. Același lucru se întîmplă și cu guşterii, broaștele țestoase și șerpii. Ce să-ți spun . . . mare noroc . . . căci dacă le surprinde gerul, devin niște bucățele de gheață și la primăvară soarele le topește transformîndu-le în apă. Da . . . foarte bine a făcut natura că le-a hărăzit acest somn binefăcător și le-a scăpat de frig.

Dar Fotis nu era de acord ca și șerpii să se bucure de acest dar. Nu ! Aștia trebuiau să înghețe definitiv ca să scape pentru totdeauna toate păsărelele din lume.

Mai la deal, rîuleţul vuia din ce în ce mai puternic ; se pare că se prăvălea de undeva, de pe vreun stăvilar sau o

platformă de piatră. Dar nu era nici una, nici alta. Era moara. Fotis a ajuns în fața ei. E cenușie, bătrînă, obosită. Roata este dărăpănată și acoperită de mușchi. Toate împrejurul ei — bălării, arbuști, copaci — sînt bogate și uriașe. Stafiile nu se vedeau nicăieri.

Ia te uită, de ani de zile satul născocește stafii și duhuri, și cînd colo, după cum se dovedește, toate sînt minciuni ! Acolo nu era de fapt decît o moară veche și părăsită, ca toate morile vechi și părăsite din lume.

Își făcu curaj și intră. Era o pădure întreagă de păianjeni. Ca să treci, trebuia să-ți faci drum cu mîna, să nu te umpli de pînze. Fotis însă a folosit bățul.

Se împiedică de o scăricică îngustă. Se pare că ducea la odăița de sus, unde, mai de mult, se urca morarul să doarmă. Așa-i și moara bătrînului Pascos. O scăricică duce spre odăița unde bunicul își avea așternutul, șuba, traista și o cană de apă.

Fotis începu să urce. Își croi drum cu bățul și pași pe prima treaptă. Deodată se opri încremenit. Ce era asta ? Sforăit ? Își ținu răsuflarea și ciuli urechile. Da . . . nu se înșela. Din odăiță se auzea răsuflarea unui om adormit. Om ? Dar cum s-a urcat acolo ? Pînzele de păianjen arătau că n-a trecut pe acolo de ani de zile vreun om. Și acum cineva dormea acolo ! Era un om, nu mai încăpea nici o îndoială, care dormea adînc, cuprins de somnul unuia trudit de muncă cîmpului. Dacă nu era păienjenișul ăsta, Fotis nu s-ar fi încurcat de loc. Un om, un pădurar, un drumeț a găsit moara deschisă, s-a urcat și a adormit. S-a urcat . . . Dar pe unde ? Doamne ! Ce coșmar !

Pentru prima oară începu să-și piardă curajul și siguranța. În mintea lui năvăliră toate stafiile pe care, pînă atunci, le-a disprețuit. I se umplu sufletul de groază. I se tăiară picioarele de la genunchi în jos. Uite că bătrînele au avut dreptate. Ce te faci acum, Fotis ?

Sforăitul continua acolo sus, liniștit, pașnic, ca și cum un țăran bătrîn tăia cu ferăstrăul o scîndură. Niciodată nu și-a închipuit Fotis că duhurile taie lemne și că vocea lor e ca hîrjîitul ferăstrăului.

Pînzele de păianjen se întindeau în fața lui dese, de netrecut. Să se întoarcă înapoi ca un laș ? Dar apoi cum o să scoți obrazul în lume de rușine ? Cu ce ochi să-ți vezi

chipul în oglindă ? Fotis Triarhis, ce-ai să faci acum ? Ai să-ți iei picioarele la spinare și ai să dispari ca un viezure sau ai să mergi drept înainte ca să-ți salvezi numele ?

Într-o zi o să-ți crească mustața. Ce bărbat ai să fii tu, care într-o anumită împrejurare te-ai făcut de rușine ? Aici, unde ai ajuns, frate, n-ai altceva de făcut. Ori sfîșii tot păienjenișul și urci în odaie, chiar dacă sforăie acolo mii de duhuri, ori du-te să te înec ! Cum se face că ai uitat totul ? Sărmane Fotis, unde ți-e vitejia de azi-dimineață ? Cum ai putut s-o uiți ? Ce-ai făcut, prietene, cu Fotis, viteazul de azi-dimineață ? L-ai lăsat acolo, la cuib, lîngă șarpele ucis ? Dar azi-dimineață cu mîna asta... chiar cu mîna asta, în care ții acum bățul ăsta, nu ai triumfat ca Făt-Frumos ? Atunci de ce îl ții ? Dacă nu ești în stare să-l cinstești, aruncă-l. Aruncă-l, omule, ca să nu-l faci de rușine o dată cu numele tău !

Toate aceste gînduri îl făceau pe Fotis să-și reamintească de situația grea prin care trecuse azi. Onoare se cheamă asta ? Mîndrie bărbătească ? Să o păstrezi sus, neîntinată, sau s-o lași să cadă în noroi ?

Își încordă brațele. Așa ceva nu se poate ! Mai bine să fii nimicit, sfîșiat de duhuri, decît să trăiești cu mîndria terfelită, cu capul plecat înainte !

Trase adînc aer în piept și urcă, bocănind, ultimele trei trepte. Un miros îl izbi cînd împinse ușa, un miros de om viu. Prinse curaj.

Nu. Nu poate să fie duh. Duhurile nu pot mirosi ca oamenii. Aici locuiește un om. Intră ! A intrat și — da — om era.

Un om subțire și lung, cufundat într-un somn neliniștit și greu. Ciudat ! Fotis nu s-a speriat. Nu, de loc. Dimpotrivă.

Se opri liniștit și privi, oarecum mirat, omul adormit. Nu părea nici hoinar, nici ucigaș. Dar nici pustnic sau rupt de viață și de lume, pentru că nu avea barbă și haine zdrențăroase. De un cui, în perete, era atîrnată o traistă și un cojoc ciobănesc.

Fotis tuși. Poate fără să vrea. Poate că tuși să gonească frica sau ca să-și încerce curajul, iar nu ca să-l trezească. Totuși, omul se mișcă și-și duse mîna la ochi. Apoi îl privi liniștit pe Fotis. Dar imediat sări și întinse mîna să ia ceva. Poate vreun cuțit sau vreo piatră.

— Bună ziua, spuse Fotis prietenește.

Omul nu răspunse. Privea palid spre ușă. Apoi, iar la copil. Părea cuprins de desperare. Uite că a venit nenorocirea pe care cu atîta spaimă o aștepta !

— Bună ziua, mai spuse o dată copilul.

— Ai văzut niște animale acolo, afară ? întrebă brusc omul.

— Nu... n-am văzut nimic... răspunse copilul.

— Nimic ? Vai, atunci mi le-au furat ! Cîți sînteți ?

— Cine ? Noi ? Care noi ? Nici unul... adică sînt singur.

— Atunci cine mi-a furat animalele ? Ai ? Uită, măi ! Am venit să mă întind puțintel aici ca să mă odihnesc și mi-au furat animalele.

— Nu știu nimic... spuse Fotis. Eu n-am văzut nici un animal. Aveau tălăngi ?

— Tălăngi ? N-am înnebunit încă ca să le pun tălăngi. De ce să le pun ? Ca să-i atrag pe hoți ca mătăluță ?

— Eu nu sînt hoț ! ripostă jignit Fotis.

— Nu ești ? Păi atunci ce ești ? Îți lași casa și satul, hoinărești prin păduri și văgăuni și mai ai curaj să spui că nu ești hoț ? Atunci ce ești ?

— Nimic...

— Nimic ? Bun... dar nici a „nimic" nu pari. Dacă ești „nimic", așa cum zici, atunci ce cauți pe aici ?

— Am venit... începu Fotis.

— Ha, ia spune !

— Am venit... continuă, am venit ca să văd cu ochii mei că tot ce se spune despre moară e minciună.

— Da ?! Și ce se spune despre moară ?

— Că e plină de duhuri.

— Da ? Așa se spune ?

— Da ! Așa spune... tot satul.

— A, tot satul ? Și... tu ce spui ? Spui altfel ?

— Da...

— Și... dacă eu, acum, sînt duh ? Ai ? Ai văzut ce copil prost ești ?

— Nu. Nu ești duh, spuse curajos Fotis.

— Bre ! Bre ! Tu ești un viteaz ! Cum te cheamă ?

— Fotis.

— Cum ai spus ?

— Fotis.

— Numai atît ? Și mai cum ?

— Fotis Triarhis.

— Da... Și... cîți ani ai ?

— Zece. Încă neîmpliniți...

— Păi... tu ești bărbat.

— Nu. Nu sînt. Sînt încă copil, dar am să fiu și bărbat. M-a încredințat de asta bătrînul Pascos.

— Cine mai e și ăsta ?

— Bunicul meu.

— Și... tatăl tău unde e ?

— Ce te interesează ?

— Bine... Nu vreau să te superi. Eu te întreb pe tine. Poate că-l și cunosc. Eu cunosc multă lume. Și dacă cumva tatăl tău este...

— Nu-i adevărat! îl întrerupse brusc Fotis.

— Stai... Eu nici nu ți-am spus ce. Ce anume nu e adevărat?

— Ceea ce ai vrut să spui. Nu-i adevărat! Tatăl meu este Spilios Triarhis. Și... tot ce se spune despre el e minciună!

— Nici nu știu ce se spune.

— Ba știi. De aia ai întrebat. Nu-i adevărat! Tatăl meu e cel mai bun om din lume... Și toți care l-au numit așa cum l-au numit...

— Cum l-au numit?

— Nu-ți spun, pentru că e minciună!

— Asta o cred. Dar spune-mi cum l-au numit oamenii răi.

— Sînt răi. Ai dreptate. Așa-i...

— Asta, mi se pare, eu ți-am spus-o primul, dar vreau să aflu cum îl numesc alții.

Fotis își mușcă buzele:

— Nu, îi spuse îndîrjit. N-am să ți-o spun! Și n-am să las nici pe alții să o spună.

Omul se ridică, mai bine zis își schimbă locul și își sprijini spatele de perete.

— Ascultă, Fotis... Fotis ai spus că te cheamă?

— Da.

— Deci, Fotis, ești cel mai mîndru flăcăiaș pe care l-au văzut ochii mei. Să aibă parte tatăl tău de tine, fie și așa cum se spune că este. Nu te supăra, te rog! Pînă acum nu i-am dorit nimănui rău pe lumea asta. Cu atît mai mult tatălui tău. Nu știu ce fel de om este, dar om rău e cu neputință să fie. Alții... pot să aibă orice părere despre el. Eu am părerea mea proprie. Un băiat, așa cum ești tu, e imposibil să aibă un tată rău. Știu bine ce vorbesc. Cît despre bătrînul Pascos...

— E bunicul meu!

— Da, mi-ai mai spus. Nu știu ce se vorbește despre el, dar cred că e un om bun și cinstit. În satul tău sînt mulți oameni buni... Nu-i așa? Ei, ai auzit pe vreunul dintre ei să vorbească rău despre bunicul tău?

— Nu. Niciodată.

— Vezi că recunoști și tu ?

— Numai Dalacas... dar mai bine să nu-ți spun.

— De ce nu-mi spui ? N-ai încredere în mine ? Sau mă înșel ?...

— Ba da, îi spuse timid Fotis.

— Cum ? Așa la repezeală ? Fotis, te-am luat drept un băiat serios. Așa cu una, cu două îți faci tu prieteni ? Fără să-i cunoști, fără să-i încerci ? Întîi și întîi ce știi despre mine ? În afară de faptul că sînt cioban, ce mai știi ?

— Nu-i adevărat, îi spuse Fotis înroșindu-se.

Omul se neliniști :

— Ce nu-i adevărat, Fotis ? întrebă, privindu-l drept în ochi. Ei ? Ai spus „nu-i adevărat". Ce nu-i adevărat ?

— Că ești cioban. Nu-i adevărat. Eu nu cred că dumneata ești cioban.

— Cum nu ? Atunci nu m-ai văzut bine. Ia privește-mă mai bine ! Ai văzut cojocul atîrnat și traista ?

— Da. Astea le-am văzut.

— Păi atunci de ce stărui că nu-s cioban ? Ai ? Hai, ia spune !

— Nu știu, spuse Fotis sfios. Așa mi s-a părut. Înainte de toate felul dumitale de a vorbi...

— Ei, cu ce te-a supărat felul meu de a vorbi ?

— Nu m-a supărat cu nimic, dar... uite... nu e... nu vorbești ca un cioban.

— A !... Asta era ? Așa spune-mi, măi ! Ei, da, așa e. Ai dreptate. Dar știi de ce ? Stai că-ți spun eu. Pentru că sînt de prin alte locuri... Prin părțile mele, adică în satul meu, ciobanii vorbesc așa...

— ... ca învățătorii ? îl întrerupse Fotis.

— Cum ca învățătorii ? Așa vorbesc învățătorii ?

— Da.

— Ei, ia te uită. N-am știut. Eu vorbesc ca un cioban din satul meu. Acum... dacă ciobanii din satul meu vorbesc ca învățătorii din satul tău... asta... zău, n-o știam. Acum o aflu. Dar... n-o să ne certăm. Nu-i așa ? Uite c-am lămurit-o și p-asta.

Dar Fotis nu părea satisfăcut :

— Dar turma...

— Mai e și altceva ?

— Da. Nu-i adevărat că ai turmă.

— Prietene Fotis, să mă ierți, dar ești rău crescut. E permis să-l scoți mincinos pe un om de vîrsta mea ?

— N-am spus că ești mincinos.

— Am înțeles. Nu e laie, da-i bălaie. Și ce-ai spus ?

— Am spus că... turma... Uite nu-i adevărat că ai turmă.

— Bre, de unde ai scos-o și p-asta ? Dacă îmi amintesc eu bine, ți-am spus că turma n-are tălăngi... și ți-am explicat și de ce.

— Da. Asta-i adevărat.

— Păi atunci care-i minciuna ?

— Nu sînt locuri aici pentru turme. Aici e baltă. Eu știu bine unde pasc oile. Am văzut de multe ori. Apoi mi-a spus și bunicul...

— Fotis ! spuse mirat omul. Ai o minte grozavă, ageră. Dar n-ai observat un lucru. Ți-am pomenit eu vreodată de oi ? Nu. Ți-am pomenit numai de animale. Ce-nseamnă asta ? Înseamnă că pot fi și cai, și catîri, și vite cornute, și porci. Nu-i așa ? Deci, prietene, te-ai grăbit !

— N-am văzut nicăieri iarbă păscută. Iarba de aici e neatinsă.

— Ai dreptate, spuse necăjit omul. E neatinsă iarba, pentru că... animalele nu pasc aici. Pășunea e departe. La fel și țarcul. Ai să-mi spui acum : „Păi de ce, mă omule, nu dormi lîngă animalele dumitale și vii aici, atît de departe, și te ascunzi în moara asta dărăpănată !“ Am să-ți zic : „Pentru că afară mișună șerpi. Șerpi mari, prietene Fotis. Mai mari decît ciomagul tău.“ Ai văzut vreun șarpe ?

Fotis își umflă pieptul :

— Chiar adineauri am omorît unul !

— Ei, nu mai spune ! !

— Da. Pentru că voia să mănînce niște ouă.

— Da, ai dreptate. Știu. Se dau în vînt după ouă. Da' nici în fața laptelui nu dau înapoi. Știi cum îl sorb ? De aceea un cioban adevărat nu doarme niciodată în pădure. Îi miroase gura a lapte și atrage șerpii.

— Atunci de ce nu mănîncă usturoi ? întrebă Fotis.

— Cum ? Ei... gata. Eu sînt un prost față de tine. Auzi, să nu știu eu despre asta ? Care va să zică așa... Ei ? Așa... usturoi... Și ce face usturoiul șerpilor ?

— Îi sperie și-i gonește departe.

— Ia uite, mă, să nu știu eu nimic! Scăpam de atîta drum... Dar există o altă piedică, prietene. Unde să găsesc usturoi? Acolo, în satul meu, nu este.

— Am să-ți aduc eu, îi spuse Fotis.

— Păi cum... ai să mai vii?

— Da.

— Adică... îmi ești prieten? Adevărat? Nu glumești?

— Nu.

— Și... poți să-mi spui de ce? Tu, fără să te gîndești, iei imediat o hotărîre? „Omul ăsta e bun", și cu asta te liniștești. Și dacă nu e bun?

— Ești!

— Ia uite-l?! Ești încăpățînat! Știi asta? Mie nu-mi plac oamenii încăpățînați. Așa că fii băiat cuminte. Și nu te grăbi. Îți trebuie mult timp ca să vezi dacă un om este bun sau rău. Eu, ăsta din fața ta, am pățit-o de multe ori. De asta sînt acum atent. „Ei, îmi spun, lasă să treacă puțin timp, încearcă omul și pe urmă fă-ți-l prieten". Și bine fac. Dar tu, cu una, cu două, îți deschizi inima.

— Nu-i adevărat. Eu numai pe tata, pe mama, pe bunicul și... pe tine vă iubesc. Pe nimeni altul.

— Bine, dar cu mine te-ai grăbit, prietene. Și de ce mă iubești? Bine, pe taică-tău, mama ta și pe bunciul tău înțeleg, dar pe mine de ce mă iubești?

— Pentru că... pentru că... ai ochii tatălui meu.

— Și ce înseamnă asta?

— Cum ce înseamnă asta? întrebă tulburat Fotakis. Asta arată că ești om bun.

O liniște dulce s-a așternut între ei. Fotakis deodată a observat că ochii străinului tremurau, că buzele i se uscaseră.

— Ah, spuse, cu tremur în glas, de-aș fi avut și eu un băiat ca tine.

Apoi tăcu. Fotakis nu știa ce să facă. Stătea și-l privea pe străin. Și cu cît îl privea, acesta se tulbura și mai tare. În sfîrșit, străinul și-a răsucit o țigară, trase un fum, adînc. S-a liniștit puțin.

— Eh, Fotis, începu cu o voce gravă și potolită. Mi-ai făcut mare bucurie, frățioare, cu prietenia ta. Era cît p-aci să mă sălbăticesc. Da. Mi-ai făcut mare bucurie. Te rog să

mă crezi. Poate ai să mă întrebi : „De ce, nene, nu cobori în sat ? De ce te temi ?“ Îți răspund : „De nimic. Da. Nu mă tem de nimic.“ „Păi, atunci de ce te ascunzi ?“ ai să-mi spui. „Eu mă ascund ?! Ei, asta-i bună ! De cine să mă tem și să mă ascund ?“ Nu, prietene. Vitele trebuie să pască. Cît timp iarba este bogată și fragedă, animalele trebuie să-și umple burțile. Dacă începem plimbările — de la sat la pășune, de la pășune la sat — atunci cînd or să pască ? Vara nu ține tot anul. Vara ține doar cîteva luni, cînd animalele trebuie să pască bine. Mai tîrziu o să vină gerul și atunci, hai, du-te tu și caută iarbă ! Iarbă am zis ? Nici o frunzuliță uscată n-ai să găsești. Acuma ai să mă mai întrebi ceva : „Ei bine, nene, nu se găsește vreo pășune lîngă satul tău ?“ „Nu. Nu, Fotis. Pășune ca asta nu se găsește nicăieri. Am descoperit-o eu.“ Uite ce vreau să te rog acum ! Dar bagă de seamă, Fotis, bagă de seamă să nu afle nimeni. Te rog tare mult. Dacă într-adevăr îmi ești prieten, așa cum ai spus, să-mi îndeplinești o dorință. Pentru că — cum vor afla și ceilalți — vor veni claie peste grămadă cu turmele lor și n-o să rămînă nici un firicel de iarbă pentru animalele mele. Dacă îmi ești prieten credincios, trebuie să-mi faci pe plac. Să nu spui nimănui că ai descoperit o pășune bogată, pentru că mîine au să năvălească toți aici cu turmele lor. Hai, zi și tu ! E drept ? Vorbește-mi deschis !

— Nu, spuse Fotis. Dar nici nu m-am gîndit să fac așa ceva. Chiar dacă nu mi-ai fi prieten, tot n-am să spun nimănui.

— Nici altor prieteni de-ai tăi ?

— Nici.

— Nici lui . . . stai . . . Ai mamă ?

— Am.

— Cum se numește ?

— Constandula.

— Nici mamei tale ?

Fotis se opri. Nici mamei lui. Pînă acum nu i-a ascuns nimic. Nimic, nimic, nici atîtica. Și acum vine un străin — fie el și bun, fie el și prieten, oricum ar fi, tot străin este — vine deci străinul ăsta și-ți spune : „Să nu-i spui nici mamei tale !“ Ce o să facă ? Mama e mamă, dar și prietenia e prietenie. Dar și cuvîntul de onoare e cuvînt

de onoare. Apoi omul care îți cere așa ceva are niște ochi... niște ochi sinceri... care te fac să te arunci și-n foc.

— Deci, Fotis...

— Da... spuse copilul. Bine... nici mamei.

Fotis se opri mirat.

Ochii prietenului lui erau înlăcrimați. Oare din cauza fumului ?

— Fotis, începu străinul, cu o voce de nerecunoscut, răgușită, care tremura la sfîrșitul fiecărui cuvînt. Fotis... continuă și mai tulburat. Abia am trecut de patruzeci de ani și îți jur că pînă acum nu am întîlnit un copil cu atîta inimă, cu atîta cinste. Vino, vino să-ți strîng mîna tare ! Să rămînem prieteni pentru totdeauna. Cît o să fim pe lumea asta. Cît despre mine, Fotis, îți jur... să ai încredere în mine. Acum trebuie să te duci ! Ai întîrziat. O să se neliniștească maică-ta și o să înceapă să te caute. Poate că și bunicul, pentru că, nu știu de ce, dar cred că și el ține la tine foarte mult. Sau greșesc ?

— Nu. Așa e.

— Atunci, Fotis, bate palma și păstrează strînsă prietenia noastră. Stai ! Pe unde ai să pleci ? Pe unde ai venit, pe scăriță ? Nu, Fotis. Nu e cuminte. Am spus că trebuie să fim atenți. Ce ? O să mergem acum să rupem de tot păienjenișul ca să deschidem drum pentru alții ?

— Bine, dar eu l-am rupt. Am stricat pînza adineauri, cînd am intrat.

— Nu-i nimic. Nu e atît de mult. Tu ești mic. Or să lucreze păianjenii toată noaptea și or să întindă alta la loc. Deci, așa cum ți-am spus, o să plecăm, dar trebuie să fim isteți și prevăzători. Uite, vezi fereastra asta ? Pe aici o să ieșim. Dă chiar deasupra rîului. Vezi și funia cu cîrlig ? Dar ce spun... cum ai s-o vezi. E ascunsă. Stai să o scot !

Se duse și trase din traistă o frînghie tare, care din loc în loc avea niște noduri mari și se termina cu un cîrlig.

— Așadar, continuă după o vreme omul, o să fixăm cîrligul de pervazul ferestrei și o să coborîm unul după altul în apă. Da, nu te mira ! În apă. Apa, dragă Fotis, e sigură. Nu rămîn urme. Dîra pe care ai făcut-o pe iarbă cu picioarele tale o să dispară în două zile. Și acum, hai, coboară primul ! Nu cumva te temi ?

— Nu, făcu Fotis, dar îi clănțăneau dinții.

— Hai, apucă-te și dă-ți drumul! Hai, nu-i nimic! Nu te uita că e înalt. Nu-i decît de două ori înălțimea mea. Stai! Scoate-ți întîi pantofii și atîrnă-i după gît! Așa. Suflecă-ți și pantalonii!

Fotis făcu întocmai și apoi alunecă încet, încet: coborî în apă.

— Mergi, îi strigă de sus omul. Nu te teme! Nu-i adîncă.

După puțin coborî și el. Apoi trase funia, o înfășură și o ascunse într-un tufiș.

— Hai să mergem! îi spuse străinul, respirînd greu.

Au început să plescăie în apă, urmînd cursul rîului. Nu-și vorbeau. Limbile lor erau legate de o neliniște ciudată. În sfîrșit, au ajuns la o răspîntie. O cărăruie, venind din sus, se întîlnea cu rîulețul. Acolo, pe un podeț de scînduri, se putea trece pe malul celălalt. Omul îi făcu semn lui Fotis să se oprească:

— Aici, îi spuse. Aici o să ne despărțim. Tu ai să te duci în sat, iar eu la animalele mele! Mergi sănătos. Ești un prieten adevărat. Și acum, dacă într-adevăr ai de gînd să mai vii... Mai vii?

— Da... spuse hotărît Fotis. Am să mai vin... Neapărat.

— Atunci... În ordine. Dar vreau să știu de pe acum. Să știu ziua precisă și ora, ca să fiu aici.

— Nu am ceas... spuse Fotis.

— Nu-i nimic... Ai să te conduci după soare. Cum ai să vezi că soarele e chiar deasupra capului tău, pornești. Dar stai! Cum ai să vezi că soarele e exact deasupra capului? Nu cumva ai de gînd să privești țintă la soare? Să nu faci așa! Poți să orbești.

— Și atunci ce trebuie să fac?

— Să nu privești soarele pe cer. Să-l cauți pe pămînt.

— Pe pămînt?! întrebă Fotis mirat. Dar soarele e pe cer.

— Lasă-l să fie. Într-adevăr, acolo este. Dar, dacă vrei să știi în ce punct al cerului se află, nu privi spre cer. Privește spre pămînt. Acolo, după umbră, ai să-ți dai seama unde se află. Dimineața și după-amiază umbra ta este mare.

Dar există și un moment cînd n-ai de loc umbră. Atunci e chiar amiaza, cînd trebuie să pornești la drum ca să vii aici. Și eu am să mă orientez după umbra mea și am să te aștept. Mergi sănătos, Fotis ! Cînd o să vii ?

— Mîine.

— Mîine ? A . . . nu. Să vii peste trei zile. Dar tot prin rîu. Nu pe drum. Așa ca acum. Păstrează prietenia și ascunde bine secretele noastre de toți. Ți-am spus. Deci . . . noroc, Fotis, și drum bun !

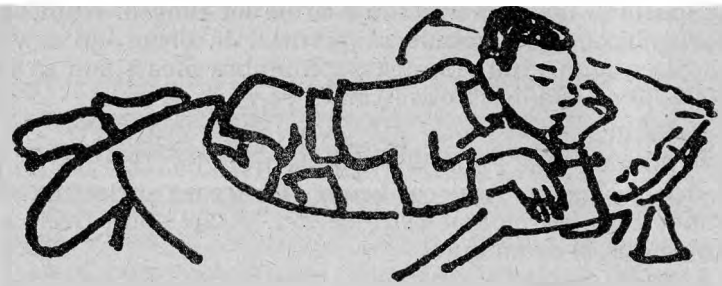

CAPITOLUL VI

Fotis s-a întors acasă tulburat. Ce-a făcut de a cîștigat atît de repede prietenia acelui străin ? S-a întrebat, s-a tot întrebat, dar nu găsea răspunsul. Ce-a făcut ? Nimic. Pur și simplu și-a apărat tatăl în fața unui străin. Așa ar fi făcut oricare alt copil. Frumos lucru ! Mare ispravă că și-a apărat tatăl ! În astfel de situație pînă și Cocolis Dalacas, care are cel mai murdar tată din sat, pînă și el, dacă ar fi fost în locul lui, l-ar fi apărat. Ia să vedem însă... ia să ne gîndim o clipă ! Dacă, într-adevăr, tatăl lui ar fi fost hoț, l-ar fi apărat ? Dar vorbește prostii, pentru că așa ceva nu era cu putință. Era imposibil ca tatăl lui să fie hoț. Bine, frățioare, dar nu spunem că tatăl lui era hoț. Noi spunem : „dacă ar fi fost", spunem dacă ar fi fost l-ar fi apărat ? Aici Fotis s-a gîndit bine și a hotărît : „Nu, nu", pentru că dacă într-adevăr tatăl lui era hoț, el se putea socoti fără tată. Pentru că un hoț nu poate fi tatăl nici unui copil. Da. E drept. Dar atunci Nolas Dalacas de ce are tată ? Adică a avut. Ba îl și striga „tăticu". De ce ? Oof ! Mare filozofie s-a adunat în capul micuț al lui Fotis ! Mai bine ar lăsa mîine să descurce totul, cînd o să fie mai odihnit și mai liniștit. Astăzi mintea îi era aiurea. Astăzi el nu-i aici, nu pășește pe pămînt ca în fiecare zi, ci plutește în aer. De-ar fi putut să vorbească cu maică-sa... să-i spună toate lucrurile minunate și totodată ciudate ce i s-au întîmplat astăzi, să-și ușureze sufletul ca să poată

respira ! Dar era legat cu jurămînt greu. Își dăduse cuvîntul, ca de la bărbat la bărbat. Și acum să arunce toată încrederea acelui străin pe geam, pentru că este încă copil și nu poate ține un secret ? Dar nu, va dovedi că e bărbat, că e serios, că se poate avea încredere în el. Deci ia-ți inima în dinți și du-te de-i spune liniștit mamei tale bună seara numai. Am spus : liniștit, ca și cum nu s-ar fi întîmplat nimic.

Acasă însă mama nu era singură. Era împreună cu bătrînul Pascos și vorbeau în șoaptă. Cum l-au văzut, au tăcut.

— Bună seara, spuse bătrînul înaintea lui Fotis. Unde ai fost ? Maică-ta iar s-a speriat. Vezi, Constandula, ce-ți spuneam eu ? Oriunde ar fi, are să vină acasă. Uite-l c-a venit. Și încă cu obrajii roșii. Cine ți i-a înroșit așa, Fotaki ? Nu cumva te-a bătut cineva ? Cînd veneam, am întîlnit odorul lui Popotas. Nu cumva l-ai întîlnit și tu și te-a chelfănit ?

— Să poftească și vedem noi ! făcu Fotis, strîngîndu-și pumnii.

— Ia vezi ! îl certă bătrînul.

— Ocrotește-l, doamne ! se cruci mama.

— Lasă să-l ocrotească mai bine mintea lui, adăugă bunicul. Din asta are.

— Știu, îl întrerupse mama. Apoi se adresă băiatului :

— Unde mi-ai fost astăzi, ce-ai făcut de n-ai venit la masă ?

— Am omorît un șarpe !

— Cum ?! Ce-ai făcut ?!! întrebă uluită mama.

— L-am făcut zob, continuă mîndru Fotis. Voia să mănînce niște ouă.

— Așa, hai ? spuse bunicul. Ei, atunci bine i-ai făcut. Așa merită toți șerpii.

— Nu ți-a fost frică că o să te muște ? întrebă mama speriată de-a binelea.

— Mi-a fost ... dar n-am putut să fac altfel, răspunse serios Fotis.

— Și de ce n-ai putut ?

— Pentru că ar fi mîncat ouășoarele.

— Nu înțeleg, spuse mama.

Bătrînul se enervă :

— Ce-i aia : „nu înțeleg“ ? Cum nu înțelegi ? N-ai auzit ce ți-a spus : „Pentru că ar fi mîncat oușoarele.“

— Și ce-i păsa de asta ? Erau ale lui ?

Aici bunicul se supără de-a binelea :

— Constandula, îi spuse, acum am să te cert. Ei, da. Dacă vrei să știi, erau ale lui. Toate ființele plăpînde, pentru un bărbat adevărat, sînt ale lui. Dacă nu le apără cînd sînt în primejdie, atunci e un om de nimic ; să se ducă să se înece. N-are loc pe lumea asta !

— Hm, făcu, plîngîndu-se, mama.

— Cînd spun : „în lumea asta“, înțeleg în lumea noastră.

— A noastră ? Avem noi parte de ceva bun în lumea asta ? Toată e a lor, alde Popotas și Dalacas. Care e lumea noastră de nu o știu și eu ?

— Cea de mîine. Uiți ce ți-am spus ? Nu o vezi încă ! Lasă c-o văd eu, și poate că și Fotis. Nu-i așa, Fotis ? E lumea noastră. Pe drept. Ei, în lumea asta n-are nici o palmă de loc Popotas și banda lui.

Apoi bătrînul se întoarse spre Fotis :

— Care va să zică ... bravo, Fotis. Îmi crește sufletul. Mi-ai făcut o mare bucurie, trandafirul meu frumos. Na. Așa te vreau ! Las-o pe mama să se tînguiască. Se tînguiește pentru că nu faci mai mult. Mai tîrziu, cînd ai să faci mai mult, ai să-i încînți inima. Să știi : ai o mamă bună. Da. Bună măicuță ai, fiule ! Să n-o superi cu nimic.

— Da' dumneata de ce-o certi ?

— Eu ? Am făcut eu vreodată așa ceva ? Ceea ce auzi sînt mîngîieri. Așa sînt eu. Nu știu să mîngîi și cert. Așa mă port eu cu cei pe care-i iubesc. Laudele, ca să știi, strică oamenii. Țip, mușt ruluiesc ca să fac omul mai bun, pentru că dacă rămîne așa cum este, gata, s-a pierdut. Ai înțeles ? Dar văd că ți-e somn. Și ai dreptate. Azi ai dus o luptă grea de tot. Ia spune-mi, era mare șarpele ?

Lui Fotis îi pieri somnul.

— Iiii ... uite ... pînă la ...

— Hop ! Stai ... Ai să-mi spui acum o minciună.

— Cît coada lopeții noastre.

— Ia amintește-ți mai bine ! Nu cumva era puțin mai subțire ?

Fotis înghiți în sec :

— Da, încuviință. Era puțin mai subțire.

— Ei ... atunci era un șarpe mare. Pentru că pe la noi nu sînt șerpi mai mari. Dar există un loc — eu n-am fost acolo, am auzit numai despre el — unde șerpii, se zice, sînt mai groși decît trunchiurile prunilor. Dar, așa cum ți-am spus, n-am văzut cu ochii mei.

— E adevărat, spuse Fotis. Știu și eu. Am citit. Știu în ce loc trăiesc. În Africa, și mai știu și numele lor : boa, piton, crotal, adică șarpe cu clopoței, cum zicem noi mai simplu ...

Bătrînul se uita cu admirație la băiat, apoi se adresă fetei lui :

— Ia privește ce cap are fiu-tău !

— Cu ce mă ajută pe mine ? întrebă mama.

Bunicul se înfurie :

— Ce mai e și asta ? Băiatului îi place cartea, învățătura, și asta te ajută sigur.

— Nu-mi mai spune despre ea. Nici nu vreau să aud.

— Constandula !

— Da. Așa ziceai și despre taică-său. Că era învățat. Și uite ce-a pățit. Nu vreau să pățească la fel și fiul meu. Îmi ajunge unu'. Mai bine să-l apuce frigurile, vărsatul ... Îi dai doctorii și se vindecă. Dar dacă ai învățătură ... De atîția ani îl chinuie pe taică-său și încă nu s-a lecuit.

Bătrînul se întoarse spre Fotis :

— Ce spui tu despre asta, micuțule ?

— Mi se pare că n-are dreptate, spuse Fotis.

— L-ai auzit ? sări maică-sa. Tu l-ai făcut așa ! Nu. Nu vreau. N-am să-l las să ajungă ca tatăl lui. E ultima mea bucurie. L-ai văzut pe Dalacas ? Mereu dă tîrcoale casei noastre. De ce dă tîrcoale ?

— Tu de ce crezi ? întrebă bunicul.

— Știu eu ? Poate că așteaptă să-l vadă pe Fotis ce face cu învățătura ca să pună mîna și pe el ...

— Vezi că uneori nu știi ce spui ? Iartă-mă că te jignesc, dar ... ce să fac ? Nu știi ce spui. Ce, crezi oare că învățătura este vreo boală ?

— Nu știu ce este, dar nici bine nu face.

— Ei ... gata ... Nu știe ce vorbește ! De atîtea suferințe și-a pierdut mintea.

— Carte nu știu. Dar știu altceva : că bărbatului meu știința de carte i-a cășunat atîtea necazuri. Nu zic că e rea, dar nu pot nici să o laud. Ea mi-a luat din mîini stîlpul casei. Citea atîta, și cunoștea cîte nu-ți trec prin cap...

— Sărmana carte ! Alții își dau viața ca s-o dobîndească, iar ea o blestemă. Constandula, să-mi spui limpede : era mai bine dacă aveai un bărbat fără carte ?

— Era acum acasă și nu putrezea în închisoare.

— Adică de asta l-au prins pe tata ? întrebă nedumerit Fotis. Pentru că știa carte ?

— Nu o asculta ! spuse înfuriat bunicul. Își dă drumul la gură și o lasă să spună ce vrea

— Spune ce văd.

— Vezi prea aproape, pentru că îți lipsește învățătura.

— Atîta timp cît bărbatul meu vedea cît văd și eu, nimeni nu s-a atins de el. Dar apoi a început să vadă mai departe, l-au prins...

— L-au prins pentru că spunea lucrurilor strîmbe și nedrepte pe nume.

— Toți aveau limbă. Dar cînd venea cineva de la poliție și-o înghițeau ; îl lăsau numai pe bărbatul meu să vorbească.

— Ce putea să facă ? Trebuia să vorbească și pentru cei care nu aveau limbă.

— Aveau ! Dar știau să și-o înghită.

Bunicul se făcu foc :

— Adică voiai să și-o înghită și bărbatul tău ? Ei ? Ia mai spune o dată limpede aici, în fața mea ! Un asemenea bărbat voiai ?

Atunci în mijlocul tăcerii se auzi vocea lui Fotis :

— Eu nu vreau să am un asemenea tată.

Mama izbucni :

— Gata și cu băiatul meu, se plînse ea. L-am pierdut ! O să-l pierd și pe el, și numai mata ești vinovat. Da... mata !

Bătrînul se sculă și își luă toiagul ca să plece.

— Fotaki, spuse mohorît lîngă ușă. În casa voastră n-am ce să mai caut. Dacă vrei să mă vezi, dacă ai nevoie de ceva, vino la moară !

Fotis o arată pe maică-sa, care era cu ochii înlăcrimați :

— Plînge, îi spuse. Nu pleca, bunicule. O să plîngă și mai tare.

— Am vrut s-o iert, spuse bunicul, dar nu pot. Rostește cuvinte nesăbuite, de nesuportat . . .

Fotis îl apucă de haină :

— N-a vrut să spună asta . . .

— Știu.

— Măicuță, spune-i că n-ai vrut să zici asta !

— Așa e ? o întrebă ceva mai îmbunat bătrînul.

— Da, făcu mama dînd din cap, și începînd să plîngă și mai tare.

Bunicul oftă necăjit și lăsă toiagul din mînă :

— Știu că este bună, îi spuse lui Fotis. Pot să jur. Dar în clipe de deznădejde îi scapă niște cuvinte . . . Să știi, cred că va veni o zi în care o să fie de aceeași părere cu noi. Vrei să-ți mai spun ceva ? Dacă avea un bărbat laș și prost, l-ar fi părăsit și te-ar fi luat cu ea. O cunosc eu bine ! Las-o să mai spună și ea din cînd în cînd cîte o prostie. Ei îi e rușine de ce spune. Dar uite, au speriat-o războiul, sărăcia, greutățile . . . Dacă nu veneau toate astea, era de aceeași părere cu mine și cu tine. Dobitoc, Fotis,

dobitoc este omul fără învățătură. Ce face în viață omul fără carte ? Am să-ți spun eu. Muncește ... muncește ... suferă ... tace și așteaptă popa ca să-l ducă la cimitir. Limba e dată oamenilor ca să vorbească. Pe mine să mă asculți, pentru că am văzut ... și cîte n-am văzut ! Uite ... chiar ieri am văzut un om care semăna la toate cu un om, la toate. Dar nu părea ...

— Unde l-ai văzut, bunicule ? întrebă Fotis.

— Am uitat să-ți spun. Dar stai un pic să-mi fac o lulea, pentru că mi s-a uscat gura. Să nu te obișnuiești niciodată cu buruiana asta. Otrăvește măruntaiele omului. Așa îmi spunea și bunicul meu, dar nu l-am ascultat.

— Eu am să te ascult.

— Hm ... bine-ar fi ...

— Nu mă crezi, bunicule ?

— Acum nu. Am să te cred dacă ai să-mi spui peste douăzeci de ani, dar pînă atunci eu n-am să mai trăiesc. De aia mai bine să te cred acum. Unde am rămas ? A ... da. La omul despre care îți vorbeam. Deci ... așa. Mă urcam cu tîrnăcopul și lopata pînă la iaz, ca să curăț șanțul de pămîntul și frunzele aduse de ploaie. Ei, așa cum mă apropiam de stăvilar, ce-mi văzură ochii ? Deasupra șanțului era aplecată o dihanie ce se adăpa. Dar cînd s-a ridicat mi-am dat seama că era un om. M-am înduioșat cînd l-am văzut în ce hal era. Încerc să stau de vorbă cu el. Cu neputință. Ființa asta vorbea numai prin semne. „N-avea limbă ?“ ai să mă întrebi. Avea, dar degeaba. Era mut. Limba o avea numai ca să-i atîrne afară din gură și să scoată niște mugete. Ei, ce crezi acum, Fotis ? Crezi că din cauza asta omul nu suferea ? Eh, și de-ar fi putut vorbi, cîte n-ar fi spus ! Dar era condamnat să se înțeleagă doar prin semne făcute cu mîinile.

— Nu ți-a făcut nimic rău, bunicule ?

— Nimic. Mă privea numai și dădea din mîini ca o pasăre, dar eu am înțeles tot ce voia să-mi spună. Mi-au grăit ochii lui.

— Și ce voia, bunicule ?

— Îi era foame. Voia pîine. Da, numai asta voia. Nimic altceva. Da. Atît cît vor și animalele. Numai că el suferea mai mult pentru că avea minte și înțelegea. Înțelegea că nu vorbește pentru că nu putea, și nu pentru că nu voia.

Mare alean e ăsta, fiule ! Ascultă, Fotis, dacă prin plimbările tale prin pădure ai să-l întîlnești, vezi să nu-l sperii, să nu-l fugărești cu pietre. Să te porți blînd cu el. Dacă ai puțină pîine, dă-i-o. Dacă nu ai, dă-i puțină inimă. Mult bine ai să-i faci, pentru că are mare nevoie omul. Mare nevoie de iubire și apărare, pentru că — cu toate că are un trup mare — are minte puțină și nu poate să o conducă. Nu are cîrmă, adică nu are judecată. Asta e cîrma omului. Ai să-l aperi ?

— Dacă e atît de mare, cum zici, am să mă tem puțin, zise Fotis, dar am să-l ajut.

— Eh... făcu bunicul. Repede a mai plecat de lîngă noi Spilios, dar a lăsat bărbat în locul lui. Ei, acum pot să plec și eu liniștit. Hai, toiagule, hai să mergem și noi agale la moară !

La ieșire se adresă fiicei lui :

— Constandula, grozav copil ți-a dăruit Spilios. Bravo lui ! Ei, și acum ce mai așteptați ? Goniți-mă ! Noaptea e mare și vederea mea mică. Noapte bună ! Somn ușor, iar pentru mine bătrînești liniștite.

Bunicul plecă. Se auzi un timp tușind, apoi toiagul care se lovi de o piatră și apoi... tăcere.

Fotis se înveli pînă peste cap ca să doarmă, dar somnul nu-l cuprinse. Noaptea era luminoasă ca ziua, cu o lună plină și zîmbitoare. Broscuțele s-au păcălit și au încetat cîntecul.

Fotis nu vrea să se lase furat de somn. Se teme să nu se scufunde în vise. Se teme mult de unele vise pe care le are în unele nopți. Apoi avea să se gîndească la atîtea lucruri ! Întîi și întîi trebuia să-și amintească de la început tot ce i s-a întîmplat astăzi. Trebuia să ia totul de la capăt, unul cîte unul pe rînd. De la șarpe pînă la expediția în pădure și întîlnirea lui cu omul acela. Fotis s-a mai gîndit că e cu neputință ca omul acela, deși străin să fie cioban. Nimic nu spunea asta. El a văzut destui ciobani de cînd a venit în satul ăsta, dar străinul nu aducea nici pe departe cu un cioban. Nici a brînză, nici a oaie nu mirosea. Nici caţă, nici fluier nu avea. În loc să doarmă în șubă, așa cum fac toți ciobanii, el își lăsa turma — cine știe unde ? — și se cuibărea în moară. Cioban era ăsta ? Să-i fie cu

iertare, dar Fotis nu-l credea. Cine știe cine-i ? Poate că era chiar tîlh... Fotis se înspăimîntă. S-a mirat și el cum a putut să stea atîta timp lîngă un asemenea om. Cum nu s-a temut ? La acest gînd a început deodată să tremure. Bine că maică-sa dormea. Bine, dar ce ar spune dacă s-ar fi trezit și l-ar fi văzut că tremură ? I-ar fi spus că a visat șarpele ? Ei, nu era chiar atît de naivă să-l creadă. Minciuna mirosea de departe. Șarpele ? Prostii ! El nu s-a temut cînd l-a omorît și o să se teamă acum, cînd l-a visat ? Nu. Nu putea să mintă cu atîta nerușinare, dar nici despre cioban nu voia să-i spună. Era hotărît să-și țină gura zăvorîtă. De ce-și dăduse cuvîntul de onoare ? Ca să și-l calce așa, ca pe o zdreanță ? Nu ! Așa ceva fac alții. Nu. Fotis Triarhis nu-și terfelește onoarea lui de bărbat. Prefera să fie sfîșiat în bucăți. Luă această hotărîre, o cumpăni și se liniști puțin. Orice-ai zice, e mare lucru să-ți ții cuvîntul de onoare. „Nu știm cine-i taică-său — or spune unii — dar el, Fotis Triarhis, e un bărbat adevărat". Acum, cînd și-a amintit de taică-său, s-a întristat iarăși pentru ce spuneau ceilalți că ar fi. Fotis a alungat gîndul ăsta departe. „Într-o zi am să omor pe vreunul din ăștia, își zise, și o să înfund pușcăria". Bine, dar cum arăta pușcăria asta ? Maică-sa îi spunea că e un loc unde putrezesc oamenii de vii. Dar de ce putrezesc nu i-a explicat. O teamă îl cuprinse, însă peste puțin își recăpătă curajul. Oricum ar sta lucrurile, putrezirea durează, așa că... putea să meargă să putrezească în pușcărie. Acolo, sigur că o să se întîlnească și cu taică-său. Numai că nimeni nu spune unde se află pușcăria asta de nu poate merge el cu mama să-și vadă tatăl. Toți spun „pușcărie", dar nimeni nu-ți spune unde se află și cum arată. Nimeni. Ți se spune numai că acolo sînt închiși oamenii răi. Și o spun cu atîta frică... Într-adevăr, cum o fi arătînd taică-său acolo la închisoare ? Cu ce-o fi semănînd ? Alde Nolas spun că e o fiară cumplită. Dar oamenii buni... Însă cine îndrăznește să stea să-i asculte pe cei buni ? Puterea, astăzi, o au în mînă cei răi. A spus asta și bunicu' și mama. Fotis e de acord cu asta. Da, dar vezi că a mai spus asta unul care nu părea nici bun, nici rău : ciobanul. Aici iar s-a încurcat. La urma-urmei, omul ăsta era cioban sau nu ? Adevărul striga de departe : „Nu !" Bine, dar atunci de ce ținea morțiș să-l convingă

că era cioban ? De ce nu și-a dat altă meserie ? Oare s-au terminat meseriile pe lumea asta ? Ah, dar prost mai ești uneori, mă Fotis ! Ce meserie vrei să-ți spună, mă frate, un om ascuns în pădure ? Ascuns . . . ? Da. As-cuns ! E clar ca bună ziua. Omul ăsta fuge de lume. De ce ? De unde să știe ? Poate s-a certat cu legile. A auzit vorbindu-se că cine se ceartă cu legile fuge departe, ca să nu-l înhațe jandarmi. Și dacă — cum se zice — legile sînt bune, de ce să-i pună pe jandarmi să le păzească ? Fotis știe că ei l-au arestat pe taică-său. Bine. Să zicem că sînt răi toți cei care se ascund. Atunci Nolas — care este mai rău decît toți — de ce nu se ascunde ? Încurcate lucruri ! Însă pentru prietenul său, ciobanul, Fotis e gata să se arunce și în foc. Un om cu așa ochi, cu o voce atît de caldă, cu așa purtare putea să fie rău ? Putea ? Nu. Bine, dar atunci de ce, de ce se ascundea ?

Fotis se frămîntă toată noaptea. L-au apucat zorile. Dar nu a reușit să-și limpezească gîndurile. Cum l-a văzut așa nedormit, mama s-a speriat :

— Ce-i cu ochii tăi, Fotis ? îl întrebă. Se pare că n-ai dormit toată noaptea ! Ce-ai pățit ?

— Uite . . . făcu Fotis . . . știi . . . Na, m-a durut burta. Uite, chiar așa . . .

— Și de ce nu m-ai trezit să-ți fac un mușețel ca să-ți treacă ?

Fotis a fost nevoit să spună și a doua minciună :

— Erai tare obosită, mamă, de aia. Mi-a fost milă să te trezesc.

Ea l-a strîns tare la piept.

— Ești un copil simțitor, îi spuse. Îți mulțumesc că ai grijă de mama ta, dar să nu mai faci altă dată. Unde ai de gînd să te duci astăzi, Fotis ? Să nu te mai duci, dragul mamii, după șerpi. Nu e de joacă cu șerpii, băiatule !

— Bine, nu mă mai duc. Am să stau acasă.

— Bravo, iar dacă ți se urăște, du-te la bunicu'.

— Am să mă duc.

— Așa, Fotis. Așa. Acum mă duc să-ți fierb mușețelul.

CAPITOLUL VII

Mama deretică prin casă și plecă. Fotis rămase din nou singur și încercă să doarmă. Cu neputință. Pînă la urmă azvîrli pătura și se sculă. Se spălă, se șterse apăsat cu ștergarul și plecă. Era însă somnoros. Dar ce folos ? Somnoros era și acasă, dar somnul nu l-a prins. Ciudat lucru ! Pentru prima oară i se întîmpla așa ceva ! Să fie somnoros și să nu adoarmă. Altădată, imediat ce i se făcea somn, adormea. Azi-noapte i-a fost somn într-una, dar n-a putut să doarmă nici o oră.

Acum pășește și se gîndește la mama lui, care voia cu tot dinadinsul să-l țină închis în casă, poate o dormi. Dar ajunge ! De acum încolo e hotărît să doarmă cît vrea el și nu cît vor alții. Unde s-a mai auzit așa ceva ? Somnul tău la cheremul altora.

La gîndul ăsta s-a necăjit, dar puțin mai tîrziu s-a liniștit și și-a văzut de drum. La un moment dat a observat că un cîine se ținea după el. Avea ochii bolnavi și blana

albă, murdară. Într-o clipă l-a depășit, a mers pînă la colț și s-a oprit acolo să-l aștepte. Curios. Oare îl mai văzuse ? Cum de nu-și mai amintește ? Cînd s-a apropiat de el, a dat sfios din coadă. Era un cîine nenorocit, neîncrezător, speriat. Poate încearcă să găsească vreun prieten bun care să nu-l lovească. Într-adevăr, nu a făcut o alegere proastă, pentru că Fotis niciodată n-a aruncat cu pietre într-un cîine care nu l-a supărat. Și de ce s-o facă ? Ca să arate că știe să arunce cu pietre ? Dacă are poftă se duce la rîu și aruncă cîte vrea. După puțin cîinele s-a apropiat și l-a privit în ochi, lingîndu-și botul. Fotis a înțeles. Îi era foame. Păcat că nu avea nimic la el. Dacă o să continue prietenia lor, o să aibă grijă altă dată.

Cum trecu pe lîngă cîrciuma lui Ermolas Papariţis, auzi înăuntru clinchet de pahare. Dar ce dracu' ? N-au oamenii ăștia treabă ? N-au casă, ogor ? Dis-de-dimineață se dau la băutură ?

Fotis își dădu seama că erau niște pierde-vară, niște golani leneși și vîntură-lume care se pileau pe banii altuia. Dinăuntru se auzea glasul înfundat al lui Nolas Dalacas. Da. El trebuie să fie, cu încă niște derbedei de teapa lui. Fotis trecu pe lîngă cîrciumă fără să privească înăuntru. Îi era atîta scîrbă de mutra lui Nolas Dalacas, încît nu voia să i-o vadă nici măcar pictată, dar acesta îl observă.

— Ei . . . pst ! îl strigă. Ei . . . mă . . . băiete !

Fotis se sperie și grăbi pasul. Dalacas ieși din cîrciumă.

— Eeei ! îl strigă. Crezi că dacă ești iute de picior n-am să te prind ? Fii liniștit, că te prinde puşca mea. Vino înapoi !

— Vino, băieţaș, îi spuse blînd și Papariţis, ieșind pe ușă.

Fotis n-avu încotro. Se întoarse și intră în cîrciumă. Acum Dalacas schimbă tonul :

— Bine-ai venit ! îi spuse. Poftim ! Ia loc. Papariţis, adu-ne două rachiuri ! Vezi . . . din ăla bun. S-a înțeles ?

— Eu nu beau . . . spuse Fotis.

— Sigur, băiatul e prea mic, nu bea, interveni cu teamă Papariţis.

— Tu vezi-ți de treabă ! Auzi ? Tu să torni și să taci. Nu-ți băga nasul ! Ai înțeles ? Mă cunoști doar . . .

— Acum... acum... la ordinele dumneavoastră... spuse cu teamă Papariţis. Am spus că nu bea, pentru că aşa mi s-a părut. Acum, cînd m-am uitat mai bine, mi se pare că bea. Am greşit...

— Bagă de seamă, mă cunoşti doar! Este? Am să-i spun lui Popotas să nu-ţi mai dea marfă pe credit. Atunci ai să vinzi apă chioară.

— Da... da... acum m-am dumerit. Acum, cînd l-am privit încă o dată, văd că ai dreptate. Băiatul bea. Am greşit.

— Eu nu beau, spuse Fotis, strîngînd din dinţi.

Dalacas se înfurie de-a binelea:

— Şi de ce? Ia stai o clipă! De ce, mă? Ai?

— Ţi-am mai spus: e încă copil, miorlăi Papariţis.

— Gura! De ce, mă puştiule, nu bei? Pentru că nu sîntem de nasul tău, ai? Care va să zică poftirea mea te jigneşte, ai? Ştiu eu cine ţi-a băgat asta în cap. Boşorogu' ăla de Pascos, ai? Lasă că-l aranjez eu. Unde e tat-tu, bă?

— De unde să ştiu eu?

— Lasă că ştiu eu, dar vreau să mi-o spui şi tu. Zi! Unde e?

— Nu ştiu.

— Vrei să afli? Ai s-o afli de la mine, dar mai întîi să-mi spui altceva. Ştii ce pramatie e tat-tu?

— Tatăl meu nu e pramatie!

— Gura! Auzi? Te întreb: ştii unde-i şi ce-a făcut?

— A furat, spuse, tînguindu-se, Papariţis. Da, a furat. Asta o ştie tot satul.

— Nu te-am întrebat pe tine! îl repezi Dalacas. Tu nu ştii nimica. Eu vreau să-mi spună el.

— Sînteţi nişte mincinoşi! strigă înfuriat Fotis. Tatăl meu n-a furat!

— Tu n-ai nici o vină, băiatule, miorlăi trist Papariţis. El e hoţ, a furat... Tu ce vină ai? Tu eşti încă un ţînc.

— Nu sînt ţînc! Poţi să-mi spui şi mie ce-a furat tatăl meu, de la cine?

— Nu ştiu... dar Spilios Triarhis e hoţ. Asta o ştie orişicine.

— Gura! ţi-am spus, se răsti Nolas Dalacas. Copilul are dreptate. Nu. Taică-său nu e hoţ.

— Toţi vorbesc aşa, mai îndrăzni Papariţis.

— Taci ! ți-am spus.

— Bine. Am tăcut, dar așa spuneau ... Acum tac.

— Nu. Nu e hoț, continuă Dalacas. Hoții fură ...

— Mie n-are ce să-mi fure.

— Papariţis ! Cînd vorbesc eu, Nolas Dalacas, să nu-mi taie vorba nimeni ! Auzi ? Nimeni !

— Nu, nu-ți mai tai vorba.

— Atunci mișcă-te și-ți spală paharele ! Hai, cară-te d-aici !

— M-am cărat.

— Deci, continuă Dalacas, hoții iau lucrurile altora. Ei nu se leagă de stăpînire ... Nu-i înjură, nu-i fac pe alții să înjure. Hoții fură, mănîncă ce-au furat și mistuie. Un hoț e mielușel în fața lui Spilios Triarhis. O spun eu, Nolas Dalacas, unicul fiu al lui Asterios Dalacas și al Asiniței Hasomeras ! Hoțul e mielușel. Spilios Triarhis nu e hoț, dar e mai rău decît toți hoții la un loc ...

— Pînă azi așa spuneau toți, bîigui înfricoșat Papariţis. Chiar ... dumneavoastră în persoană ... așa spuneați.

— Da, așa spuneam. Acum nu mai spun. Un hoț e un porumbel neprihănit pe lîngă Spilios Triarhis. N-am să-i pun pe hoți la rînd cu mutra lui Triarhis.

— Nu. Nu trebuie. Bine faci ... asta am vrut să spun și eu.

— Tu să nu spui nimic !

— Nu. N-am să spun nimic. Tot ce vreau să spun am să spun pentru mine.

— Nici pentru tine să nu spui nimic !

— Bine. Ai dreptate ! Nici pentru mine n-am să mai spun. Poftim, tac și nu mai spun nimic.

— În lumea asta, continuă Dalacas, în lumea asta toți sînt hoți afară de mine și salvatorii noștri.

— Nici eu, pentru că nu obișnuiesc niciodată să botez rachiul, spuse Papariţis.

— Tu nu ești hoț. Ești laș. Un fricos nu e niciodată hoț.

— Ai dreptate.

— Gura ! Deci Spilios Triarhis ... Dar stai puțin ! Ei, tu, puștiule, încotro ? se răsti la Fotis, care, profitînd de schimbul de cuvinte dintre cei doi, se strecurase afară.

— Mă duc acasă, spuse supărat Fotis.

— Nu vrei să asculți isprăvile lui tat-tu ? Ai ? Bine. Ai răbdare și o să le afli. Știi carte ? În regulă. Am să-ți aduc ziarul, unde sînt scrise toate mîrșăviile lui tat-tu, ca să le citești și să-mi mulțumești. Șterge-o acum ! Nu, nu ! Mai stai puțin !

Dalacas se aplecă peste scaun și luă pușca. O jucă puțin în mînă și apoi îi strigă lui Paparițis :

— Paparițis, astupă-ți urechile ! Așa. Gata ?

Dalacas trase. Un pocnet îngrozitor se auzi și pe țeava de fier a puștii ieși fum. Dalacas izbucni în hohote. Apoi își umplu paharul, bău, își șterse mustățile și se întoarse spre Fotis :

— Ai auzit împușcătura asta ? Ei... Plumbul ce zboară în văzduh merge sigur, ca o scrisoare recomandată, la tat-tu. Nu te uita, că nu l-a omorît încă. O să-l omoare. Glonțul ăsta este o invenție nemțească. În zborul lui își caută singur ținta. Scrisorile recomandate întîrzie să sosească, dar sosesc sigur. Ai priceput ? Care va să zică... glonțul a plecat și se duce să-l întîlnească pe tat-tu. O să întîrzie puțin, dar nu te neliniști, o să-l găsească. Glonțul lui Dalacas pînă acum n-a dat greș niciodată. Și-acum du-te acasă și pregătește-i sicriul ! Fie-i țărîna ușoară.

Paparițis spăla cu zgomot paharele. Cu zgomot mare, ca să acopere groaza care îi biciuia corpul chircit.

* * *

Fotis a ieșit în drum. La colț îl aștepta cîinele care a pornit după el.

Dalacas s-a apucat de băutură, fericit ca după o mare ispravă.

Negru ca tăciunele era Fotis la suflet. „Glonțul, a zis, a plecat și s-a dus să-l întîlnească pe tata. Și oricît ar întîrzia, zicea, și oriunde s-ar duce să se ascundă taică-meu, glonțul o să-l găsească. Și a mai spus să-l plîng de pe acum, să mă duc să-i pregătesc și sicriul. Ce om crud și murdar este Dalacas ăsta !“ O ură adîncă mocnea în pieptul lui Fotis. Nu mai voia nimic altceva... nimic... decît să crească. Să crească cît mai repede ca să se socotească cu el. La asemenea pușcași numai pușca le vine de hac. Ah !

De-ar avea și el armă. Sau nu! Ah! De-ar fi mare! Și fără pușcă putea să-l aranjeze: chiar numai cu mîinile goale...

Își privi mîinile. Erau micuțe, moi și fără măcar o umbră de puf pe ele. Ah, era mic, prea mic încă... și pînă să crească, glonțul lui Dalacas îl va găsi pe taică-său. Fotis ar fi dorit să poată să plîngă, dar n-ar fi vrut să-l vadă cineva. Atunci unde să meargă? La bunic? Nu. Nu trebuia. Bunicul avea părere bună despre Fotis. Îl numea bărbat viteaz... Cum să se ducă acum să se smiorcăie în fața lui? Nu-i rămînea decît să se întoarcă acasă. Alt loc mai liniștit nu exista. Acolo putea să plîngă încet, încet, pînă cînd i se vor termina toate lacrimile. Și dacă seara mama o să-l întrebe de ce îi sînt ochii roșii, o să-i spună că-s din cauza nesomnului.

Porni spre casă. Atunci observă că acel cîine bolnav nu mai era în urma lui. Se pare că s-a rătăcit, dar nu-i nimic. Satul e mic. O să-l găsească altă dată. Se îndreptă, așadar, liniștit spre casă. Însă acolo, lîngă gardul curții, cineva se plimba și-l aștepta. Fotis nu l-a recunoscut de la distanță. Ochii îi erau înlăcrimați. Se vedea însă limpede

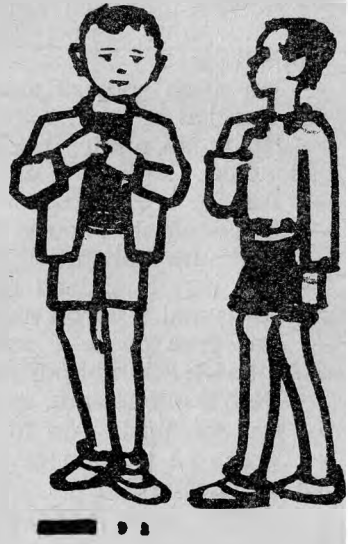

că era un copil. Cine să fie ? Și ce voia de la el ? El nu are nici un prieten. Nu cumva era Cocolis, fiul lui Nolas Dalacas și venea să-l necăjească ca și taică-său ? Să îndrăznească ! De el nu se temea. Și-a strîns, de departe, pumnii. Să poftească acum !

Dar copilul care-l aștepta nu era Cocolis Dalacas. (Fotis era gata să-și piardă mințile). Era Arghiris. Arghiris Tulupas. Prietenul lui. Adică ... nu chiar prieten, dar el ar fi vrut să-i fie prieten. Fotis s-a mirat. Acum ce trebuie să facă ? Să se apropie ? Să fugă ? Dar cum să fugă ? Să plece de acasă ? Unde s-a mai auzit așa ceva ? Nu ! O să intre înăuntru și nici n-o să-i arunce vreo privire. N-o să-i spună nici o vorbă. O să treacă repede, o să intre și o să-i închidă poarta-n nas. Asta ca să știe că nu mai era cel pe care îl cunoștea înainte. Era Fotis Triarhis, apărătorul păsărilor și prietenul adevărat al unui om, care era ... în sfîrșit ... care era sau nu era de loc cioban.

Dar Fotis nu apucă să se apropie de poartă : Arghiris îi ațînu calea.

— Ce vrei ? îl întrebă Fotis într-un mod de loc prietenos. (Păi ce credea ? Totul se răsplătește pe lumea asta.)

— Fotis ... făcu Arghiris.

— Ce vrei ? întrebă acru.

— A ... bine, atunci. Dacă-i așa ... eu plec.

Fotis îl opri :

— Nu ți-am spus să pleci, i se adresă ceva mai blînd. Te-am întrebat ce vrei !

— Nu vreau nimic, îi spuse Arghiris. Uite, am vrut să te văd, adică ... da, să te văd.

— Aaa ...

— Ești supărat, îi spuse. Știu. Ai dreptate !

— Acum nu mai sînt.

— Ești mai bun decît mine ! Eu dacă eram în locul tău, nu ți-aș mai fi vorbit niciodată.

— Dar cum de te-ai schimbat ? îl întrebă Fotis. Ce te-a făcut să-ți schimbi purtarea față de mine ?

— De trei zile te caut, spuse Arghiris.

— Da. Am lipsit. Am fost ... în sfîrșit. Am lipsit.

— Vreau să-ți spun ceva : putem să fim prieteni ... Adică ... dacă vrei.

— Dorești tu să fii prieten cu fiul unui hoț ?

— Uite, despre asta voiam să-ţi vorbesc ! Nu eşti fiul nici unui hoţ. Taică-tău nu-i hoţ. Acum asta o ştie tot satul. Pînă şi Dalacas, care scosese vorba asta, chiar el striga în gura mare aseară în cîrciuma lui Papariţis că taică-tău nu-i hoţ.

— Da, ştiu... şi mai spune că ar fi mult mai rău decît un hoţ. A spus asta chiar azi-dimineaţă în aceeaşi cîrciumă.

— Ei, uite, voiam să-ţi spun că nu-i adevărat ce spune Nolas. Dimpotrivă, taică-tău e un om bun care...

— Aşa-i. Dar tu de unde ştii ? îl întrerupse Fotis.

— De la tata, care mi-a mai spus să nu afle nimeni...

— Şi atunci de ce-mi spui taina asta ?

— Pentru că eşti prietenul meu. Nu pot să nu-ţi spun. E vorba de taică-tău. Vreau să fim prieteni buni. Să jurăm că n-o să spunem nimănui. E de ajuns să fim prieteni, dar eu, chiar dacă nu sîntem prieteni, tot n-am să spun nimănui... Tu ?

Fotis se opri o clipă ca să înghită. Apoi s-a aruncat la gîtul lui Arghiris să-l îmbrăţişeze. Poate că nu l-a îmbrăţişat... nu-şi aminteşte bine. Era tare emoţionat.

Se grăbea să intre mai repede înăuntru. Nu-şi aminteşte dacă l-a îmbrăţişat.

Nu putea să-şi dea seama acum. De un singur lucru şi-a dat seama, mult mai tîrziu : că avea un prieten, ba chiar pe cel mai cumsecade băiat din sat, pe care dorea cu tot dinadinsul să şi-l facă prieten.

CAPITOLUL VIII

De la această întîmplare au trecut cîteva zile. Fotis aștepta să audă vestea groaznică despre taică-său : că l-a ajuns glonțul lui Dalacas. Privea mereu ochii maică-si să citească în ei vestea rea. Însă mama continua să-și ducă viața obișnuită. Era mereu neliniștită ; uneori părea dusă pe gînduri, dar niciodată nu arăta desperată. Apoi bunicul era și el ca totdeauna. Dacă se întîmpla ceva, n-ar fi aflat el ? Firește, printre primii. Atunci ... nu se întîmplase nimic ? Se pare că glonțul lui Dalacas nu-l găsise încă pe tata. Poate că îl căuta încă. Dar pînă cînd o să-l caute ? Tot o să vină o zi cînd o să-l găsească. Ah ... nu voia să apuce asemenea zi ! Pînă acum nu i-a pomenit maică-si de amenințările lui Dalacas, și nici nu avea de gînd. Mult a suferit pînă acum mama ! De ce s-o încarce și el cu noi chinuri ? Nici bunicului nu voia să-i vorbească de asta. Se temea să nu-i spună mamei. Dar astăzi s-a gîndit că, în sfîrșit, trebuia să se destăinuiască cuiva, să-i spună neliniștea ce-l frămînta. A ținut-o în el de ajuns. Nu mai putea.

De aceea a luat hotărîrea să se destăinuie bunicului ... și fie ce-o fi. O să-i împărtășească frămîntarea lui, îngrijorarea lui și o să-l roage să-i dea cuvîntul lui de onoare că n-o să-i spună nimic mamei. Dacă bunicul îți dă cuvîntul de onoare, poți să fii liniștit ; n-o să spună nimănui, nici pietrei de moară ... nici chiar toiagului. Nu mai era nevoie să stea pe gînduri. Putea să meargă la bunic.

Apoi, după tot ce a auzit aseară, era neliniștit. În ultimul timp bătrînul se plîngea și de picior. Spunea că i-au intrat în genunchi niște cuțitașe care-l împiedicau la mers. Mama, căreia nu-i plăceau asemenea glume, spunea că are reumatism și că vorbele astea hazlii sînt de prisos, că pentru reumatism mai bune sînt frecțiile cu spirt decît glumele.

— Lasă că știu eu, spunea bunicul. Dacă nu mă joc puțin cu reumatismul meu o să creadă că-l iau în serios, că mă tem de el și o să și-o ia în cap. Bate-ți joc de el, să-l faci să crape. Pînă la urmă pleacă. Cîteodată simt niște junghiuri de-mi vine să cred că sînt niște cioburi de sticlă. Știu eu bine ce le trebuie cioburilor să se topească. Căldură mare, dar nu-mi convine.

— Și de ce ? întrebă Fotis.

— De ce ? He ... he ... pentru că, frățioare, sticla se topește la căldură foarte mare, și pînă să se topească cioburile, genunchii mei or să fie cenușă. Boală încăpățînată mai e și reumatismul ăstă, dracul să-l ia.

— Boală e ?

— Aa, dar se teme de uscăciune. Dă-i uscăciune, că așa scapi de el. Dar unde să găsești uscăciune ? Morar fără surzenie poți să găsești, dar morar fără reumatism — nu-ți pierde timpul degeaba ! — n-ai să găsești. Umezeala, ca să știi, e mama reumatismului. Or eu stau atît de mult în umezeală ...

Acum, în ultimul timp, bunicul era tot mai supărat din pricina reumatismului. Tare îl mai blestema cînd, la schimbarea vremii, îl înjunghiau încheieturile piciorului. Apoi, oftînd amar, zicea : „Tuturor primăvara le aduce flori. Numai morarilor le aduce reumatism".

* * *

Da, bine s-a gîndit Fotis să se ducă la bunicul lui. O să petreacă cu el. O să asculte tot soiul de istorioare, o să-i spună și el tot ce s-a întîmplat cu Dalacas... despre împușcătură... și despre faptul că i-a poruncit să pregătească sicriu tatălui său. Tot, apoi o să-i spună și părerea lui despre toate astea, dar mai ales despre amenințarea lui Dalacas.

Încuie casa, zăvorî poarta, puse cheia în ascunzătoare și porni. În drum spre moară se gîndi încă o dată la prietenia lui cu Arghiris. Ce bine ar fi dacă această prietenie ar fi trainică! Dar prietenia lui cu necunoscutul din moară? Ce-o să spună Arghiris dacă află? O să-i pară rău că și-a mai făcut un prieten? O să se bucure O să se neliniștească? În sfîrșit, să așteptăm pînă mîine, ziua întîlnirii lor. Atunci toate se vor lămuri.

În drum, Fotis trecu și pe la cuib. Totul era liniștit. Păsărelele erau absorbite de bucuria lor. A observat doar o mică grabă. Se pare că a sosit ziua cînd trebuie să crape ouăle. Într-adevăr, mare zi! Păi... era puțin de lucru? Din niște oușoare atîtica să iasă puișori plini de viață, care să ciripească și să-și caute singuri hrana? Era puțin lucru? Aveau dreptate cele două păsărele, care erau gata să-și piardă mințile de bucurie. Le-a fluierat prietenește și s-a îndepărtat. Se grăbea să ajungă la moară, unde — mai știi! — poate o fi pățit ceva bunicul. Bătrînii sînt ca vasele crăpate. Numai puțin dacă le atingi, se sparg. Dar îngrijorarea lui n-a ținut mult. Cum a apucat cărarea ce duce la moară, auzi deodată toiagul bunicului. În urma lui venea chiar bunicul.

— Hep! făcu bătrînul. Veneai la moară, da? Înapoi!

— Veneam la dumneata, spuse Fotis.

— De ce? Aveai ceva să-mi spui? întrebă bătrînul oarecum neliniștit.

— Da.

— Atunci hai! Pentru că... am să-ți spun și eu ceva.

— Bine, să mergem în moară, spuse Fotis. Mi-e urît singur acasă.

— Binee... unde vrei tu. La moară? Fie la moară. Ai mîncat?

— Mda.

— Eu nu. Fie, hai să mergem ! O să găsim ceva. Am puțină pîine rămasă de ieri. Poate să găsim și puțină brînză. Îți place pîinea cu brînză ? Mie îmi place la nebunie.

— Și mie.

— Ei, atunci hai ! Dar ce văd ? Ți-ai schimbat mersul ?

— De ce ? spuse nedumerit Fotis. Nu.

— Așa mi se pare. Da, da, chiar așa este. Ceva s-a întîmplat cu tine. Văd că mergi ca un cocoș semeț care a învins la bătaie. Nu cumva ai mai omorît alt șarpe ?

— Numai șerpi am să omor ? N-am altceva de făcut ?

— Ooh ! Ia uite-l cum s-a supărat ! Ei, na ! Așa te vreau ! Dacă stai toată ziulica și omori șerpi, atunci cine o să colinde văgăunile și cine o să meargă să vadă cu ochii lui dacă vîlcelele înfricoșătoare au duhuri sau nu ? Dar ... ce-i cu tine ?!

— Nimic.

— Cum nimic ? Tremuri.

— Nu tremur de loc, răspunse Fotis, și se rezemă de un copăcel ca să nu cadă.

— Nu tremuri ?

— Nuuuu !

— Nu-mi face acum pe viteazu', Fotaki ! Stai frumos ! Ce, crezi că n-am să aflu ? Toate le află bunicul. Nu ți-am spus asta și altă dată ?

Era desperat. Cum aflase asta bunicul ? Cine îi spusese ? Nimeni în afară de cioban nu-l văzuse. Atunci ... oare el ?

Fotis se simți și mai încurcat.

— Ce-ai pățit, dragul meu ? îl întrebă bunicul, și-l îmbrățișă. Ți-e frică ? Să nu te temi de nimic ! N-am să te cert. Te-am certat eu vreodată ?

— Nu ... nu ...

— Vezi ? Așa că ... liniștește-te !

Băiatul încercă să zîmbească, dar nu reuși. Totul se dărîmă în el. Se dărîmară prietenia, secretele, legămîntul făcut pe malul rîului. El prețuia prietenia asta și acum ... poftim ... veni chiar omul cu care a legat prietenie și ...

— Fotaki ! strigă bunicul care-l văzu așa și se sperie. Fotaki ! Ce-ai, băiatule ? Fața ți s-a întunecat.

— Bunicule, spuse băiatul cu voce tremurîndă. De unde știi dumneata toate astea ?

— De ce ? Sînt minciuni ?

— Spune-mi ! De unde știi ?

— Am să-ți spun. A venit și mi le-a spus o păsărică.

Băiatul se supără de-a binelea :

— Așa ? îi spuse. Atunci plec. Ziuă bună, bunicule !

Dar acesta îl prinse și-l strînse în brațe :

— Mieluțul meu, nu te amărî. Te-am supărat, Fotaki ! Uneori fac glume proaste. Asta-i tot. Vrei acum să-ți spun de unde am aflat toate astea ? Am să-ți spun. De nicăieri. Și nici n-am aflat nimic. Mi-am închipuit. Știi de la ce ? De la un cuțitaș. Ai pierdut vreun cuțit ?

— Nu . . . nu !

— Nu spune nu ! Eu îl cunosc foarte bine.

Băgă mîna în buzunar și scoase cuțitașul care străluci la lumina soarelui.

— Îl recunoști ?

— Da, spuse Fotis bucuros. Unde l-ai găsit, bunicule ? Unde ?

— Cu plăcere am să-ți spun. Acolo unde l-ai pierdut.

— Nu-mi amintesc, spuse Fotis.

— Uite, aici pe cărarea care duce la moara veche. Mă mir. Ce-ai căutat acolo ?

Fotis se pregăti să spună o minciună. Dar bunicul, prefăcîndu-se că știe cam ce-o să-i spună, îl întrerupse :

— Bine . . . bine, îi spuse. Ce rost are ? N-o să ne certăm. Doi prieteni ca noi nu se ceartă niciodată. Hai să mergem !

Amîndoi porniră spre moară ușurați la suflet și veseli.

— Ei, ce veste ? îl întrebă după un timp bunicul. Ai ceva nou ?

— Bunicule, spuse Fotis înroșindu-se, mi-am găsit un prieten.

— Nu mai spune ! E de pe-aici ?

— Da.

— Zău ?! Și cum îl cheamă ?

— Arghiris.

— Numai atît ?

— Arghiris Tulupas.

— Tulupas ? A, da . . . da . . . băiatul lui Tulupas ?

— Da. El este.

— Îl cunosc bine pe taică-său. Dacă-i seamănă, ai nimerit un prieten bun.

— Cel mai bun dintre toți, răspunse băiatul.

— Pst ! nu te grăbi. Pe cel mai bun prieten, dragul meu, n-ai să-l cunoști la joacă. La joacă toți prietenii sînt buni.

— Și unde trebuie să-l cunosc ?

— La nevoie. În clipele grele. Așa se încearcă prietenia. Noi, bătrînii, spunem : „Mai bine să ai un dușman adevărat, decît o mie de prieteni falși".

— Nu-i din ăștia Arghiris, spuse supărat băiatul.

— Răbdare ! O să aflăm. Hai acum mai repede la moară, pentru că mi-e dor de ea. Am plecat doar de o oră și mi se pare că n-am văzut-o de un an. Hai repede !

Merseră pe un drum umbros, de căruță, care ducea la moară. Înaintau, dînd la o parte cu mîinile crengile plecate.

— Prea au crescut crengile, spuse bunicul. Asta pentru că le-am lăsat de capul lor. Mîine, poimîine o să înceapă măcinatul și n-au să poată răzbi căruțele pînă aici. Mă gîndesc să iau într-o zi cosorașul și să le tai. Ce spui ? Vii și tu cu mine să-mi dai o mînă de ajutor ?

— Cum să nu ? Vin.

— Nu știu de ce, mi-e urît singur. Poate că prea am îmbătrînit. Omul cînd își simte sfîrșitul, caută tovărășie. Nu te necăji. Asta-i simplu ca bună ziua. Din drumul vieții fiecăruia îi e sortită o părticică. Îl străbate, se dă la o parte și îi ia locul altul. Taică-tău o să ia locul meu, tu p-al lui . . . Așa sînt orînduite lucrurile.

În clipa aceea Fotis prinse curaj și-l întrebă fără teamă :

— Și cînd o să vină tata de acolo, unde este închis, ca să-ți ia locul ?

— Nu e nevoie să mă întîlnească ca să-mi ia locul. Cum închid ochii, o să continue el de acolo, de unde se găsește.

— N-o să continue ! țipă Fotis, și ochii i s-au tulburat.

— Băiete ! Ce tot spui ? Ce se-ntîmplă ?!

— Nu. N-o să continue ! țipă din nou, izbucnind în plîns, pentru că pînă atunci o să-l ajungă glonțul lui Dalacas.

— Ce-ai spus ?! țipă uluit bătrînul. Care glonț ? Ce-i cu Dalacas ? Fotaki ! Ia vorbește mai limpede.

— Glonțul ce l-a tras Nolas Dalacas și care zboară să-l nimerească pe tata ! Eram de față cînd a tras. A spus că se duce sigur spre el.

— Fotaki, făcu bătrînul serios. Vezi, nu ți-am spus eu că se-ntîmplă ceva cu tine ? Iată că nu m-am înșelat ! Tot ce-mi spui sînt lucruri foarte serioase. Știu că tu niciodată nu minți. Hai, spune-mi amănunțit ce s-a întîmplat ?

— Treceam, începu Fotis, treceam ieri dimineață prin fața cîrciumii lui Paparițis. Acolo era Dalacas ; bea rachiu. La început m-a înspăimîntat, apoi m-a întrebat unde e tata. Și pentru că eu nu răspundeam, a tras un foc și a spus că a trimis un glonț ca să-l nimerească.

— L-a tras așa, în aer ?

— Da. Dar . . . a spus că e un glonț născocit de nemți care merge singur la țintă.

— Ei, vezi ce prostănac ești ? Poate să existe asemenea glonț ? Prostuțule. Păi pe taică-tău nu poate să-l găsească Dalacas însuși, care merge pe picioare, are ochi și urechi, și o să-l găsească singur, așa orbește, glonțul ? Chiar dacă este fabricat după sistem nou, nemțesc. Hai, nu-i nimic ! Liniștește-te ! Își varsă năduful blestematul . . .

— Bine . . . dar a mai spus și altceva despre tata.

— Ce-a mai spus ?

— A mai spus că . . . înainte . . . era hoț.

— Asta-i o noutate ? Păi el l-a ponegrit așa.

— Da. Asta spunea și el, dar acum zice că s-a răzgîndit și stăruie că nu e hoț.

— Cum ? A spus-o chiar el ?

— Da, răspunse băiatul. Că de-acum, zicea, n-o să-i mai spună hoț, pentru că, cică, nu e. Acum, zice, e altceva, mai rău decît hoții.

— Da ?

— Da. Ceva mult mai rău. Cică e dușmanul stăpînirii, așa a spus. A mai spus și alte lucruri, dar le-a spus încîlcit și n-am înțeles.

Bătrînul Pascos era posomorît.

— Așa !

— Ce-nseamnă, bunicule, toate astea ?

— Stai, băiete . . . Uite. Aici se petrece ceva. Tatăl tău venea prin sat foarte des. Ne-am legat mult unul de altul.

Avea mulți prieteni aici. Ei, și Dalacas l-a învinuit pe el că oamenii nu voiau să le mai cînte în strună :

„V-a împuiat capul nepricopsitul acela, Spilios Triarhis, zicea. De aia vă răzvrătiți acuma, prăpădiților".

Odată tatăl tău s-a înfruntat cu Popotas, pentru că acesta nu numai că obișnuia să boteze băutura, dar mai avea obiceiul să rotunjească sumele oamenilor, care cumpărau de la el pe datorie. Cum ? Uite-așa ! În loc de 20 de drahme datorie, se trezea omul cu 100 . . .

Acum mai mult nu-l înghițea Dalacas pe Spilios. Îl ura. Cum îl vedea prin sat, îl zădărea în fel și chip, doar, doar l-o face să-și iasă din fire. Dar degeaba. Tatăl tău era un om cu scaun la cap și-și dădea seama cu cine are de-a face. Pe taică-tău, ca să știi, Dalacas l-a turnat. Da, chiar el l-a pîrît. Ce anume, nimeni din sat nu știe precis ; și l-au băgat în închisoare. Și încă ani mulți . . . O dată ce-a făcut toate astea, de ce să mai aibă pică pe el ? L-a turnat și și-a liniștit sufletul lui hain. Acum ce i-a mai căsunat ? De ce l-a apucat iar ura cea veche ? Apoi, o dată ce taică-tău e închis și închisoarea e în mîna lor, de ce nu se duce să-l omoare acolo ? De ce-și irosește gloanțele trăgînd în aer ? Tu ce spui, Fotaki ?

— Nu știu, spuse băiatul. Tu ce spui, bunicule ? Bunicule !

— Ce-i ?

— Bunicule !

— Ce-i cu tine, Fotaki ?

— Nu cumva tata nu mai e în închisoare ? Nu cumva a fugit, și Dalacas nu poate să-l omoare și de aia trage în aer ? Ei ? Spune-mi, bunicule !

Bătrînul stătea îngîndurat :

— Nu știu ce să-ți spun, dragul meu. Nu știu nimic. Dacă știam . . . ești mare deja și puteam să-ți vorbesc. Dar nu, nu știu. Un singur lucru pot să-ți spun că — dacă taică-tău a fugit din închisoare — situația lui e foarte grea. Vine iarna. Ce-o să mănînce sărmanul ? Ce-o să mănînce și unde o să doarmă ? Apoi, știi . . . oamenii nu au toți inima ta vitează. Țin o taină, o țin, o țin și apoi se zăpăcesc, sau sînt zăpăciți de alții, își pierd curajul și-l denunță. Așa este. Nu au toți inima lui Fotis Triarhis care intră și în foc, însă secretul nu-l spune. Sau greșesc ?

— Nu ! făcu Fotis strîngîndu-şi pumnii.

— Secretele pe care ţi le încredinţează alţii, Fotaki, sînt mai scumpe decît viaţa. Păstrează-le ! Ascunde-le în fundul sufletului tău ca pe nişte lucruri scumpe. Să nu le dai în vileag niciodată chiar dacă cineva te ameninţă sau îţi spune vorbe amăgitoare. Îţi spun asta, pentru că — cine ştie ! — poate că într-o bună zi va trebui să-ţi împărtăşesc şi eu vreo taină şi vreau mai întîi să fiu sigur că ştii să păstrezi ceea ce ţi s-a încredinţat.

— Nu sînt fricos !

— Ştiu. Dar ce folos ! Nu eşti fricos. Asta-i adevărat. Dar poate că eşti lăudăros şi o să pălăvrăgeşti, o să începi să te lauzi că tu, aşa şi pe dincolo, eu, cel pe care-l priviţi acum, pe care nu daţi două parale, ţin ascuns în mine un mare secret !

— Nu sînt lăudăros !

— Ai dreptate ! Cu ce să te lauzi ? Pentru că ai omorît un şarpe ? Ei bine ! Asta o ştim. Sau . . . ia stai o clipă ! Nu cumva ai vreun secret şi-l ascunzi ? Ei ? Ei, uite, aici te vreau ! Da, asta aş fi vrut să ştiu. Dacă ai vreunul şi-l tăinuieşti faţă de alţii, e bine, dar mie, bunicului tău, poţi să-mi spui. Apoi să ţi-l spun şi eu p-al meu. Sînt sigur c-ai să-l tăinuieşti şi pe ăsta.

— Nu, spuse Fotis. N-am nici un secret.

— Vezi ? Eşti necopt. Cum să-ţi spun atunci secretul meu ? N-ai trecut prin încercări. Eşti începător. Mi-e teamă. Ia ascultă aici : nu cumva ai crezut că vorbesc despre secret pentru că vreau să aflu secretul tău ? Ferească Dumnezeu ! Nu. Eu vreau să ştiu numai dacă ai vreunul. Asta îmi ajunge. Nu mă interesează despre ce anume-i vorba. Pentru că dacă nu ai şi-l ascunzi, atunci ce ascunzi ? Vîntul ? Eroic e să ai un secret şi să-l ascunzi în fundul sufletului ca pe un lucru scump. „Da, măi, bucăţele dacă mă faceţi, eu tot nu spun nimic, pentru că sînt erou." Aşa da, înţeleg şi eu. N-are rost să zici : „Îmi ferec gura fără să am ceva în ea". Dacă ştiu că limba ta e plină de secrete şi tu le ascunzi, atunci mă plec în faţa ta. Noi toţi, adică neamul nostru, sîntem nişte viteji. Avem secrete — asta e clar — dar nu le spunem cîtu-i lumea şi vileagul. N-avem limbă lungă. Aşa sîntem noi ! Ai priceput ?

— Da, bunicule. Am priceput. Așa e. De aia, cînd o să am eu o taină, așa am să fac. Dar... acum n-am nimic...

Bătrînul a trecut, aplecîndu-se pe sub crengile copacilor. A făcut-o înadins ca să poată să-și șteargă lacrimile. Apoi și-au continuat drumul tăcînd.

— Care va să zică, dragul meu nepot, spuse ceva mai tîrziu, încă emoționat, ești un viteaz, adevărat viteaz. Păcat că nu am vreo taină ca să ți-o încredințez. Sînt sigur că ai s-o zăvorăști în sufletul tău și n-ai s-o spui nimănui. Acum te-am încercat bine. Ești viteaz! Numai secretul îți lipsește ca să-l păstrezi și să dovedești tuturor ce viteaz ești. Dar uite că n-ai nici unul. Sau... ai, măi Fotaki, și-l ascunzi și de mine? Ar fi păcat. Ar fi mare păcat... Ar fi rușine să n-ai încredere în bunicul tău pentru că el e bătrîn, știe multe și te-ar ajuta să-l păstrezi mai bine. Uite, tu spui că n-ai. Te cred! Dacă aveai — ce dracu'! — de mine l-ai fi ascuns? Dar mai știi? Multe se mai petrec în lumea asta.

— Ai dreptate... spuse Fotis. Dar dacă n-am nici un secret?

— Și dacă ar fi să mor, nici atunci n-ai să-mi spui?

— Ce să-ți spun dacă n-am ce? Cere-mi tot ce vrei. Secret n-am.

— Ei, dacă n-ai, nu zic nimic... Și... bravo! Ah, Spilios, Spilios, ce băiat ai! Hai acum să mîncăm! Sau nu-ți mai e foame?

— Mi-e foame tare.

— La fel și mie. De-aia îți zic: grăbește-te, pentru că altfel o să-mi cadă burta și nu mă pot apleca s-o ridic!

În sfîrșit, au ajuns la moară. Toate acolo erau la locul lor. Peste tot curat, măturat. Piatra morii aștepta nerăbdătoare. Numai grîul îi lipsea. Fie! N-o să întîrzie. Mîine-poimîine vine secerișul și căruțele vor începe să sosească una după alta. Piatra morii era din granit tare, cu dinți puternici ca de tigru. O dezmierda ca pe-o fiică.

— Vrei să te faci morar? îl întrebă bunicul pe Fotis.

Băiatul nu răspunse.

— Tatăl meu, începu bătrînul... Tatăl meu nu m-a dat la meserie cu forța. Nechezam ca un mînz pe care pui

șaua. În primele zile mi-a ars vreo două, dar dîndu-și seama că nu merg lucrurile, a plecat. Unde crezi ? Hi ... tocmai la Salonic, și m-a tocmit la un fierar.

„Hai, mi-a zis, ți-am făcut pe plac. Te-am tocmit la un fierar."

Sărmanul bătrîn își freca mîinile de bucurie. Dar eu mi-am schimbat hotărîrea.

„Nu merg nicăieri !" i-am spus. „Cum ? Ești nebun ?" „Da, îi spun. Nu merg nicăieri. Am să rămîn la moara unde am început să și lucrez."

Stăpînul meu era un bătrînel singuratic, care căpăta atîta făină ca uium, cît să-și umple burta. Ce simbrie să-mi dea ? Am rămas lîngă el pînă a murit și mi-a rămas mie moara. Am și eu de pe urma ei puțină făină, cu ce să-mi duc zilele. Așa am dus-o pînă azi. Și acum, zi și tu, ce farmec am găsit în meseria asta de am îndrăgit-o așa tare ? Spune-mi și tu ? Eu nu știu. Parcă am făcut avere ? Tot ce cîștig abia îmi ajunge pentru pîine. Eram zilier în moara mea. Morarul celor săraci ca mine. Ei, atunci de ce am îndrăgit-o ? Nici eu nu știu. Am îndrăgit-o, uite, ca pe răposata bunică-ta. Știi cum era ? Dar de ce stau acum să-mi amintesc. Ah ... necazuri, necazuri.

•

Bătrînul vorbi, vorbi pînă după-amiază. Atunci se întoarse spre Fotis și îi spuse cu blîndețe :

— Ei, hai, pornește acasă, Fotaki, să nu te apuce noaptea. Tu, știu bine, nu te temi de nimic. Dar sînt niște căpcăuni care dau tîrcoale ca lupii și trag cu pușca. De ăștia să te temi ! Să te ferești de ei ! Duhurile, cum se spune, se fac nevăzute o dată cu venirea zorilor, Ei, or să vină zorile. Fii sigur. Știi, sută-n sută or să vină. Hai, acum, du-te acasă, dragul mosului, și spune-i maică-ti să fie liniștită. Eu mîine, poimîine am să vin pe la voi. Așa să-i spui. Ia și puțină brînză ca să-i duci. E din cea bună.

Fotis o încercă cu limba. Da, era foarte bună, proaspătă, grasă ca untul, dar nu i-a fost dat maică-si să o guste.

Cînd trecea cîntînd prin cel mai întunecos loc al pădurii, auzi ceva fosnind printre crengi. Tăcu și ciuli urechea. Nimic. I se părea că-i o pasăre mare care zboară. Își

reluă cîntecul, dar zgomotul se auzi din nou. Era limpede. Cineva dădea la o parte crengile. Fotis căută o piatră. Cînd o apucă, printre frunze observă strălucind doi ochi verzi. Se pierdu. Duhul ! De frică uită că nu crede în duhuri. Vru s-o rupă la fugă, dar îi fu rușine. Ridică, deci, piatra, dar crengile imediat se dădură la o parte și un trup înalt îi ieși în drum. Fotis înțelese. Era mutul de care îi vorbise bunicul. Da, ochii nu-i erau sălbatici. Dimpotrivă, erau blînzi și foarte rugători.

— Ce vrei ? îl întrebă Fotis.

Mutul făcea niște semne ciudate și scotea niște sunete nearticulate. Își arăta limba, își bătea burta, făcea : mo . . . mo . . . mo . . și altceva nimic.

— Am înțeles, îi spuse Fotis, vrei pîine. Da ? N-am. Dacă îți place brînza, ia-o. Brînză goală. Dar e bună. Mutul întinse mîna și înhăță brînza. O trecu în mîna cealaltă și întinse din nou mîna.

„Ce-o mai fi vrînd și omul ăsta ?“ se gîndi Fotis.

— Huum . . . Hummmbu . . . făcea el.

— Ce ? Ce vrei ?

Dar deodată se lumină. Omul voia să-i strîngă mîna . . . A . . . asta era ?

— Vrei mîna ? îl întrebă Fotis. Ia-o !

Și-au strîns mîinile și imediat mutul a dispărut printre tufișuri. Fotis nu se mai temea de nimic. Omului acela îi era foame. Da, dar o îndoială i-a atins inima. De ce nu se ducea, așa cum fac toți cerșetorii, să cerșească în sat ? De ce se ascunde ca o sălbăticiune prin pădure ? Altă ciudățenie și asta. Pe Fotis a început să-l cuprindă frica. Cine era omul ăsta ? Nu cumva într-adevăr nu era cerșetor, și nici mut ? Nu cumva era vreo iscoadă care rătăcea în munți ca să-l prindă pe prietenul lui din moara părăsită ? Așa se pare. Cu cît se gîndea, cu atît i se întărea ideea că ciobanul lui nu e cioban. Cine știe ? Poate că e vreun învățător care, într-un moment de nebunie, cine știe ce grozăvie a făcut și a luat drumul munților. Poate că e un om sărac, care — ca să-și salveze copiii de foame — a furat. Dar nu . . . Nu . . . Am spus asta de atîtea ori ! Nu era hoț, nici răufăcător. Atunci ?

Atunci mintea fragedă a lui Fotis alunecă la altceva. Auzise vorbindu-se că unii oameni găsesc în unele ruini vechi scrisori în care se spune că în cutare loc, în cutare pădure sau în cutare moară părăsită este îngropată o comoară. Apoi ei iau un tîrnăcop, sapă, găsesc comoara și devin bogați. Dar ca să nu prindă de veste alții și să vină să le ia comoara, își fac treburile pe ascuns, ca și hoții. Ei, da. Asta era ! Vezi cum a ghicit ? Acum, cînd a lămurit misterul, s-a liniștit. I-a dispărut frica ciudată care-l cuprindea de cîte ori se gîndea la cioban. Deci . . . totul e acum în ordine. Putea să se ducă acasă, să-i spună mamei frumos bună seara și să mănînce cu poftă. Frumoasă e viața așa ! Numai tata să fie în viață, să se întoarcă într-o zi acasă. Dar atîta timp cît va continua războiul, era cu neputință. Așa a auzit. Numai cînd se va termina războiul, ziceau oamenii, numai atunci se vor deschide închisorile, se vor întoarce înstrăinații și închișii la casele lor.

Dar războiul, așa cum a auzit Fotis, în loc să se termine, răgea din ce în ce mai tare și înghițea din ce în ce

mai mulți oameni. „Războiul este lacom, băiatule, îi spunea bunicul. Tare lacom, frățioare ! Și o să înghită mulți oameni, multă carne vie pînă o să se sature, apoi o să crape și o să scăpăm de el.“

Deci, războiul . . . toate depind de război. Dacă ar fi fost un șarpe, ar fi putut să-l omoare repede, dar a auzit că e de fier, și-i mult mai năprasnic.

Se hrănește cu oameni, nu cu ouă de păsărele.

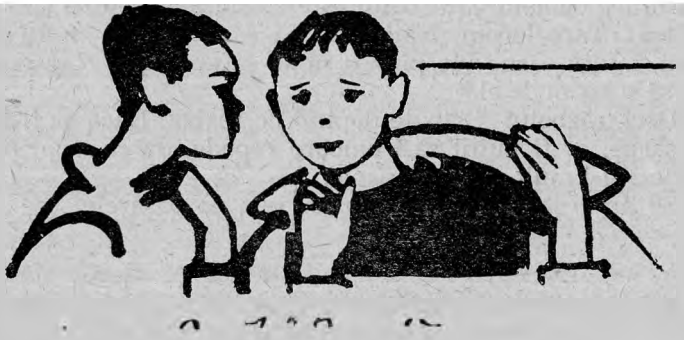

CAPITOLUL IX

A doua zi, dis-de-dimineață, Arghiris a trecut pe la el. Fotis s-a bucurat, dar s-a neliniștit puțin. Azi era ziua de întîlnire cu ciobanul. Dacă Arghiris n-o să plece pînă la amiază, ce-o să facă ? Și voia cu orice preț să meargă la moara părăsită. Niciodată pînă acum n-a așteptat ceva cu mai multă nerăbdare. Dar... fie. Acum cel mai înțelept lucru era să se ducă cu Arghiris să facă o plimbare, apoi, pretextînd ceva, să se despartă de el ca să se ducă la cioban.

Buzunarele lui Arghiris erau umflate. Pentru că era prima lor întîlnire, ținea să-l mulțumească cu ceva pe prietenul său. De aceea și-a umplut buzunarele cu porumb copt. Și l-au împărțit, au încuiat ușa și au ieșit în drum.

Unde or să meargă ? La asta nu s-au gîndit de la-nceput. Or să hotărască amîndoi prin pădure. Dar orice-ai zice, mai frumos loc decît rîul nu se găsea.

Acolo puteai face tot ce vrei : să înoți, să dai drumul la corăbii din frunze de platan, să dormi la umbră sau să te-ntinzi pe iarbă, să ții un bețișor între dinți și să stai de vorbă pînă te saturi.

Numai să nu treacă alde Dalacas și să-ți strice voia bună. Numai asta să nu se-ntîmple. Toate celelalte erau o bucurie. Și ziua, și soarele, și cerul fără nori...

Dinspre rîu adia un vîntuleț atît de ușor, încît ai fi crezut că îl stîrnea un fluture cu aripile lui.

— Mergem la rîu ? își dădu cu părerea Fotis.

— Mergem. Asta voiam să-ți spun și eu.

— Atunci de ce stăm ?

— Hai !

— Hai !

Mergeau amîndoi zglobii ca niște păsărele care se bucură de înălțime. Erau amîndoi aproape de aceeași înălțime. Arghiris era mai îndesat, iar Fotis părea mai zvelt. Asta puteai s-o vezi și după mersul lui. Privirea îi era mai hotărîtă și mai curajoasă. Însă și Arghiris avea siguranță și demnitate.

— De unde ai luat porumbul copt ? întrebă Fotis, ca să înceapă discuția.

— Mi l-a copt bunica. Ia spune-mi, tu ai bunică ?

— Nu. Dar m-a fericit Dumnezeu să am vecină pe bătrîna Timiula.

— Ei bine, de dînsa îmi vorbești ? O știu. E o arțăgoasă ! Nu mai ostenește meliținđ din gură.

— Poate că nu vrea, poate că o face pentru că o supără copiii.

— Ea e de vină. Ea spune peste tot că nu-i înghite ; toată ziua îi blestemă.

— Mama mi-a spus că se poartă așa pentru că n-are copii.

Tot vorbind, au ajuns la marginea pădurii. Fotis îi spuse că ieri l-a văzut pe Batos Popotas cu alte haine noi.

— Da, și eu l-am văzut cum se umfla în pene ca un păun. Tatăl lui se îngrașă mereu. Se spune că o să ajungă la o sută cincizeci de kilograme și o să crape. Nu-l mai ține pielea. Aș vrea să fiu acolo să-l văd cum crapă. I-ai văzut ochii ? S-au îngropat de tot în grăsime. Ia spune-mi, e adevărat ce se vorbește de Nolas Dalacas ?

— Ce se vorbește ?

— Lasă . . . am aflat tot. Tu însă te-ai purtat minunat.

— Dar . . . despre ce e vorba ? Eu habar n-am !

— Toată lumea vorbește. S-a dus, cică, alaltăieri la oraș . . . și a căpătat o țidulă cu ștampilă și semnătură în care scrie că el, Nolas Dalacas, este mai mare decît toți aici în sat și poate să facă tot ce vrea. Să nu încerce să

ridice cineva capul, că e pierdut. Fotis, nu-l văd de loc bine pe bunicul tău.

— De ce ? Ce i-a făcut bunicul ?

— Nu știu. Într-o zi, cică, s-a luat la harță cu el și l-a supărat foc. De asta, zic, bine ar face dacă n-ar mai ieși din moară, pentru că, cică, o să-l nimerească un glonț drept în piept. Tu însă te-ai purtat strașnic ! Ți-o spun. Toți care au auzit au spus : „Bravo lui Fotis Triarhis. Frumos s-a purtat !“

— Și cum au aflat ?

— Le-a spus-o ăla... tremuriciul... Paparițis. Tremură, face pe el de frică, dar gura îi merge.

— Și ce spunea ?

— Uite... tot...

— Care tot ?

— Uite. Tot ce spune și face Dalacas în cîrciuma lui. Ei, uite. Acolo a vorbit și de bunicul tău. A zis că n-o să mai macine multă vreme ; că limba o să-i mănînce capul, că are o rudă care nu se supune stăpînirii și că el o să-i curețe pe toți ăștia ; că o să curețe satul de toate „viperele“ și apoi o să se facă primar. A aflat de asta Popotas ; a înhămat caii la căruță și s-a dus și el la oraș, întorcîndu-se cu o țidulă la fel. Care din ei doi o să fie primar, nu știu. Dalacas spune că Popotas nu-i bun de nimic, că e prea gras și n-o să aibă putere. Popotas la rîndul lui spune că Dalacas e necioplit și n-o să poată face față.

— Pe toate le știi ! spuse Fotis.

— Le aflu de la tata.

— Dar ai un tată...

— Dar tu ? Tatăl meu spune că al tău e mai grozav.

— Tu ce zici ?

— Eu... nu știu. Eu îl iubesc pe-al meu. Ia spune-mi, măi Fotis, dar sincer, da ?

— Ia zi...

— Ia spune-mi, îl iubești ?

— Ce întrebare ?

— Și... ia spune-mi... îl iubeai și atunci cînd era... adică, nu cînd era... dar cînd se spunea că e hoț ?

Fotis strînse din dinți :

— Da !

— Pe un hoț ?

— Tatăl meu nu a fost hoț.

— N-o spun eu. Nici nu cred.

— Da. Dar credeai !

— Credeam pentru că așa spuneau toți copiii. Dar acum vezi : cum s-a lămurit că nu este, am venit primul și ți-am întins mîna. Nu ?

— Da. Dar eu voiam să mi-o întîlnzi și atunci cînd se spunea că e hoț.

— Și-ar fi bătut toți joc de mine.

— Acum nu te temi ?

— Nu. Acum tot satul spune că nu e hoț. Și a spus chiar Dalacas, care îi scornise rușinea asta.

Fotis își mușcă pumnul.

— Da, el i-a scornit-o.

Arghiris îl luă de umeri :

— Și ce ai de gînd să-i faci, Fotis ?

— Știu eu ce, dar nu mă lasă mama. Cică sînt mic.

— Bine. Dar ce aveai de gînd să-i faci ?

— Ți-am spus... Nu mă lasă. Dacă mă lăsa, vedeai tu... găseam eu.

— Dacă... dacă te lasă... și găsești ceva, mă iei și pe mine ? Nu-l înghit nici eu. Nici atîtica. Apoi mă gîndesc că singur nici nu poți. E mare, poartă pistoale. Sînt dintre cele mai bune. Așa spun toți. Singur n-ai să-i poți face nimic. Și pistol să ai tot n-ai să poți. Ai pus mîna vreodată pe vreun pistol ?

— Da. Cînd eram mic, dar era de lemn. Tu ?

— Eu am atins unul ! Îl lăsase pe masă unul care a venit să ceară ceva de la tata. Știi ce rece era ? Ca fierul.

— Păi... dacă e de fier !

— Stau și mă gîndesc, măi Fotis, cum un lucru atît de mic poate să omoare ditamai omul ! Curios, nu-i așa ?

— Da. Ia spune-mi, tatăl tău are pistol ?

— Nu. Dar și dacă avea nu ți-aș fi spus.

— Nici eu.

Au mers puțin fără să-și vorbească.

— Ai terminat porumbul ? întrebă peste puțin timp Arghiris.

— Oho ! De cînd...

— Ia din al meu !

— Și tu ? N-am avut părți egale ?

— Da, dar uite că al meu nu s-a terminat. Ia, nu-i nimic. Eu am mîncat și ieri.

— Dacă-i așa, bine.

Se apropiau de rîu. Niște fluturași multicolori se lipeau de flori și le schimbau forma. Se făceau chiar flori și numai tulpina era străină.

— Să-i fugărim ? întrebă Arghiris. De mult vreau să pun unu' în carte.

— Eu nu vreau. Mi-e milă, spuse Fotis, trăgîndu-l de mînă.

— De ce ți-e milă ?

— Eu ființă vie nu chinui.

Arghiris se posomorî și se rușină :

— Ești mai bun decît mine. Nu te ajung. N-ai omorît tu niciodată nimic, nimic ?

— Șarpe pot să omor.

— De ce ? Nu e și el ființă ?

— Bine, dar el face rău. Soarbe ouăle păsărilor. Și poate să muște și oamenii.

— Ai dreptate.

— Dar fluturii ce rău fac ? Înfrumusețează natura. Sînt ca niște flori zburătoare. Îl cunoști pe bunicul meu ?

— Ei . . . asta-i ! E cineva care să nu-l cunoască ?

— El mi-a spus că fluturii nu se apropie de oamenii răi. Cît despre păsărele . . .

— Da, știu, îl întrerupse Arghiris. Nu-i așa că s-a certat cu Dalacas pentru o pasăre ?

— Da, pentru un mierloi. Păsările, spune, sînt cîntăreți fără plată ai pădurilor. Cînd bunicul vede o pasăre ucisă, se îmbolnăvește. Dintre toate păsările cel mai mult ține la mierloi, pentru că, zice, rămîn aici și iarna, și nu sînt ca alte păsări friguroase care pleacă. Vrăbiile și mierloii, păsările astea statornice, le are la inimă. Cînd cîntă vreun mierloi, toată lumea e a lui. Nici taragotul, spune, nici fluierul, nici naiul, nici vreun alt instrument de muzică nu are farmecul lui.

— Mă, ce bunic ai ?!

— Păi . . . ce, tu nu ai ?

— Am, nu spun nu. Dar ce vrei de la el ? Al tău e grozav. Poate să se împrietenească și cu o pasăre, și cu rîul . . .

— Cu rîul sîntem și noi prieteni.

— Sîntem, dar nu putem să stăm de vorbă cu el.

— Da. Ai dreptate. Dar uite că am și ajuns !

Rîul își rostogolea apele jucăușe printre arbuști și buruieni. Nicăieri nu se vedea vreo broască.

— Sînt niște fricoase, spune Fotis, dacă văd apă curgătoare se sperie și fug.

— E mai bine așa.

Continuau discuția lor liniștiți. Deodată Arghiris sări ca un arc.

— Mă, Fotis ! N-ai văzut ?

— Ce ?

— Uite ! Chiar acum am văzut cum i-a strălucit spinarea. Un pește ! Nu l-ai văzut ?

— Nu. N-am băgat de seamă.

— Mă, ce proști am fost. Să nu luăm cu noi undițele . . .

— Altădată să nu le uităm.

— Acum, gata, rămînem fără pește. Ascultă ! Ne scăldăm ?

— Mama mi-a spus că apa e încă rece.

— Așteptați să-ți spună maică-ta dacă e rece ? Bagă-ți piciorul în apă și ai să vezi. Stai !

Își suflecă pantalonii și intră în apă pînă la genunchi.

— Brr . . . făcu Arghiris, și se urcă pe mal. Gheață ! Ce dracu' nu se mai încălzește apa asta ! Lasă ! Nu facem astăzi baie. Totuși am venit degeaba pînă aici ?

— Stăm de vorbă.

— Asta puteam s-o facem și în sat. Trebuia să venim pînă aici ?

— Dacă vrei, stăm pe mal și privim lucrurile pe care le duce apa la vale sau — dacă vrei — facem bărcuțe.

— Ce, sîntem copii ?

— Pe copii nici nu-i lasă mamele lor să meargă la rîu.

— Ai dreptate. Dar eu vreau ceva mai serios. Nu găsești altceva ?

— Hai să căutăm amîndoi !

Se întinseră pe burtă, lîngă mal, își puseră mîinile sub bărbie și priveau rîul. Apele curgeau grăbite, smulgînd florile de pe mal.

Arghiris mușcă un fir de iarbă ; simți însă un gust amar și-l scuipă.

— Păcat că ni s-a terminat porumbul copt. Dragă Fotis, ia spune-mi . . . ce ai de gînd să te faci cînd ai să fii mare ?

— Tu ?

— Eu nu m-am hotărît încă, dar tare mi-ar place să fiu vînător. Nu poate să-ți facă nimeni rău, cu nimic. Ai o colibă în pădure, aprinzi un foc mare și mănînci ce carne îți place ; de potîrniche . . . iepure . . . cerb . . .

— Cerb nu trebuie . . . Nu știi că-i interzis să-i împuști ?

— De unde să știu ?

— Toți spun că dacă omori vreun cerb, cică, te duce la pușcărie.

— Ooh ! Bine că mi-ai spus. Pentru că puteam să omor vreunul și să mă închidă.

— Ei, na . . . și cu ce-o să-l omori ?

— Păi . . . cu ce se omoară ? Cu pușca.

— Eu nu vreau să am de-a face cu pușca. Un om bun nu are ce să facă cu pușca. Cu ce m-au supărat pe mine potîrnichile ? Fac ouă, le clocesc și așteaptă să iasă puișorii ca să se bucure. Te supără ?

— Nu. Dar iepurii ?

— Iepurii, sărmanii sînt atît de fricoși ! Eu unu' nu omor.

— Atunci nu mă fac vînător. Dar ce să mă fac ? Tu ce ai de gînd să te faci ? Stai, ia spune-mi, n-ai vrea să fii mecanic de tren ? Dar o să fim plini de fum și cărbune. Tu ce spui ?

— Știu eu . . . dacă-ți place nu contează.

— Mi-ar place, dar, după cum vezi, trenul merge cu cărbuni. Știi ce însemnează să tragi după tine atîtea vagoane ? Să ai și un fluier la îndemînă să fluieri cînd vrei . . .

— Nu fluieri cînd vrei. Fiecare fluierat are rostul lui, dar te saturi și de asta repede. Am văzut eu un mecanic care fluiera atît de plictisit, încît aveai impresia că-i este scîrbă de meseria lui. Dar, ia spune-mi, ai văzut vreodată vreun tren ?

— Eu ce-ți spun de-atîta timp ? Dacă nu vedeam tren, voiam să mă fac mecanic ? Știi cîte trenuri am văzut eu ?

— Unde le-ai văzut ?

— La Farsala. M-a dus tata. Știi cîte sînt acolo ? Fluieră atît de mult, încît trebuie să-ți astupi urechile. O dată fac la stînga, o dată la dreapta. Ți se face inima cît un purice de teamă să nu se ciocnească, dar nu se ciocnesc.

— Eu am auzit că se ciocnesc.

— Am auzit și eu. Se ciocnesc, cică, și se sparg... și mor și oamenii care sînt în ele. Dar atunci cînd am fost eu nu s-a ciocnit nici unul. Ei... ce zici ? Să mă fac mecanic ?

— Știu eu ? Dacă-ți place. Eu vreau să mă fac altceva.

— Învățător ! Îți place ?

— Nu. Poartă ochelari. Și... apoi face tot ce spune jandarmeria.

— Ai dreptate. Dacă nu era așa, astăzi tu mergeai la școală. Învățătorul nostru e fricos. Tu însă n-ai să fii fricos. Nu-i așa ?

— Nu, totuși nu-mi place.

— Atunci fă-te doctor ! Știi ce frumos este ? Porți halat alb...

— Nu-mi place. Spintecă burțile oamenilor...

— Dacă e pentru binele lor, de ce să nu le spintece ?

— Lasă să se facă alții. Eu unu' nu mă fac.

— Ei, atunci ce te faci ? Uite... Eu vreau să fiu mecanic. De ce nu te faci și tu șef de gară, ca să fim împreună ? Ei... ce spui ? Eu îți spun că nu-i rău.

— Crezi ?

— Ai să porți chipiu cu șnur. Ei, ce zici, te faci ?

— Nu.

— Uuf ! Tu nu vrei să te faci nimic. Ce să-ți fac eu ?

— Vreau să mă fac ceva... dar nu pot.

— Ce ?

— Uite... vreau să am un cal... și dacă cineva face vreun rău unui bătrîn, sau unui bolnav, sau vreunei păsări, să-l fac zob !

— Și dacă te prind ?

— Ei, vezi de aia ți-am spus că nu pot. Dacă pot asta, altceva nu mai vreau.

— Ai dreptate, dar, măi Fotis, asta nu prea pare o meserie. Noi, aici, vorbim despre meserie. Cum ai să-ți cîștigi pîinea ? Crezi c-o să vină cineva și-o să-ți spună : „Tu ești Fotis Triarhis care aperi bătrînii și păsărelele ?

Bravo ție ! Ia, frățioare, o mie de drahme ca să poți să trăiești!“ Ei ? Așa crezi că o să se întîmple ?

— Nu știu... M-ai întrebat ce vreau să mă fac și eu ți-am răspuns. Ce ? Să-ți spun minciuni ?

— Nu. Te cunosc. Tu nu minți. De aia sînt prieten cu tine.

Și-au pus din nou mîinile sub bărbie și priveau apa. Rîul curgea mereu, scînteind și rozînd pămîntul malurilor.

Nerăbdător mai era rîul ăsta ! Ce motiv avea să se grăbească ? Curios ! Și încet dacă curge, tot marea îl înghite.

Fotis aruncă un bețișor. Apa îl luă, îl scufundă puțin, apoi îl rostogoli de cîteva ori și îl purtă cu ea la vale.

— Se duce și el spre mare. Cine știe cu ce vapor o să se întîlnească !

Băieții acum tăceau. Arghiris începu încet, încet să picotească de somn, dar deodată sări înfricoșat :

— Ai auzit ceva ? îl întrebă pe Fotis.

— Da. S-a auzit un nechezat.

— Crezi c-o fi Dalacas ?

— Și dacă e ?

— Ai uitat ce s-a întîmplat alaltăieri. Toată familia ta se află în gura armei lui. Eu zic să ne ascundem.

— De ce ?

— Nu ți-am spus ? Tata spune : „Mai bine să te întîlnești cu satana decît cu Dalacas“. Hai să ne ascundem !

Fotis șovăia.

— Ți-e rușine. Ai ? zise Arghiris. Te cunosc ! Și mie mi-e rușine. Îți jur. Nu te uita că ți-am propus. Și mie mi-e rușine... Să treacă, zic, Dalacas și să ne prindă ca pe iepurii în tufișuri ! Mai bine să ne găsească aici, afară, la lumină. Dar... mi-e frică. Ție ?

— Și mie, dar nu vreau să m-ascund.

— Nici eu...

— Atunci să rămînem, și fie ce-o fi !

Își strînseră amîndoi pumnii, se proptiră bine cu picioarele în pămînt și așteptară. Inimile le băteau ca la niște păsări speriate. Trecu puțin timp. Dalacas nu apărea. Nechezatul se auzea acum mai slab și mai depărtat. Călărețul, oricare ar fi fost, apucase pe drumul celălalt și se îndepărta.

Fotis era palid, dar îi zîmbi prietenului său. Acesta, la rîndul lui, zîmbi și el. „Bravo nouă ! Foarte bine ne-am purtat. Putem spune chiar, cu alte cuvinte, că sîntem viteji !" Cam așa ceva voiau să spună zîmbetele lor.

— Facem o plimbare ? propuse Arghiris.

— Facem.

Erau amîndoi amorțiți. Au luat-o pe firul apei.

Au descoperit o cărare care mergea de-a lungul apei, trecînd printre stuf și izmă. Din cînd în cînd dădeau de niște flori albe și liliachii. O păsărică cu scufiță s-a agățat pe una și o ciugulea.

S-au oprit. Nu voiau să o sperie. Au lăsat-o să mănînce, să zboare și apoi și-au continuat drumul.

— Uite, mă ! spuse deodată Arghiris. Mă mir de albinele astea. Se duc hăt, departe, și caută flori, și nu rămîn pe aici unde florile sînt atît de bogate și frumoase. Ce dracu' ! Nu cumva le e frică de rîu ?

— Eu știu de ce, spuse Fotis. Știi ce deștepte sînt albinele ? Seva, adică nectarul florilor de lîngă apă e fără nici un gust. Ce să facă cu el ? Dacă-i așa, atunci mai bine să soarbă apă chioară.

— Măi, dar tu pe toate le știi !

— Nu. Nici eu nu știam, dar am întrebat-o pe maică-mea.

Au înaintat. Niște sălcii se aplecau deasupra apei, de parcă ar fi vrut s-o citească. Frunzele lor argintii se legănau

alene. Frumoasă mai era vara ! Cîțiva greieri își îngînau cîntecul rar și monoton, ca și cum ceva în gîtul lor fierbea. Într-o poieniță, sub o salcie mare, ca o umbrelă, se găseau cîteva pietre afumate și vreascuri pe jumătate arse. Se pare că cineva și-a fiert aici mîncarea. Era un loc frumos. Puteai să te așezi, să vorbești cît îți poftește inima, fără să te deranjeze nimeni. Numai păsările trecătoare puteau să-ți întrerupă discuția cu o salutare melodioasă și să plece. S-au așezat deci și ei frumușel pe iarbă și priveau frunzele salciei, așa cum arginteau în soare.

— Fotis, spuse Arghiris deodată. Începem o „discuție" ? Știi, eu mor după discuții. Dar nu știu cum s-o încep. De dimineață caut să găsesc ceva de discutat, îmi storc mintea, dar degeaba. Poți să-mi găsești tu ceva ?

Fotis apăsă cu pumnul capul puțin mai sus de ureche, acolo unde cei mari zic că e mintea.

— Ai găsit ? întrebă nerăbdător Arghiris. Și eu același lucru fac de dimineață. Nu găsesc nimic.

Fotakis se întoarse cu fața în jos, își făcu mîinile furcă și își așeză capul în ea.

— Nimic ? întrebă Arghiris.

— Ssst !

S-au liniștit. Rîul trecea mereu grăbit. Deodată pe apele lui a apărut o crenguță de trandafir. Unde l-a găsit, de l-a smuls ? O pasăre trecătoare a văzut-o și s-a așezat pe ea. Se clatină încolo și încoace, însă pasărea înfruntă curajoasă opintirile apei.

Se rostogolește într-una rîul, și băieții stau gînditori. Și-a pus și Arghiris capul în palme, și a închis ochii.

— Ai găsit ceva ? Tăie el deodată tăcerea.

— Nu.

— Dacă găsești, să-mi spui. Da ? Oh, stai !

— Ce-ai pățit ?

— Am găsit.

— Ce ?

— Discuția.

— Care discuție ?

— Uite-o ! Eu zic să vorbim despre război.

— Ce spui ? Vorbim ?

Dar Fotis de data asta se gîndea la alte lucruri. Socotea ora cînd va trebui să se întîlnească cu ciobanul.

Desigur, mai avea timp, dar trebuia să aibă grijă să nu uite. Dar și discuția despre război îl interesea. A acceptat.

— Vorbim, spuse. De ce nu ?

— Bine da' ce să spunem ?

— Atunci de ce mi-ai propus să vorbim ?

— De ce ? Păi toată lumea de asta vorbește.

— Bine, dar oamenii au ce să-și spună. De aia vorbesc. Noi ce avem ?

— Eu am !

Fotis se întoarse și-l privi speriat :

— Ai ? Vorbești serios ?

— Dar ce fac ?

— Atunci zi ! De ce taci ?

— Mai înainte de toate, ca să știi și tu, războiul o să se termine.

— Asta o știu. Ce nu știu este de ce a început.

— Asta n-o știu nici eu . . . Dar vreau să te-ntreb altceva : ce părere ai tu, crezi că a început singur ?

— De unde vrei să știu ? Dar, orice ai spune, oamenii spun că tare mai e sălbatic și înfiorător.

— Brrr ! Ai auzit cum făcea cînd a trecut prin satul nostru ? Ai auzit, erau și oameni cu el. Ei fac războiul.

— Păi . . . dacă sînt cu el . . .

— Da, dar știi ce mi-a zis mie tata ? Că mulți dintre cei care erau cu el vor muri.

— Ei . . . și ?

— Cum ei și ? Tata mi-a spus că nu ei au început războiul. Nu sînt proști să-l înceapă ca să moară. Războiul, mi-a zis, a fost început de alții, care nu vor fi omorîți. Ai înțeles ceva din asta ?

— Hmm . . . nu prea . . .

— Nici eu. Dar înțeleg altceva. Acela care a stîrnit războiul, ca să-i pună pe alții să se omoare, fără ca el să pățească ceva, trebuie să fie un om rău. Șarpe, nu altceva. Ești de aceeași părere ?

— Da. Ah ! De-am ști cum îl cheamă ! Dar stai. Mi se pare că știu.

— Nu cumva îl cheamă Hitler ? Tu despre cine ai auzit ?

— Despre el am auzit și eu !

— Atunci el e ! Bestia !

— Dar chiar dacă nu se spunea că e rău, eu îmi dădeam seama după altceva. Știi cine e Hitler ăsta ? Căpetenia derbedeilor de teapa lui Dalacas care — l-a auzit bunicul meu — îl laudă și-l preamărește deschis, în gura mare.

— Așa e. Ei, uite că acum știm cine a început războiul. Ce spui, o să-i pună capăt ? Și cine ?

Dar Fotis nu mai avu vreme să-i răspundă, pentru că, deodată, își aruncă privirea spre soare.

— Ooh ! făcu și sări în picioare.

— Ce-i cu tine ? îl întrebă mirat Arghiris.

— O clipă . . .

Fotis fugi puțin mai încolo, la soare. Acolo stătu drept și se uită în pământ. „E nebun", se gîndi Arghiris.

— Ce faci acolo, mă Fotis ?

— Trebuie să mă întorc acasă, spuse neliniștit Fotis.

— De ce ? Ce te-a apucat ?

— Mi-a spus . . . bunicul că trebuie să fiu la prînz acasă.

— Și de unde știi că acum e prînzul ?

— Păi după asta. N-ai văzut ce-am făcut ?

— Te-ai făcut acum și ceas ?

— Dacă vrei, te-nvăț și pe tine, spuse Fotis. Uite, stai așa drept și . . . dar lasă, mai bine te-nvăț altă dată. Acum sînt grăbit.

— Ț . . . ț . . . ț, se miră Arghiris. Tu ești grozav ! Hai să mergem !

CAPITOLUL X

Cum s-au despărțit, Fotis a țîșnit ca o săgeată spre pădure. Fugea, și umbra lui îl urma ca o coadă neagră. Luase cu el o bucată de pîine, brînză și ceapă ca să le dea prietenului lui, ciobanul. Cine știe, poate că-i era foame. Pentru orice nevoie, a ascuns în sîn un cuțit. Cu ajutorul lui putea să-și facă un băț pentru omorît șerpi. Și chiar dacă nu l-ar folosi pentru asta, orice ai spune, un băț bun e folositor unui om care merge singur prin pădure.

Fugea desculț, și picioarele lui făceau pe pămînt un zgomot des și surd. E o plăcere să mergi, acum, vara, desculț. Ești mai sprinten. Apoi nu te dor călcîiele, pentru că drumul nu are țepi, nici pietriș. Este un pămînt afînat, roșu, și din iarbă deasă și fragedă.

Fotis s-a gîndit că era bine și din alt motiv să fie desculț. Nu lăsa urme. Prietenul se pare că dădea mare importanță urmelor. Închipuie-ți ! Ca să nu rămînă urme, lăsa drumul și mergea chiar prin rîu.

Puțin înainte de a ajunge la moara bunicului, Fotis a cotit iarăși și a trecut prin pădure. Din cînd în cînd își întorcea capul și privea în urmă. De unde știi ? Poate cineva l-a dibuit și i-a luat urma. Frumos ar mai fi dacă ar duce în ascunzătoarea prietenului lui vreo iscoadă ! Frumos ar mai fi să distrugă viața omului !

Înainta deci grijuliu ; mereu își întorcea capul, mereu ciulea urechile ca să audă ceva. Orice-ai zice, întotdeauna se auzea ceva. Ba o pasăre, ba un viezure, ba o veveriță. De multe ori îi apăreau veverițe, sărind dintr-un copac în altul. Îi plăcea să le vadă cum îl priveau batjocoritor, cu niște ochi șugubeți și strălucitori. Se hrănesc, cică, cu ghindă, dar nu refuză nici alunele. Dimpotrivă, le preferă tuturor. Le place să se cațăre și să sară din creangă în creangă și să descopere micile fructe, așa cum sînt pitulate printre frunzele verzi și rotunde. Curată și bine crescută viețuitoare ! Singurul lucru care ar putea s-o supere este coada care e de două ori mai mare decît corpul ei. Dar de ce să o supere ? Parcă e grea ?

După cum arată, e ușoară ca puful. Fotis, de multe ori, stătea și se juca cu ele. Uneori le cădeau alunele, dar se temeau să coboare să le ia. „Veniți, veniți !“ le striga blînd, dar ele fugeau de parcă el le-ar fi spus : „fugiți !“ De multe ori se ascundea după copaci ca ele să prindă curaj și să coboare. Dar era cu neputință. Se pare că veverițelor nu le convine să meargă pe pămînt. Cine știe ? Poate că le e frică să nu-și murdărească coada lungă și stufoasă.

Fotis pășea grăbit și grăbite îi umblau gîndurile prin cap. Inima îi zvîcnea puternic.

O mierlă l-a văzut așa neliniștit și i-a oferit un cîntec ca să-l înveselească.

Avea dreptate bunicul să iubească atît de mult pasărea asta. Grozavă-i ! Numai că e îmbrăcată în negru ca un cioclu. Din vocea ei însă pică miere.

Apoi mai era un motiv pentru care o iubea bunicul : nu pleca iarna în alte țări. Rămînea în pădure și-i ținea tovărășie singurătății lui.

Într-adevăr, de multe ori s-a gîndit Fotis ce fac veverițele iarna. N-a întrebat pe nimeni. Credea însă că se ascund în scorburile copacilor și numai cînd apare soarele ieșeau să caute vreo ghindă. Grea mai e viața în timpul

iernii pentru animalele astea mici ! Fotis le compătimea înainte de a veni iarna, dar acum nu avea timp ca să se gîndească mai mult. Se grăbea. A lăsat în urmă o poieniță, apoi încă una puțin mai mare, și, în sfîrșit, a ajuns în cea mai întunecoasă parte a pădurii. La ora fixată a ajuns lîngă podețul de scînduri, dar nu l-a trecut. Își suflecă pantalonii și intră în rîuleț. Cîteva broscuțe care stăteau ațipite pe mal s-au supărat și s-au aruncat enervate în apă. Treaba lor ! Fotis nu avea timp să-și ceară iertare. A intrat în apa care îi ajungea pînă la genunchi și înainta în susul ei, făcînd cu picioarele spumă. Era atent să vadă vreun pește, dar n-a apărut nici unul. Se pare că i-au auzit pașii și s-au ascuns. Ce, adică dacă sînt mici nu-și dădeau seama de primejdie ? Dimpotrivă, te simt de departe și, cum te apropii, dispar ca scînteile.

Mai la deal, rîul se adîncea mai mult, dar lui Fotis nu-i era frică. Știa că, cel mult, o să-i treacă o palmă peste genunchi. Mai sus nu trecea.

Undeva, în depărtare, s-a auzit o împușcătură. Imediat s-a auzit vîjîitul glonțului printre frunze. Fotis și-a dus mîna la inimă. A așteptat și altele, dar nu s-a mai auzit nici una. Se pare că cel ce a tras a nimerit ținta din primul foc. Cine știe ce animal sau pasăre nevinovată se zbate acum într-o baltă de sînge ! Avea dreptate Fotis să nu iubească vînătorii. Poate că era chiar Dalacas, dar Fotis știa bine că el nu se avînta în inima pădurii. Se temea. „Așa sînt toți ucigașii, Fotaki, îi spunea bunicul, cruzi și lași.“ Da, avea dreptate. Din ăștia era și Dalacas. Fotis a înțeles asta de la prima vedere.

În sfîrșit, a ajuns la moară. Spera ca prietenul lui să-l aștepte la fereastră. Dar, nimic... A tușit. A încercat să și fluiere. Nimic ! Fereastra îl privea mereu ca un ochi chior. Fotis a înghețat. În clipa aceea s-a auzit încă o împușcătură. Broboane reci de sudoare i se prelingeau la tîmple. Îi venea să plîngă. Dar chiar atunci a auzit în spatele lui plescăituri.

— Ai venit, dragul meu ? îl întrebă o voce blîndă.

Se întoarse. Și imediat l-a recunoscut pe prietenul lui. Sudoarea i s-a uscat pe loc.

— Am venit...

— Te-ai speriat ? îl întrebă acesta, și-i întinse mîna. Păi... mîna ta e rece ca gheața și tremuri ! Nu cumva te-ai speriat de ceva ?

— Da, spuse Fotis. Am văzut că nu ești la moară. Apoi am auzit și împușcătura...

— Ți-a fost frică că m-au împușcat ?

— Da.

— Bine. Stai mai întîi să urcăm. O să discutăm sus, în odăiță.

A căutat printre buruieni, a găsit funia cu cîrligul, a aruncat-o cu dibăcie, agățînd cîrligul de pervazul ferestrei și s-au urcat.

— Hai, acum să-mi povestești pe rînd, îi spuse după ce-au intrat. Fotaki, vreau să-ți spun și eu ceva ! Cred mult în prietenia ta, băiete. Dar ești totuși un copil necopt. Mi-a fost teamă ca nu cumva să te urmărească cineva. De aia nu te-am așteptat la moară. M-am ascuns în tufiș, colo, mai la vale, să mă asigur. Te-am așteptat acolo.

— Da, dar eu m-am uitat mereu înapoi, îl asigură băiatul. Nu, nu mă

urmărea nimeni. N-am făcut nici un pas fără să mă uit înapoi.

— Dar tu eşti grozav ! Ce-i asta ?

Băiatul scosese din sîn pîinea, brînza şi ceapa.

— Ţi-am adus astea, spuse. N-am avut altceva.

— Şi ce-ai să-i spui mamei tale cînd va observa lipsa ?

Fotis roşi.

— Nimic, spuse. Erau pentru mine.

— Dragul meu ! Ai rămas tu flămînd ca să-mi aduci mie ?

— Eu am să mănînc mîine.

— Da . . . dar . . . făcu omul şi se încurcă. Bine, spuse în cele din urmă. Bine, Fotaki. N-am să te cert. Ar trebui să n-aibă un om pic de inimă ca să te certe într-o asemenea clipă. Nu ! N-am să te cert. Numai . . . că mi-am dat seama că am să ţin mult la tine. E cu neputinţă să nu iubească cineva un copil ce-şi rupe bucata de la gura lui ca să o dea unui străin, care face un drum atît de obositor prin pădure să se întîlnească cu cineva care nu-i este nimic.

— Cum nimic ? strigă indignat Fotis.

— Sst . . . mai încet !

— Cum ? Nu-mi eşti nimic ? spuse mai încet băiatul. Părea foarte amărît.

— Adică . . . ţii la prietenia noastră ?

— Da ! răspunse hotărît băiatul.

— Ei, atunci . . . spuse înecat de emoţie omul . . . atunci nu mă mai tem de nimic. Adevărat îţi spun ! De nimic. Dar ce mai e şi asta care ţii în sîn ?

— Un cuţit.

— Cum ? Ai de gînd să omori pe cineva ? Ştii . . . mie nu-mi plac oamenii care omoară. Nu. Nu-mi plac de loc. Acum spune-mi. De ce l-ai luat ? Ce-ai să faci cu el ?

— Eu nu vreau să fac nimic şi nu vreau să omor pe nimeni.

— Aşa ? Atunci de ce-l porţi cu tine ?

— Am zis . . . m-am gîndit . . . că poate cineva vrea să te omoare.

— Pe mine ?! Cum ţi-a venit ideea asta ? făcu omul, prefăcîndu-se mirat. Să mă omoare ? Păi de ce ? Am omorît pe cineva ? Atunci ? De ce să mă omoare ?

Fotis își scărpină urechea :

— Bunicul mi-a spus... îngăimă peste puțin timp, șovăitor. Nu numai bunicul, dar toți spun că acum e vremea celor răi care își fac de cap, omoară pe cei buni. Că războiul n-o să țină mult, pentru că cei care l-au început sînt prieteni cu derbedeii de teapa lui Nolas Dalacas, pe care se sprijină.

— Cine mai e și ăsta ?

— Unul cu pușca, care umblă călare. Ăsta, mai alaltăieri, a tras un foc și mi-a spus că a trimis glontele să-l ucidă pe tata. Dar e un mincinos, pentru că nu există asemenea glonte care zboară pînă-și găsește singur ținta. Să te ferești și dumneata de el, să nu te nimerească glonțul.

— Da ? Ia spune mai departe ! Așa, hai ? Și unde a tras cu pușca ? În sat ?

— Da, dar tatăl meu nu e în sat. Nimeni nu știe unde-i. Toți vorbeau că e închis, dar acum chiar Dalacas spune că nu mai e în închisoare. Crapă de necaz. Dar n-o să-i scape, a spus, oriunde s-ar ascunde, și o să-l omoare.

— Ia uite, mă, ce lucruri se petrec la voi în sat ! Și cum, nu ți-e frică acum ? Cum de spui toate secretele astea unui străin ?

— Nu sînt secrete. Asta știe tot satul. Cînd spunea toate astea, era de față și un fricos. Îl știi ? Dar de unde să-l știi ! E un fricos... Ei, în fața lui a tras cu pușca și l-a văzut și el cu ochii lui.

— Și ăsta e om rău ?

— Nu, nu este. Dar mie unu'...

— Ce ?

— Nu-mi place. Tremură și se tot ploconește în fața lui Dalacas și îi dă dreptate la tot ce spune.

— Ei, atunci lasă-l, dacă-i atît de fricos...

— Ți-e și silă să te uiți la el.

— Atunci lasă-l ! Care va să zică... crezi că mă poate nimeri și pe mine ? Hai ?

— Da, așa mi s-a părut !

— Fotis, să nu te temi de loc ! Prietenul tău e în siguranță și nimeni nu are vreun motiv să-l omoare. Și nici nu poate. Asta să-ți intre în cap. Nu poate. Te-ai liniștit acum ? Hai ? Vorbește !

— Nu, spuse hotărît Fotis. Bunicul a spus... pînă și tușa Timiula a spus asta, cu toate că e afurisită.

— Ei... ce-au spus ?

— Că în vremurile de astăzi toți oamenii buni sînt în primejdie.

— Cum ? Atunci, va să zică, tu ești de părere că eu nu sînt om bun ?

— Ba ești ! afirmă cu curaj băiatul.

— Ah ! Fotaki, Fotaki, se pare că ești tare bun, de aia crezi că toți oamenii sînt buni.

— Nu-i adevărat ! Nu cred că toți oamenii sînt buni. Sînt cîțiva despre care știu că sînt tare răi. Și cînd o să fiu mare...

— Da... aici o să ne certăm. Nu, nu vreau, prietene, să faci vreo nechibzuință. Ești atît de fraged acum, încît nu-ți dai seama ce spui. Dacă vrei să te răzbuni, răzbună-te altfel. Cum ? Uite... Așteaptă să crești și atunci ai să găsești singur ce trebuie să faci.

Fotis se bucura că-l auzea vorbind astfel. Avea o voce blajină, plină de dragoste. Bine pînă aici. Dar cu Dalacas ce era de făcut ? Să-l lase așa, să amenințe și să ucidă lumea ? Nu trebuia să se ridice cineva și să-i dea o lecție bună ?

— Ești de acord cu ce ți-am spus ? îl întrebă omul. Dacă nu ești de acord, să mi-o spui deschis.

— Bine... spuse Fotis. Sînt de acord. Dar... cu Dalacas cum rămîne ?

— Te-nțeleg. Dar încă ești copil. Așteaptă să crești. Trebuie să înțelegi multe lucruri întîi. Dacă și atunci vei avea motive să-i dai o lecție strașnică, n-ai decît, ca să-l înveți minte. Dar pînă atunci sper că se va găsi altcineva. Ce spui ?

— Cred...

— Vezi. Am știut eu. De asta m-am împrietenit cu tine. Fie. Să-l lăsăm acum pe Dalacas. Ce planuri de viitor ai ? Ce vrei să faci ?

— Eu... Aș fi vrut să învăț. Dar învățătorul m-a gonit pentru că i-a trimis, zice, jandarmeria o hîrtie în care spunea că tatăl meu ar fi hoț. Învățătorului i-a fost frică și m-a gonit. Sărmanul, e bătrîn.

— Ce are a face asta ? Cunosc eu niște bătrîni...

— Bunicul !

— Vezi că știi ! Așa va să zică, te-a gonit. Bine, dar acuma, cînd — după cum ai zis — tatăl tău nu mai e în închisoare ce-o să facă ? N-o să te primească ?

— Nu. Pentru că acum, zice, e mult mai rău decît un hoț.

— Sărmane copil, adică ai să rămîi fără carte ?

— Învăț, dar nu e carte de școală. Eu cum găsesc o carte o și citesc.

— Bine faci. Bravo ! Pentru că și asta tot carte e. Sigur, e rău că nu mergi la școală, dar mai rău era dacă ai fi lenevit și ai fi lăsat să treacă timpul fără folos. Nenorocos te-ai născut, măi Fotaki. Tare nenorocos ! N-ai avut și tu parte de un tată bun ! Dacă aveai altul mai bun, și la școală mergeai . . . și . . .

— Tatăl meu e bun ! îl întrerupse Fotis înfuriat. Și nu vreau altul, chiar dacă ar fi de o mie de ori mai bun. Apoi, nici nu există altul mai bun.

— Bine, dar . . . învățătura pe care o pierzi ?

— Las' s-o pierd ! Chiar dacă rămîn fără un pic de carte, pe tatăl meu nu-l schimb !

— Eh ! De-aș avea și eu un asemenea copil ! Dacă mă iubea și pe mine așa copilul meu, puteam să stau în închisoare pînă putrezeam.

— Nu ai ?

Omul se întristă :

— Am . . . dar . . . mai bine să nu vorbim despre asta.

— Aș fi vrut să-l cunosc, spuse Fotis.

— Lasă . . . Să așteptăm mai bine să se termine războiul.

— Toți spun așa : „Să se termine războiul".

— Ce să facem, Fotaki ? Așa e. Au dreptate. Pentru că războiul a adus multe necazuri și suferințe. Lasă să se termine mai întîi și apoi vedem noi. Atunci sper că toate or să meargă mai bine.

— Bine. Dar . . . cînd o să se termine ?

— Nu-ți pierde speranța, dragul meu. În curînd. Și atunci o să ai și tată, și carte . . . Numai să fie toate așa cum așteptăm.

— De ce ? S-ar putea să nu fie ?

— Lasă, Fotaki. Trebuie să fie. Sînt mulți oameni care își dau acum viața ca să fie așa cum dorim noi.

— Și au să-și dea viața toți oamenii buni ? Dacă or să moară toți cei buni, o să moară și tatăl meu ?

— Nu, Fotaki. Nu-ți face sînge rău. O să mai rămînă mulți în viață. Liniștește-te ! Toate or să meargă bine, numai să se termine războiul. Așadar ... citește. Dar ce cărți citești ?

— Tot ce găsesc. În sat nu prea avem. La oraș sînt mai multe, dar toate se vînd pe bani.

— Păcat că nu am la mine nici cărți și nici bani, dar ... lasă, se poate face ceva. Dacă ne mai întîlnim ...

Fotis se neliniști :

— De ce ? S-ar putea să nu ne mai întîlnim ?

— Se poate și asta, pentru că am treburi, multe treburi ... Uite, acum trebuie să merg să mă întîlnesc cu niște ciobani să aranjăm niște treburi de-ale noastre.

— Nu ești cioban ! strigă Fotis.

— Văd că nici acum nu mă crezi. Sînt, Fotaki. Ești liber să crezi ce vrei. Da, așa cum ți-am spus, trebuie să mă întîlnesc cu alți ciobani, sau cum le zici tu. Dar asta, Fotaki, nu trebuie să afle nimeni. Nimeni în afară de tine. Ai înțeles ?

— Bine.

— O să știm numai noi doi. Nici bunicul tău, nici prietenii tăi, nici ... nici taică-tău, dacă o să vină. Ei ? Ai să ascunzi asta și de tatăl tău ? Pentru ceilalți nu te întreb. Sînt sigur. Dar mi-e teamă că față de taică-tău n-ai să păstrezi această taină, pentru că știu cît de mult îl iubești.

— Da. Îl iubesc mult.

— Știu. Și tocmai asta mă neliniștește. Atunci ?

— Dar chiar dacă îi spun, el n-o să spună nimănui.

— Asta o știu, dar ... secretul e secret. E numai pentru doi. Dacă îl află un al treilea, îl află toți. Ei, ce spui ?

— Bine ... Îmi pare rău că n-am să pot să-i spun, dar dacă stărui, atunci n-am să-i spun.

— Bravo ! Știam eu că așa o să fie, pentru că ești prieten foarte credincios. Știi să te stăpînești. Bagă de seamă, Fotaki. Asta puțini oameni o pot face. Acum știu că n-am să te uit niciodată. Orice s-ar întîmpla, prietenia noastră n-o să se stingă niciodată. O să rămînă vie pînă la

sfîrșitul vieții. De ce plîngi, Fotaki ? Nu... nu... n-am să pier. Am să te regăsesc. Acum știu cum te cheamă.

Am să mă străduiesc să te găsesc, pentru că doresc din tot sufletul. Orice s-ar întîmpla... oriunde am să merg... am să despic munții și mările și am să vin să te găsesc.

Iar dacă pier — oameni sîntem, în zile crude trăim, poate c-o să pier — atunci am să-i las cuiva vorbă să te găsească și să-ți aducă iubirea mea și ultima mea salutare.

— Nu ! Nu vreau să pieri ! strigă printre suspine băiatul.

— Parcă eu vreau ? Dar este, după cum vezi, război. Apoi, în război mor mulți oameni și mai ales cei care nu trebuie să moară. Nu te necăji însă ! Prietenia noastră, chiar dacă am să mor, o să rămînă.

— Nu ! Nu vreau ! Mai bine să trăiești și lasă să se distrugă prietenia noastră !

— Ah, Fotaki ! Știi ce frumos e ce ai spus tu ? Și știi ce înseamnă asta ? Ei uite... asta e prietenie. Cine știe, poate că, totuși, n-am să mor. Nu moare ușor un om care are un asemenea prieten ! Sper, deci, că o să trăiesc... și am să vin acasă la tine să te văd... să-l cunosc și pe tatăl tău, să mă împrietenesc și cu el... Sper că o să reușesc.

— Uuh ! E foarte ușor.

— Și bătrîn dacă aș fi, cu părul alb, invalid, totuși eu — să știi — am să vin.

— Dar dacă o să fii cu părul alb, cum am să te recunosc ?

— Am să te recunosc eu. Pentru asta îți faci sînge rău ?

— Nu cred, pentru că atunci eu am să fiu mare !

— Păi... dacă îți știu numele...

— Bine, dar n-o să-l știu eu pe-al tău.

— Vai... asta te supără ? Am să ți-l spun...

Dar Fotis sări brusc ca să-l oprească :

— Nu ! strigă. Nu ! Nu mi-l spune ! Nu vreau !

Omul se miră :

— Dar de ce ?

— Fotis își plecă capul rușinat :

— Nu vreau... spuse. Mi-e frică. Mama mi-a spus că noaptea vorbesc în somn și pomenesc tot felul de nume. Cică nu există erou din cărțile citite al cărui nume să nu-l

fi spus în somn. Nu ! Nu vreau să știu numele tău. Poate că-l spun în somn și pe al tău. Poate să-l audă cineva. Nu. Am să mă străduiesc să te recunosc fără să-ți știu numele. Uite, am să mă străduiesc să te recunonsc după ochi. E bine ?

— Frumoase lucruri spui ! Dar tu, Fotaki, tu, băiatule, ce să-ți spun ? Ești un prieten minunat. Atunci uite ce trebuie să facem : uite. Ai să mă botezi tu. Dă-mi tu un nume ! Oricare vrei. Însă un nume care să-ți placă și să-l păstrăm numai noi doi. Uite ... un nume pe care l-ai iubit, dacă într-adevăr ai iubit vreodată un nume.

— Spilios ! strigă Fotis.

— Păi ăsta, prietene, e un nume obișnuit.

— Nu e de loc obșinuit ! E numele tatălui meu !

— A ... așa ? Atunci iartă-mă, Fotaki. Mi-ai mai spus și altă dată, dar am uitat. Totuși eu nu cred că-i spui așa tatălui tău. Nu-i așa ?

— Eu îi spun : tăticule.

— Vezi ? Așadar caută alt nume. Caută ! Uite, caută un nume din cărțile ce le-ai citit. Sau nu-ți amintești ?

— Ba îmi amintesc. Și încă pe cel mai frumos. Poftim : Tom ... îți place ?

Omul izbucni în hohote. Fotis se supără :

— Atunci nu-ți dau nici un nume. Ăsta era cel mai frumos. Îl avea un om care locuia într-o colibă din pădure. Dar acum nu-l mai dau nimănui.

— N-ai să mi-l dai nici mie ?

— Dacă rîzi ?

— Rîd ... rîd, prietene, pentru că mi-ai plăcut. Tom ... tare îmi place. Și avea și o colibă, da ? Și cine era ?

— Era un negru.

— Îmi place. L-am și luat. Și așa, într-o zi, după mulți ani, poate și după puțini, un om obosit o să bată cu toiagul în ușa ta. „Vă rog, o să spun, nu cumva puteți să-mi spuneți unde locuiește domnul Fotis Triarhis ?“ „Cine îl caută ?“ o să întrebe un flăcău înalt și voinic. „Un prieten, o să spună bătrînelul, un vechi prieten. Tom.“

— Mai departe ? întrebă Fotis.

— Ce-o să urmeze, prietene, nu știu. Depinde de flăcău ... Dar ce văd ? Te-ai supărat ? Bine, dragul meu. Nu.

Știu ce o să spună flăcăul. O să spună: „Prietene Tom! Eu sînt Fotis Triarhis! Poftește în casa mea modestă!“ și o să-și deschidă brațele. Aah! Ce visuri își făuresc uneori oamenii cînd sînt cufundați în tristețe!

Scoase o țigară pe care o aprinse. Apoi trase cîteva fumuri și se adînci în tăcere. Deodată a fulgerat. Apoi a tunat, ca și cum s-ar fi dărîmat moara. Au fugit amîndoi la fereastră. De acolo au văzut că cerul era negru, acoperit cu nori întunecați și neastîmpărați.

— Fotaki, spuse omul, trebuie să te pregătești să pleci acasă! O să plouă. Și acum vara, dacă plouă, curge multă apă. Ai să răcești. Mi-e frică să nu te îmbolnăvești. Doctoriile, astăzi, sînt tare scumpe.

— Și tu? îl întrebă Fotis, privindu-l în ochi.

— Eu, prietene, uite, am să aștept să stea ploaia și apoi...

— Ce? Ai să pleci?

— Da, Fotaki. Trebuie. Chiar mîine dis-de-dimineață. Nu te necăji. Nu se poate altfel. Tu îmi ești prieten și trebuie să mă înțelegi. Hai, mergi sănătos! Nu vreau acum la despărțire să te încarc cu sfaturi. Pînă acum am observat că noi, cei mari, cele mai multe sfaturi le dăm acelor copii care nu au nevoie de ele. Și sînt date degeaba. Nici un copil nu le ascultă. Și știi de ce? Pentru că nu știm să dăm sfaturi. Începem: „te sfătuiesc... te sfătuiesc să faci asta... te sfătuiesc să faci așa...“ Pe cînd tu te-ai descurcat foarte bine fără să-ți fi dat cineva sfaturi.

— Cum fără sfaturi? Îl am pe bunicul.

— Ei... Asta am vrut să-ți spun. Bravo bunicului tău! A reușit să te pună pe drumul cel bun fără să ți-l arate. Merge el înainte, și tu în urma lui. Ei, cu totul alta ar fi fost situația noastră dacă aveam vreo cîteva zeci de asemenea oameni. Iubește-l pe bunicul tău, Fotaki! Urmează exemplul lui cît mai e timp; ca mîine o să moară și o să fii nevoit să te descurci singur pe drumul lui. Da. O să vină o asemenea zi. Atunci, dragul meu, străduiește-te să lărgești drumul ăsta, ca să aibă loc și ceilalți, pentru că sînt mulți oameni care au nevoie de asemenea drumuri. Dar mai bine să tac; mă tem să nu încep să-ți dau sfaturi.

Un nou tunet zdruncină moara din temelii.

— Cerul mă ceartă că nu te gonesc, Fotaki, spuse trist. Hai, copile, du-te acum ! Într-un ceas bun. Tare mă doare despărțirea asta ! Să ai încredere în viață, pentru că tot ea o să ne ofere prilejul să ne întîlnim . . .

Luă cu mișcări triste frînghia, fixă cîrligul pe pervazul ferestrei și se întoarse spre copil :

— Mergi cu bine, Fotaki . . . Fotaki ! Ține-te bine, băiatule ! Hai ! Dar stai nițel să-ți șterg ochii. Mi-e frică să nu greșești nodurile. Hai . . . noroc și . . . curaj !

CAPITOLUL XI

Fotis găsi acasă pe maică-sa stînd pe întuneric, zgribulită ca un ghem. Nici nu se clinti măcar cînd a intrat el. Băiatul se înspăimîntă. Ce se întîmplase ?

— Mamă ! țipă sfîșietor.

Fără să o vadă, își dădea seama că era palidă ca ceara. Imediat sări pe el :

— Unde ai fost ? strigă, și-l strînse ca nebună în brațe.

— Taci, mamă ! sînt aici.

— Am vrut să ies afară, dar nu m-au ținut picioarele. Mi-am smuls părul de desperare. Spune-mi, unde-ai fost ? Cum ai putut să-mi faci una ca asta ?

— Dar ce ți-am făcut, mamă ? Parcă prima dată întîrzii ? Și apoi e încă devreme. Nu te uita că cerul e întunecat. E din cauza norilor. Soarele n-a apus încă.

— Dar nu ai aflat nimic ? Nimic ?

— Nu. Nimic. Ce s-a înîtmplat, mamă ?

— Te-a căutat Arghiris. Te-a găsit ?

— Nu.

— A trecut pe aici de vreo trei ori. A spus că o să mai treacă.

— Dar ce-a pățit ?

— Cum, nu știi nimic ? N-ai aflat ? Peste tot sînt lipite niște hîrtii mari pe garduri, pe stîlpi... N-ai văzut nici una cînd veneai ?

— Nu. Mă gîndeam la ploaie. Și de ce s-au lipit hîrtiile astea ?

— Se zice că ar fi fost răpit un ofițer neamț. Poate că n-a fost răpit. Eu cred că au născocit asta ca să ne omoare.

— Și . . . ce spun hîrtiile astea ?

— Spun că dacă pînă mîine dimineață nu e lăsat liber ofițerul sau nu e predat ucigașul lui, zile negre ne așteaptă pe toți. Cine știe ce ne pregătesc dușmanii ăștia . . .

— Și bunicul ?

— Lasă-l acolo unde este. E mai în siguranță. Tot răul care o să se întîmple o să lovească aici, în sat.

Fotis se sculă și se apropie de fereastră. Cum de nu le-a văzut cînd venea ? Într-adevăr, pe gardul Timiulei era lipită o hîrtie mare. Erau doar cîteva cuvinte scrise cu litere de tipar, așa că putea să le citească de departe. Da. Era așa cum i-a spus maică-sa. Cuvintele dure, ca oțelul, spuneau că dacă pînă mîine dimineață nu e predat ofițerul sau ucigașul lui, va fi vai și amar pentru tot satul.

— Cine a lipit hîrtia asta, mamă ?

— Cine altul ? Dalacas. Era și fiul-său cu el ca să-i ducă tinicheaua cu clei. În timp ce lipea hîrtia, ne împungea cu niște vorbe . . .

— Ce anume, mamă ?

— A spus că el e un om bun, dar și mai bun decît toți este salvatorul nostru, Hitler ; că s-au găsit niște oameni păcătoși și nerecunoscători să-i răpească apărătorului nostru ofițerul ; că trebuie neapărat să i-l dăm înapoi cît mai repede ; că e păcat să sufere tot satul, care n-are nici o vină, din cauza unor vipere care se țin de rele. D-aia, pentru binele satului, trebuie ca păcătoșii ăștia să fie predați chiar azi, ca să scape lumea de ei. Spunea toate astea cîinele . . . și privea într-una spre fereastra noastră.

— Și tu ce-ai făcut, mamă ?

— Am stat aici ghemuită.

— Hm . . . A avut noroc că nu am fost aici.

— Taci ! țipă speriată mama. Nu ! Să nu mai spui asemenea lucruri. Să nu mai pleci nicăieri. Or să te omoare.

— Bine, mamă. Liniștește-te ! Nu mă duc nicăieri. N-am să mă răfuiesc cu el acum. Am să mai aștept pînă mă fac

mare. Dar n-am să am eu plăcerea asta, pentru că or să se găsească alții care or să-i vină de hac.

— Nu cred. O să mai tocească multe potcoave calul lui.

— Iar eu îți spun că astea sînt ultimele . . .

— Ssst. Nu vorbi așa ! Poate trece cineva și ne aude.

Fotis se retrase într-un colț al odăii și se căznea să-și potolească mînia. Era tare neliniștit. Privea mereu spre drum. Arghiris nu apărea. Și lucrurile mergeau prost. Trebuia să-l prevină pe bunic. Nu-și dădea seama de ce, dar i se părea că situația lui era grea. Își schimbă locul și se mută la fereastră. Nu-și găsea astîmpăr. Afară ploua necontenit.

— De mult timp au lipit hîrtiile astea, mamă ?

— Pe la prînz. Și nu numai aici. Peste tot. Cînd au început, eram la piață. Am venit în fugă, ca să-ți spun să nu ieși din casă. Dar tu plecaseși. Nu m-am mai dus nicăieri. În clipa aia a venit și Arghiris. S-a speriat cînd a auzit că nu ești acasă, pentru că tu i-ai spus că o să fii sigur acasă, unde te așteaptă bunicul. Ce ascunzi ? De ce i-ai spus prietenului tău minciuni ? Pentru prima oară tu minți. Hai, dragul mamei, spune-mi ce-i cu tine ?

— Nimic . . . nimic, mamă. Uite, m-am despărțit de el ca să mă duc la moară.

— Și de ce te-ai ferit de el ? Cu ce te stingherea ?

— Mă temeam să nu vină și el. Și nu voiam . . .

— Asta-i bună ! Și de ce n-ai vrut ?

— Așa . . . voiam să vorbesc ceva cu bunicul . . . și voiam să fiu singur.

— Și ai vorbit ?

— D . . . da.

— Și de ce nu mi-ai spus ?

— M-ai întrebat ? Nu. Acum cînd mă întrebi, îți spun. Da. Am fost la bunicu'.

— Ce ți-a spus ? Nu cumva are de gînd să vină în sat ?

— Nu . . . nu. Nu mi-a spus așa ceva.

— Mai bine să stea acolo. Dar . . . ia stai ! Nu mi-ai spus chiar adineauri că n-ai fost la bunicu' ? Fotis !

— Mamă ! Cînd ți-am spus că nu am fost la bunicu' ?

— Adineauri nu mi-ai spus : „și bunicul".

— Da, am spus : „și bunicul“, adică... ce facem cu bunicul ? Nu-i dăm de știre ?

— Așa e ! Nu știu, m-am zăpăcit. Poate că așa mi-ai spus și n-am înțeles. Bine, dar tu n-ai să pleci de aici !

— Și Arghiris ? Nu mi-ai spus că mă caută ?

— Lasă. Vine el...

— Mamă, dar mi-ai spus mai înainte că a venit deja de trei ori. Se face să mai vină o dată și să mă găsească acasă ?

— Și unde ai vrea să te găsească ? Acasă ești.

— Se cade să vadă că am aflat și nu m-am dus să-l caut ?

— Se cade... se cade... Tu ești mai mare.

— Nu sînt mai mare. Sîntem de-o vîrstă.

— Nu. Nu te duci ! Auzi ?

Dar în clipa aceea cineva bătu la ușă :

— Stai aici — strigă înspăimîntată mama. Mă duc eu pe ascuns să văd cine este.

— Tușa Constandula ! se auzi de afară vocea lui Arghiris.

— A venit ! strigă mama. El e. A venit.

— Lasă, mamă. Mă duc să-i deschid eu.

Fotis ieși din odaie și închise ușa în urma lui. O deschise pe cea de la intrare. Imediat Arghiris năvăli înăuntru, gîfîind.

— Fotis ! îi spuse.

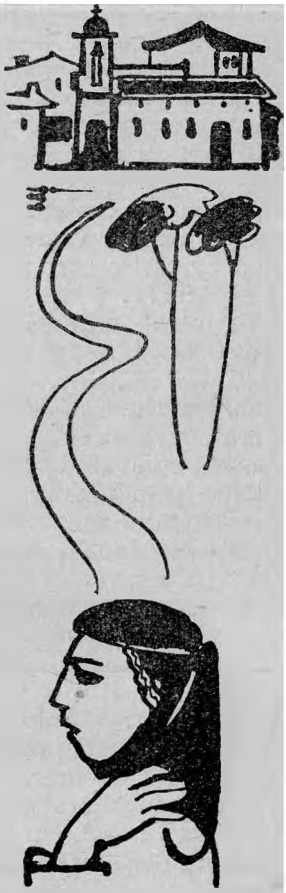

Era ud leoarcă. Apa îi șiroia pe haine. Mîinile îi erau roșii.

— Ce-ai pățit ?

— Vreau să-ți vorbesc ! Lucrurile stau foarte prost. Îl trase de mînecă.

— Ce faceți acolo ? strigă mama din cameră. De ce nu veniți înăuntru ?

— Avem ceva de vorbit, mamă, spuse Fotis. Lasă, mergem în camera cealaltă.

— Bine. Dar vezi să nu întîrzie mult Arghiris. Nu sînt timpuri astăzi pentru plimbat noaptea.

— Bine . . .

Au intrat amîndoi în camera alăturată. Arghiris încă gîfîia. O oră întreagă au stat, tăinuind acolo, înăuntru. Au vorbit despre toate. Într-adevăr, era așa cum îi spusese mama. Nu. Nu erau de loc bune veștile.

Era adevărat că a dispărut un ofițer. Îl căutau de mult timp. Nu știau unde dispăruse. Dar Dalacas, plimbîndu-se alaltăieri prin pădure, a dat de niște urme. Se pare că a șters-o fîrtatul din armată. A venit multă armată în sat. Școala și cîrciuma e plină de soldați.

— Am impresia că pun ceva la cale. Nu știu ce . . . Mi se pare că i-a făcut de petrecanie cineva care nu-i înghite pe ofițerii ăștia, cineva care se ascunde în pădure.

Deodată Fotis începu să tremure.

— Ce ai ? îl întrebă Arghiris. Fotaki ! Nu cumva ți-e frică ? Știi . . . și mie mi-e frică. Pot să-ți spun chiar că mi-e tare frică. Mă prefac că-s curajos, dar de tine nu vreau să mă ascund. Tremur.

— Sînt îngrijorat pentru bunicu', spuse Fotis.

— Și eu la fel. Nu pentru că l-ar fi omorît el pe ofițerul neamț, dar știu că nu-l înghite de loc blestematul ăla de Dalacas.

— Ia spune-mi, Arghiris, ce urme au găsit ? Și cine ?

— Păi nu ți-am spus ? Dalacas. A găsit, cică, o insignă militară de la o uniformă ofițerească într-un rug cu mure aici, de vale, lîngă rîu.

Fotis începu să tremure și mai tare. Acum chiar i se zbîrli părul și-i clănțăneau dinții de parcă i-ai fi băgat zăpadă după gît.

— Ce ai, mă Fotaki ? întrebă îngrijorat Arghiris. Nu cumva ești bolnav ?

— Trebuie... trebuie să-i dăm de știre bunicului acum... chiar acum... imediat... în clipa asta! Ai înțeles? Să-i dăm de știre... pentru că e pierdut! Unde... te duci?

Arghiris îl îmbrățișă. Trupul lui era cuprins de groază, dar ochii îi străluceau.

— Fotaki, îi spuse grijuliu. Să nu te duci tu! Or să te vadă și o să dai de bănuit.

— Se înnoptează, Arghiris, și plouă. Ai să te îmbolnăvești și ai să mori.

— Nu te teme! Nu mor. Trebuie să-l vestesc pe bunicul tău.

Își scutură hăinuța udă și o îmbrăcă din nou.

— Stai! îi spuse Fotis. Lasă-ți hăinuța! E udă... Îți dau cojocul bunicului. E uscat și nu trece ploaia prin el.

— Bine, dar repede.

Afară, ploaia se întețea. Arghiris dispăru pe ușă. Fotis îi auzi pașii plescăind prin băltoace, dar curînd se stinseră. Atunci privi în stînga și în dreapta, deschise pe furiș ușa și o zbughi și el afară. Era desculț și pașii lui nu făceau zgomot. Fugea cu capul gol, înnebunit, ca un căluț orbit de fulger care a rupt hățurile și gonește nestingherit ca o vijelie pe cîmp. O luă pe urmele lui Arghiris. Acesta era cu mult înaintea lui. Ăsta, da, prieten. Să răcești, să te îmbolnăvești, să obosești, dar să ajungi cu orice preț acolo unde ai făgăduit. Da. Ăsta era prieten adevărat...

Furtuna se întețea. Curgeau șiroaie de apă de peste tot. Ogoarele s-au prefăcut în lacuri.

Fulgerele sfîșiau ca săbiile noaptea.

Nici un om mare, nici un călăreț n-ar fi ieșit pe așa un potop, dar el nu lua în seamă nimic, nu simțea nimic, nici ploaia care îl pălmuia mînios peste obraji, nimic.

Într-adevăr, cum o să nimerească drumul în prăpădul ăsta? Nici el nu știa. Ai zice că o forță îl trăgea de hăinuța lui udă și îi îndreaptă pașii pe drum.

Alergase mult. Ar fi trebuit să se afle deja prin apropierea morii. Deodată o lumină ascuțită sfîșie cerul. Imediat un tunet îl ameți, ca și cum trăsnetul ar fi căzut asupra lui. Fotis se prăbuși. În clipa aceea, pentru a doua oară, o lumină sfîșie cerul. La strălucirea ei, zări în depărtare un băiat cu cojoc alergînd spre el. Era Arghiris, care se și în-

torcea de la moară după îndeplinirea misiunii. Fotis abia apucă să se ascundă în tufișuri. Arghiris trecu gîfîind și dispăru spre sat. Ah, Arghiris, prietene !

Ieși din tufiș și o luă la fugă. În timp ce trecea pe lîngă moară, auzi deschizîndu-se și apoi închizîndu-se ușa, apoi bătaia unui toiag pe prag și după aceea pe drum. Bunicul ! Dar unde se ducea ? Încotro a pornit la ora asta, pe potopul ăsta ? Fotis nu avea timp să se gîndească. Era tare grăbit. Dar nici n-ar fi putut să-l ajungă. Bătrînul dispăruse. Fotis grăbi pasul, gîfîind. În sfîrșit, ajunse la răspîntie, unde se găsea podețul de scînduri. Dar podețul nu mai exista. Totul fusese măturat de apă. Fotis nu se gîndi, de data asta, să meargă prin rîu. Dar nici nu putea. Crescuse mult. O luă deci de-a lungul rîului. Hainele i se agățau de crengi și i se sfîșiau. Însă lui nu-i păsa. Cădea, se ridica, de multe ori se tîra pe burtă, mergea de-a bușilea. La un moment dat — în sfîrșit ! — în prăpădul ăsta zări moara părăsită.

— Tooom ! strigă desperat, cu vocea întreruptă.

Strigătul lui se topi în văzduh.

— Tom . . . Tom . . . Tom . . . striga într-una, în timp ce simțea că-l părăsesc puterile.

Nici un răspuns.

— Tom ! strigă din nou, plîngînd cu hohote, Tom ! . . fugi ! Fugi ! Or să te omoare ! Fugi, Tom ! Tom ! Fugi ! Or să te omoare ! Sînt eu ! Prietenul tău . . . Fotis.

— Fotaki ! se auzi înfundat dinăuntrul morii. Fotaki ! Stai ! . . . Unde ești ? Stai ! Nu te mișca ! Vin . . .

În bezna nopții se auziră pași grăbiți coborînd pe trepte. Imediat se auzi ușa prăbușindu-se.

— Fotaki ! se auzi acum vocea de-afară. Fotaki, unde ești ?

Fotis nu mai avea voce. Se prăbușise în noroi și răsufla greu.

— Fotaki, strigă sfîșietor omul.

— A . . . a . . . aici . . . aici . . . abia putu să îngîne băiatul căzut în noroi, cu lacrimi pe obraji.

— Fotaki ! Prietene ! Ce-ai pățit ? Ce s-a întîmplat ?

Lumina fulgerului îi ajută să găsească trupul căzut al copilului. Îl înfășură în șubă și porni spre moară. Dar în clipa aceea simți corpul băiatului inert. Își lipi urechea de

pieptul lui. Nu. Inima îi bătea. Slab, neregulat, dar bătea. Îl duse în moară. Cu mișcări nervoase aprinse opaițul. Imediat îi descoperi fața și îl apropie de lumină. Acolo îi văzu hainele sfîșiate, ochii zbuciumați printre lacrimi și noroi, șirul de dinți albi, strălucitori.

— Fotaki, comoara mea, îi spuse omul cu bucurie nestăpînită. Te simți bine ? Spune ! Cum te simți ?

Copilul îl privea, avînd pe buzele zgîriate zîmbetul învingătorului fericit.

* * *

S-au despărțit la răscruce, unde mai înainte se găsea podețul. Moara a rămas în urmă, pustie, cu ușa prăvălită pentru totdeauna. Acum, dacă voiau, puteau să poftească duhurile, dar or să moară toate pentru că nu mai era nici un om care să se teamă de ele. Cei doi prieteni și-au dat mîinile și le-au ținut așa strînse, înfrățite, ca bărbații, ca învingătorii, și apoi s-au despărțit.

A apucat fiecare drumul lui. Unul la deal — în munți.

Fotis, în drum spre casă, își amintea totul de la început. Dar ceea ce nu putea uita niciodată era ultima privire a prietenului său. Era atît de fericită, atît de duioasă, atît de apropiată, încît — pentru o clipă — îl privea parcă cu propriii lui ochi. Îl făcu pe Fotis să jure în adîncul lui că n-o să-l uite vreodată pe omul acesta, oricîte prietenii noi ar lega, oricîte cunoștințe ar face în viața lui. Nu. Niciodată !

Acum se întorcea fericit acasă. Ploua necontenit. Lasă să plouă ! Lasă cerul să-și verse toată apa pe care a adunat-o ! Nu-i păsa. El avea atîtea lucruri care să-l încălzească ! Atîtea fapte măreț e... atîtea bucurii... Dar deodată, cînd trecea pe lîngă moara bunicului, toate acestea s-au stins și gîndul lui a zburat la bunic. Încotro o pornise în toiul prăpădului ? Cum de-a ieșit din moară la ora asta și ce-a avut de gînd să facă ? Ce secrete ascundea ? Acum, cînd s-a mai gîndit o dată, a înghețat. Da. Bătrînul avea secrete îngropate adînc în inima lui. Cine știe ce ? Pentru că și în timpul cînd moara nu lucra, el se tot învîrtea prin împrejurimi. Ai fi zis că moara îi servea mai mult ca lo-

cuință, decît pentru lucru. Bine, dar care om cu scaun la cap lasă satul și se vîră într-o moară bătrînă și dărăpănată să trăiască acolo ?

Mintea sărmanului Fotis era chinuită de multe întrebări. De ce să se mai gîndească la toate astea ? Dar cum să nu se gîndească ! Astea nu erau chiar nimicuri. Aici era vorba de o fugă. Și încă ce fugă ! În toiul nopții, pe o ploaie torențială... Nu era vorba de o plimbare ciudată pe care o fac bătrînii ca să-și dezmorțească mădularele. Dar ia stai, măi prietene ! Ia stai nițel, pentru că mi se pare că iar ai încurcat-o. Nu chiar tu l-ai trimis pe Arghiris ca să-l prevină pe bunic ? Ce-ai fi vrut să facă bătrînul ? Să aștepte să-l prindă ? Vezi că iar te-ai înșelat ? Degeaba te amărăști. Nu te îngrijora ! Uite ! E simplu. Bătrînul Pascos a plecat să se ascundă. Asta era. Să se ascundă. Să se ascundă ? Și atunci de ce e lumină la moară ?

Fotis, fără să-și dea seama, era deja în fața morii. Da. Aici era lumină. Oare visează ? Dar cine a intrat în miezul nopții într-o casă străină și a aprins lumina ?

Dinții au început să-i clănțăne. Nu cumva au venit soldații ăia ? Nu cumva au venit și l-au omorît pe bunic și acum scotocesc ca să găsească ceva de furat ?

A lăsat cărarea și s-a pitulat într-un tufiș. De acolo putea să vadă tot, fără să-l simtă nimeni. Dar clipele treceau și nu se întîmpla nimic. Fotis a început încet, încet să prindă curaj. Fără îndoială că bunicul a uitat opaițul aprins. Asta era. Atunci, în loc să stea aici și să tremure, mai bine să se ducă să vadă cu ochii lui. În spatele morii era o ferestruică. Putea să meargă acolo în vîrful degetelor, să întindă gîtul și să se uite. Nu era mare lucru. Numai că era nevoie de puțin curaj. Ei... din ăsta la Fotis întotdeauna se găsea puțin. Așadar, a respirat adînc și s-a apropiat de ferestruică. Și... Ce văzu ?! Doamne !... Fotis a înlemnit. Lîngă piatra morii era un om uriaș. Ce căuta acolo omul ăsta ? Desigur, a venit să-l omoare pe bunicul lui. Ce bine că a fugit ! Ah, Arghiris, bine ai făcut că l-ai prevenit. Fără îndoială că omul a sosit după plecarea bunicului. Dar ce statură uriașă avea ! Ajungea pînă în tavan. Putea să omoare un om numai cu labele. Dar ce spunem că „putea să omoare" ? Sărmanul tremura, cu toate că era o

namilă de om. Fotis s-a ridicat în vîrful picioarelor. Voia să vadă dacă avea vreo armă. Dar, așa cum îl privea, i s-a părut că l-a mai văzut o dată. Nu o dată, ba chiar alaltăieri. Da, da. Așa e. Și i-a dat și mîna. Era mutul. El, care era prieten cu bunicul... Și după cum arătau lucrurile, înainte de a fugi, bunicul l-a chemat înăuntru ca să nu stea în ploaie și să aibă grijă de moară. Dar în timp ce Fotis chibzuia, se auzi ceva din odăița de sus. Un zgomot. Și puțin mai tîrziu, niște pași care coborau scara. Fotis s-a mirat! Omul care cobora era chiar bunicul. Bună și asta! N-a trecut nici o oră de cînd l-a văzut plecînd și chiar încuind ușa. Ce i-a venit de s-a întors? Nu se teme că o să-l omoare?

Între timp, bunicul coborîse. Atunci Fotis a observat că ținea în mînă un săculeț plin. Fără îndoială că-i adusese cerșetorului puțină pîine, niște haine uscate ca să-l îmbrace, pentru că era leoarcă. Ei da. Așa era. Uite că mutul se pregătea acum să se îmbrace. Curios însă. Nu părea deloc încîntat de asta. Dimpotrivă. Fața lui era chiar întunecată și gînditoare. Uite, acum a apucat săculețul și a tras hainele afară. Fotis a rămas ca o stană de piatră. De necrezut! Hainele erau chiar cele găsite de el în rugul de mure din pădure... Chiar hainele pe care le-a luat bunicul ca să le ascundă. Bine, dar cum nu se temea să le dea acestui om? Și-a pierdut mințile? Au înnebunit toți în noaptea asta?

Ofițerul era acum gata. Avea și cizme. Nu mai tremura. Nici nu-i mai clănțăneau dinții. Părea calm, dar era într-una trist.

La un moment dat a întins mîna. A luat mîna bunicului și i-a strîns-o tăcut, mult timp. Apoi a dat să plece, dar imediat s-a întors brusc și l-a îmbrățișat. Bătrînul Pascos l-a strîns și-l bătea prietenește, cu durere și duioșie, pe spate. După puțin s-au despărțit și și-au dus amîndoi mîinile la ochi. După aceea, ofițerul și-a lipit călcîiele, a luat poziție de drepți, și-a dus palma la cozorocul chipiului și — pe neașteptate — mutul a căpătat glas, rostind foarte clar două cuvinte. Fotis nu le-a înțeles, pentru că erau într-o limbă străină. Totuși erau cuvintele unui om care putea să vorbească.

Pa urmă, ofițerul deschise ușa, își ridică gulerul și se pierdu în furtună. Bunicului i se tăiară picioarele și căzu

pe roata morii, de parcă ar fi leșinat. Atunci Fotis, de la ferestruică, țipă speriat :

— Bunicule ! Bunicule !

Bătrînul Pascos tresări, ca și cînd cineva ar fi tras în el cu pușca.

— Fotaki ! strigă bătrînul, nedîndu-și seama de unde vine țipătul. Unde ești ? Cum ai nimerit aici la ora asta ? Ești înăuntru ? De unde țipi ?

— Da. Aici sînt.

— Vino repede înăuntru ! Asta-i bună ! Vino înăuntru !

— Vin.

Bătrînul Pascos se repezi spre ușă.

Fotis plecă de la ferestruică, înconjură moara și intră.

— Fotaki ! țipă din nou, înspăimîntat. Ce cauți noaptea pe ploaie ?

— N-a venit pe aici Arghiris ? întrebă Fotis, fără să-i răspundă. Hai ? N-a venit ?

— Arghiris ? Care Arghiris ?

— Arghiris Tulupas. Nu te face acum că nu-l cunoști. Spune-mi, a venit ?

Bătrînul se scărpină în barbă :

— Tu l-ai trimis ?

— Da. Spune-mi . . . a venit ?

— Ei, da, a venit. Dar ce treburi sînt astea pe care le faceți voi în toiul nopții ? Cum de hoinăriți de capul vostru prin noroi și băltoace ? Și apoi . . . bine . . . a venit el . . . de ce-ai mai poftit și tu ?

— Am crezut că n-a venit.

— Ai crezut degeaba. Amîndoi sînteți niște nebuni. Dar . . . unde ai stat ascuns ? De unde m-ai strigat ?

— Uite . . . de-acolo . . . de la ferestruică.

— Cuum ? bunicul tresări și se zăpăci. De la ferestruică ai zis ? Am auzit eu bine ?

— Da, spuse Fotis încurcat. Dar ce are a face ? E rău ?

— Ce are a face, zici ? O clipă. Și . . . ia spune-mi nu cumva stăteai de mult acolo ? Hai ? Spune-mi. Stăteai de mult ?

— Da, bunicule, zise Fotis înfricoșat. De ce te temi ?

— Și . . . nu cumva ai văzut ceva ?

— Da, bunicule . . . Am văzut tot. Dar nu te speria. Îmi țin gura.

— Ce vrei să spui cu asta ?

— Nimic, bunicule. Am văzut totul. Ce mai vrei să-ți spun ? Uite, îți spun doar să fii liniștit. N-am să spun nimănui nimic. Dar spune-mi, dacă vrei, de ce a plecat omul ăsta ? Și unde se duce ?

Bunicul se întristă din nou :

— La ai lui. Se duce să se predea Gestapoului.

— Vor să-l omoare ?

— Ai ghicit, Fotaki. Așa e. Au să-l omoare.

— Atunci de ce l-ai trimis ? întrebă tulburat copilul. Bunicule ! De ce-ai făcut asta ? Nu ți-a fost milă ?

— Nu l-am trimis eu, fiule. Eu m-am dus și i-am spus doar de afișele lipite pe ziduri și garduri, de armata care s-a adunat în sat... și de planul lor de a măcelări satul. Numai atît. Restul l-a făcut el singur. A vrut să se ducă să se predea așa cum era, în zdrențe. Dar eu i-am dat hainele lui. E mai bine așa. E mai vitejește.

Fotis șovăi puțin, dar îl întrebă :

— Și de unde știai toate astea, bunicule ? De unde ai știut cine era omul ăsta ? Și de unde ai știut că uniforma era a lui ?

— De, făcu bunicul. M-a ajutat puțin și pe mine mintea.

— Păi... dacă știe că o să-l omoare, de ce se duce și se predă singur ?

— Orice bărbat adevărat la fel ar fi făcut. La fel ar fi făcut și tatăl tău. Da. La fel. Se jertfește el, dar scapă un sat întreg. Să nu uiți niciodată, Fotaki, noaptea asta ! Niciodată. Iar cînd, mai tîrziu, vor pleca toți lupii și se liniștește lumea, să te duci în fiecare an cu prietenul tău Arghiris și să aruncați flori pe locul unde a fost ucis. Și acum străduiește-te să ții minte și numele lui ! Nu mi-l amintesc în întregime, dar îți spun cît țin minte.

— Cum se numește, bunicule ?

— Genossen Karl.

— Care e, bunicule, numele mic ? Genossen sau Karl ?

— Genossen nu e nume... Genossen înseamnă frate, tovarăș... Numele lui de botez e Karl. Hai acum, du-te acasă, că maică-ta o fi înnebunit ! Și să nu se mai neliniștească. Spune-i că a scăpat tot satul. N-ai plecat încă ? Hai, du-te că mai am o trebușoară de terminat !

— Ce trebușoară ?

— Întrebi prea multe. Știi ? Poftim ! Am să merg aici, mai sus, să închid stăvilarul. O să mă înece apele. Hai, pleacă !

— Lasă, bunicule !

— Ce „lasă" ?

— Știu despre ce stăvilar e vorba. L-am închis eu.

— Vrei să pun mîna pe toiag ? Mi se pare c-ai făcut o năzbîtie în noaptea asta.

— Nici o năzbîtie, bunicule. Am înțeles doar că îi iubești tare mult pe muți și pe ciobani.

— Să-i spui maică-ti să te țină încuiat în casă. Auzi ? Tare mi-e teamă că ai să nenorocești pe cineva.

— Nu nenorocesc pe nimeni, bunicule !

— Ssst !

— Bine, bine. Mă duc.

Ploaia se potolise deja. Luna se depărta de nori și se ducea să țină tovărășie stelelor. Fotis mergea spre sat fluierînd o melodie pe care o inventase acum. Nu-i mai era de loc frig, deși era ud pînă la piele.

La marginea satului se întîlni cu maică-sa care alerga ca o nebună spre moară. Îl înșfăcă, îl lipi de piept, începu să-l pipăie, să-l sărute și să plîngă.

— Nu face așa, mamă, îi spuse. Nu-i nimic. Nu-i nimic. Uite : m-am întors.

— Unde ai fost ? Unde ai fost, copil rău ! Cum m-ai lăsat și ai plecat ? striga sfîșietor.

— Am fost la bunicu', mamă. Voiam să-i spun să fugă.

— Și unde-i acum ? Unde a fugit ?

— La moară. A fost pînă mai la deal să aranjeze nu știu ce, dar acum s-a întors din nou la moară.

Din pieptul mamei a ieșit un oftat adînc :

— Deie domnul să ieșim cu bine din noaptea asta.

— O să ieșim, mamă, nu te teme. N-o să mai pățească nimeni nimic. Toate s-au aranjat.

— De unde știi tu ? întrebă curioasă mama.

— Le-a aranjat bunicul.

CAPITOLUL XII

Ploaia a adus noroc. A spălat toate murdăriile satului, și mai mult decît orice murdăriile de pe afișele acelea. Papară s-au făcut. Atîrnau de pe garduri ca niște păsări moarte.

Nimeni nu a aflat clar ce s-a întîmplat în noaptea aceea.

Adevărul s-a răspîndit mult mai tîrziu. După vreo două luni. În noaptea aceea așteptau toți încordați să fie scoși de prin case și duși afară la arie ca să-i împuște.

Deodată a cîntat un cocoș. Se lumina de ziuă. Toți se apropiară de ușă și traseră cu urechea. Nu se auzea nimic. Nu cumva cocoșul care a cîntat era nebun ? Nu cumva cocoșul a cîntat de miezul nopții ?

Apoi ceva ca un tunet s-a auzit acolo, la orizont. Un tunet greu, de parcă s-ar fi rostogolit munții. „Ne-a sunat ceasul, spuneau țăranii, și-și astupau urechile.“

Dar cocoșii s-au auzit din nou. Și chiar mai tare, mai mulți laolaltă.

— Uite, ăsta-i sfîrșitul lumii ... au spus bătrînii. Sau sfîrșitul lumii, sau sfîrșitul nopții. Haidem !

— Încotro ? au întrebat ceilalți.

— Afară. Aici ne turtesc acoperișurile.

S-au tras cîteva zăvoare, s-au crăpat cîteva uși. S-au luat după ei cîțiva cîini ; și au început să urle unul la altul ; plecau după hoinăreală. Atunci s-a auzit o împușcă-

tură. Apoi un tropot de cal, apoi bătăi în uși și strigăte bruște. Dar ce, dracu' ? Vorbeau grecește criminalii ăștia ?

Da, era adevărat, cel care bătuse în ușă vorbea în limba lor. L-au recunoscut cu toții. Cine altul putea să fie ? Vîrcolacul satului, Nolas Dalacas. Și ce căuta ? Asta o spunea chiar el, clar și nerușinat :

— Haideți, striga, părăluțele mele !

— Care părăluțe, mă creștinule ? îl întreba lumea. Armata străină a plecat.

— Noroc bun. Mie-mi spui ?

— Păi cui să i-o spun ?

— Mie-mi spui, mă ? Tocmai mie, care i-am gonit ?

— Tu i-ai gonit ?!!

— Te mai faci că nu înțelegi ? Cu părul meu din cap am plătit ca să plece. Nu mi-a mai rămas o para în buzunar. Și astea toate pentru cine ? Hai ? Ia spuneți-mi și voi ? Dar n-o să mi-o spuneți. De aceea lăsați-mă să v-o spun eu. Pentru sat. Da, oameni buni, pentru satul nostru drag. Și acum, hai, numărați-mi-i !

— Ce ? au întrebat mirați țăranii.

— Ce ?! Îmi faceți acum pe mironosițiii ? Banii, mă ! Bănișorii care i-am plătit oastei străine ca să vă salvez. Hai, hai, nu vă faceți cruce acum, că mă pot duce să-i aduc înapoi. Mă cunoașteți doar.

— Te cunoaștem foarte bine, dar nu avem nimic. Fă ce vrei.

Dalacas s-a făcut foc.

— Cine a spus „fă ce vrei" ? Mă rîiosule ? Ai văzut tu că Dalacas n-a făcut tot ce-a vrut ? Dați-mi-i cu binișorul, ca să nu-i iau cu forța, că atunci iau mai mulți. Unu, doi, trei . . .

A lovit cu patul puștii într-o ușă care se găsea în fața lui și a dărîmat-o.

— Nu pe asta ! au strigat țăranii. Lipsește stăpînul.

— Cum ați spus ? Lipsește stăpînul ? întrebă Dalacas furios. Păi eu cine dracul sînt ? Nu sînt stăpînul satului ? Hai, ia spuneți-mi ? Sînt sau nu sînt ?

— Hm, ești, au răspuns cîțiva fricoși.

— Ei, păi dacă sînt stăpînul satului, nu pot să fiu stăpînul unei cocioabe ? Dați-vă în lături !

Împinse pe cîțiva cu îmbrînciturі și intră în casă. Peste puțin, ieși ținînd în mînă cîteva bijuterii.

— Ia priviți. Tîlharul! Cine știe cîți țărani a jupuit.

— Sînt vechituri, îi spuse un bătrînel. Lucruri sfinte. Amintiri de la strămoși. Murea de foame omul, dar nu le vindea. Le ținea amintire. Du-le de unde le-ai luat!

— Ssst! Taci, mă! Nu-s lucruri pentru cocioaba asta. Sînt pentru biserică. Acolo am să le duc. În casă se murdărește. Ia deschide ușa, mă, tu care vorbești atît. Ai și tu de astea acasă? Așa-mi miroase.

— Am oasele mele. Asta am. Vino de le ia!

— Oasele tale? Hm. O să vedem.

L-a îmbrîncit la o parte și a intrat în casă. După puțin, însă, a ieșit cu mîinile goale.

— Nu ți-e rușine, mă, ție, mă șorogarule, să nu ai nici măcar o rămășiță sfîntă în casă? Nici o amintire? Dați-vă la o parte! Ia vino, tu, mă, aici! Veniți cu toții! O să-mi dați banii? Dacă nu, sînteți pierduți. Am spus-o și o repet.

Una cîte una a luat la rînd toate casele, le-a jecmănit de tot ce aveau mai de preț și a cărat acasă la el. Apoi s-a dus și s-a tolănit în cîrciuma lui Papariți.

— Ia vino, măi Ermolai, îi spuse lui Papariți. Toarnă-mi! Toarnă-mi că mi-e sete ca unei mîrțoage neadăpate. Toarnă și scrie!

— Păi mi s-au umplut catastifele, și buzunarul tot gol îmi este.

— Atunci să nu le mai scrii. Mi le dai de pomană. Ca răsplată că am salvat satul.

— Tu? a tresărit Papariți.

— Heei? Ermolai? Nu-mi fă pe mieluțelul, că-mi ești vulpe. Tu știi bine! Cine a salvat satul, mă? Poți să-mi spui?

— Pot. Ofițerul în carne și oase.

— După cîte văd, le-ai dibuit pe toate una cîte una. Și cine, mă, a smuls ofițerul din mîinile tîlharilor? Hai?

— De unde să știu eu?

— Lasă că știu eu. Vrei să ți-l spun?

— Spune-l?

— Nolas Dalacas. Adică subsemnatul.

— Oh!... Am dat de dracu'.

— Cum adică?

— Adică văd că-ți tremură mustățile. Și cînd îți rîde ție mustața, nu te mai saturi de vin. Damigeana era plină și acum, uite, e pe drojdie.

— Și nu te bucuri ?

— Ba ard. Numai melcii rîd cînd ard. Eu cînd ard, plîng.

— Adică ce-ai fi vrut, măi nenorocitule, să ardă satul ca să poți tu să cînți ? Ești mare viperă, mă Papariţis. Cu alte cuvinte, moara ta să meargă, restul poate să ardă. Ptiu !

Papariţis scheuna ca un cățel cotonogit. Și-a lăsat capul în piept și mormăia fără noimă nici el nu știa ce.

— Ce vrei, fă Timiulo ?

Într-adevăr, din ușă și-a arătat nasul Timiula.

— Uzo ! spuse aceasta. Dar să fie curat, nu cum îl botează Popotas.

— Stai, se auzi strigînd Nolas de la masa lui. Uzo luat de la Popotas este curat ca lacrima. Curat ca și el.

— Da . . . știu !

— Și ce, crezi că nu-i așa ? Dacă nu eram noi doi, nici eu nu știu ce s-ar fi ales de satul ăsta . . .

— Eu știu, ar fi scăpat . . .

— Timiula ! strigă Papariţis. Nu ți-e frică de loc de domnul Nolas ? Nu tremuri ?

— Ba tremur . . . de scîrbă. Na . . . dacă ții neapărat să știi totul.

— S-a dus, se plînse Papariţis. O s-o omoare.

— Asta și aștept. Haideți măi, vitejilor ! Ieși aici în fața mea, mă pricopsitule. Tu cu pușca, iar eu cu scuipatul. Am să vă fac de două parale.

— Nu, miorlăi Papariţis. Fie-ți milă de ea, Nolas . . .

— Eu mi-am mîncat mălaiul, mă mortăciune. Nu mi-e frică de nimic ! Auzi ? De nimic ! Numai de cei curajoși mi-ar fi frică, dar ei lipsesc acum. Au luat drumul munților, și eu am rămas aici.

— Taci ! Taci ! Taci, Timiulo, miorlăi, tremurînd, Papariţis. Nu-l întărîta. El, ăsta pe care-l vezi, a salvat ieri noapte tot satul. S-a dus la rîpă, l-a găsit pe ofițer, s-a luptat cu tîlharii, l-a luat din mîinile lor și l-a adus aici. Așa a salvat tot satul.

— Bre, bre, bre... Așa, hai ? Ia uită-te colo ! Și nu-l întrebi pe ce parte dormea cînd a visat toate astea ? Mă, Papariţis, cu tărîţe te hrănește, asta mănînci. Care rîpă, mă prăpăditule ? Ăsta nu iese noaptea nici să-și facă nevoile. Și le face în tindă, de miroase de la o poștă, și o să iasă la rîpă ?

Dalacas s-a ridicat de la masă, alb ca varul. S-a apropiat de Papariţis, și-a înfipt unghiile în gîtul lui și l-a strîns, gata să-l sufoce.

— Papariţis, îi spuse, ferește-o, că altfel am s-o omor și... Pînă acum nu mi-am pus mintea cu nici o femeie.

— Asta te împiedică, mă găinațule ? Poalele mele te împiedică ? Atunci de ce nu te duci, mă, la Triarhis, care poartă pantaloni ?

— Dacă aș ști unde este...

— A, asta te necăjește ? Am să-ţi spun eu unde-i. Este la moara dărăpănată a lui Buhlas. Acum te duci ?

— Nu ! Ce-ai făcut ! strigă Papariţis. Oh, s-a dus Spilios, o să-l omoare.

— Ha, ha, ha, rîse uscat Timiula. Ăsta ? Ăsta să se ducă la moara lui Buhlas ? Acum n-o să iasă nici pînă în tindă, o să-și murdărească odaia de dormit.

— Ferește-o, Papariţis, altceva nu-ţi mai spun. Ferește-o ! Acum, rămîi sănătos.

A plecat ca un cîine ce nu a apucat să muște piciorul care l-a lovit. Papariţis s-a așezat istovit pe un scaun.

— S-a dus Spilios... spuse deznădăjduit. O să-l omoare. Ești o trădătoare, fă, o știi ?

— Gura ! Tu ţi-ai găsit să mă înveţi ? N-o să se ducă nicăieri.

— Asta o știu eu. El n-o să se ducă nicăieri. O să trimită acolo jandarmi...

— Știu, dar dacă-l vor găsi acolo pe Spilios, să-mi radă mie mustăţile !

— Ah, ah, ah. Tu te joci cu focul, blestemato ? Te joci cu focul și crezi că nu te arzi ? Du-te acum, mi-e frică de tine ! Dar stai, nu ţi-am dat uzo. Pentru asta ai venit, nu ?

— N-am mărunt la mine.

— Nu-i nimic, îmi dai cînd o să ai.

— Gura ! Ia uite, mă, cine s-a găsit să-mi dea mie pe datorie ! Umple-mi atunci sticla și ia-ți banii ! De cînd te-ai făcut așa de risipitor ?

Papariţis luă sticla și o umplu.

— De-aș ști pe cine cinstești cu uzo ăsta... Tu, una, știu eu, nu bei.

— Da' ce, știi tu că nu-mi place să trag la măsea ?

— Mai sorbeai tu cîte puțin, dar atunci te aveai bine cu banii. Acum nu ai nici de mălai. Uite, îmi frămînt capul să aflu pe cine cinstești...

— Vrei să-ți spun eu ?

— Ah, ce pustiu de bine ți-ai face !

— Ei, află. Îmi cinstesc găinușa, și ouă ca o nebună.

— A... asta era ? făcu Papariţis. De ce-ți bați joc de mine ?

— Nu ți-a plăcut, hai ? Ai fi vrut să fie altcineva ? Să te duci imediat și să sufli în vreo ureche murdară ?

— Eu ? Dumnezeu să mă ferească. Pentru altceva te-am întrebat.

— Pentru ce, ia spune ?

— Uite, voiam să trimit și eu o sticlă lui... lui Triarhis. Ai înțeles ?

— Stai bine ! Spilios n-are de-a face cu lași ca tine.

— M-ai omorît.

— Atunci mă duc după popă. Ermolas, să ții bine minte, Triarhis nu se împrietenește cu gunoaie ca tine. Fă-te mai întîi om, apoi, ieși în drum și spune la toți : „Ei, cumetrilor, mă vedeți, m-am făcut om. Admirați-mă".

— Și or să mă admire ?

— Cum să nu ! Or să pună și cîinii să te laude.

— Ah, Timiula ! Nici un pic de milă nu ai de mine. Și eu îți sînt cel mai bun prieten. Dacă eu nu ți-aș fi prieten adevărat, de unde ai avea tu acum cel mai mare secret ?

— Care secret ?

— Uite, Dalacas a scris în catastifele lui o pagină întreagă cu nume. Cui vrea să i-o ducă, nu știu. Eu am citit-o pe furiș. E și numele tău acolo. Și chiar printre primele.

— Zău ? Și pe-al cui ai mai văzut ?

— Eu ? De unde vrei să știu ?

— Lașule ! îi strigă bătrîna.

— Am citit în grabă. Numele tău, în orice caz, este scris.

— Lasă-l pe al meu. Mie nu-mi poate face nimic. Al cui mai era acolo, dintre bărbați, vreau să spun ?

— Dintr-al bărbaților ? Mi se pare că nu am văzut nici unul. Da . . . ia stai . . . mi se pare că am văzut unul.

— Al cui ? Zi repede.

— Al lui . . . Pascos . . . da, da, moș Pascos Damalas. Al nimănui altul.

— Și eu îți zic că ai văzut și altele. Spune !

— Uite, mi se pare că am văzut și numele lui Tulupas. Altul nu-mi mai amintesc.

— Spune, mă șacalule !

— A . . . da. L-am văzut și pe-al lui Susamis. Și altceva nimic. Poate și pe-al lui Sasalas. Nimic altceva . . . Zău.

— Spune, mă, mai departe, că te rup în bucăți !

— Pe nimeni altul. Numai pe al lui Xerostatis, a lui Gulimis... și atît.

— Spune, mă bubă neagră !

— Nu mai știu altul. Dacă află Dalacas, mă spînzură. Era și al lui Halalis, și Hemelis... Nu mai știu de alții, am terminat. Ai să mă salvezi acum ?

— De cine să te salvez, mă rîmo, de Dalacas ?

— Nu, de spînzurătoarea lui Dalacas m-am asigurat. Vreau să mă salvezi de spînzurătoarea lui Triarhis.

— Pui tu, mă, mutra lui Dalacas lîngă Triarhis ? Mă pleavo ! Fugi de lîngă mine, că miroși a mort. Pleacă, că mă umpli de viermi !

— Ai să mă salvezi ? miorlăi în spatele ei Papariții.

Bătrîna stătea în fața lui, îndîrjită ca o furtună.

— Ermolae... Bărbatul care cere salvare de la o femeie nu-i bărbat, și deci n-are nevoie de salvare. Ești salvat...

— Cum sînt salvat ? Spune repede cum...

Timiula îl privi batjocoritor :

— De cine te temi, mă, de găini ?

— De găini ? De ce să mă tem de ele ?

— Pentru că numai ele sînt periculoase pentru tine. Pentru că numai ele mănîncă pleavă. Rămîi cu bine, spurcăciunea pămîntului.

— Vezi... vezi ce faci, spuse cu ciudă, m-ai omorît, iar acum mă lași neîngropat și pleci.

— Picioruțe ai, de ce nu te duci singur la cimitir ? Pînă și acolo vrei să te ducă altcineva ?

— Timiula, lumea se scufundă, piere, și tu fluieri.

— Nu se pierde lumea, mă, doar gunoaiele ei or să se piardă.

— Uite-o, pleacă de-a binelea. Pleacă, și eu mă prăjesc pe grătar. Timiula... salvează-mă, pentru Dumnezeu, salvează-mă de judecata lui Triarhis.

— N-avea nici o grijă. Ești salvat. Triarhis nu spînzură leșuri.

CAPITOLUL XIII

Lupul, atîta vreme cît este tînăr, se gîndește numai la oile pe care le va mînca, dar cum îmbătrînește se gîndește la viermii care-l vor mînca.

Papariţis nu era nici bătrîn, și nici lup, și nici de viermi nu se temea, pentru că el însuși era un vierme. Din tot satul numai Papariţis știa că Dalacas a plecat într-o noapte cu calul. Știa și unde s-a dus, și cu ce gînd. Dar n-a spus nimănui nimic. Nimeni nu știa nimic. Așa credea Papariţis, dar s-a înșelat. Pentru că satul veghea. Cum au început primele împușcături, toţi bărbaţii care erau pe lista lui Dalacas au dispărut.

Dar mai bine s-o luăm de la capăt. Într-o noapte, tîrziu, în pădure s-au auzit niște împușcături. Era liniște și zgomotul împușcăturilor s-a auzit clar. Imediat le-au răspuns cîinii din sat. Cîţiva săteni au tras perdelele și au privit afară. Niște umbre treceau pe drum, gîfîind.

Copiii au izbucnit în plîns, și mamele le-au astupat gura cu palmele.

În clipa cînd s-au auzit primele împușcături, Fotakis dormea adînc. Deodată a simţit lîngă el răsuflarea mamei. Deschise ochii. Prin odaie se mișcau două umbre.

— Cine e ? strigă. Mamă !

— Gura, mă, spuse umbra care era mai înaltă.

— Taci, dragul mamei, spuse și mama. Trezește-te !

— Dar ăsta cine este ? întrebă Fotakis, arătînd spre umbra cealaltă.

— Am să-ți trag una ca să vezi tu cine e „ăsta".

— Tușa Timiula ? întrebă Fotakis, oarecum liniștit. Dar ce cauți aici ?

— N-am timp de fleacuri. Scoală-te !

— Scoală-te, sufleţelule, spuse și mama.

— Unde mergem, mamă ? întrebă Fotis din nou, neliniștit.

— Ssst ! făcu Timiula. Ne calcă dușmanii satul. Mergem să ne ascundem.

— Știu eu unde ne putem ascunde bine. La moara lui Buhlas.

— Nu, dintr-acolo se aud împușcăturile, zise mama. De asta tremur.

— De ce tremuri, mamă ? să nu tremuri de loc.

— Ce-ai spus ? întrebă mama nerăbdătoare.

— Am spus să nu tremuri. Moara e goală.

Timiula s-a înfuriat :

— Ia uite-i, s-au apucat de vorbă ! Grăbește-te, măi, or să te pună în frigare dacă te prind.

— Unde mergem ?

— Știu eu o ascunzătoare pe care nu o găsește nici dracul.

— Unde-i ?

— Ssst ! N-am să mă apuc acum să dau socoteală puștilor. Gata ? Haideți ! Aruncați-vă ceva pe umeri că e cam umezeală acolo !

Au încuiat ușa și au ieșit pe furiș din casă. Timiula mergea înainte, ținînd un opaiț băgat într-o căldare.

— De ce l-ai pus acolo ? întrebă Fotakis.

— Pe toate, mă, vrei să le știi tu ? Uite, ca să nu lumineze.

— Atunci de ce l-ai aprins ?

— Rabdă și ai să le afli pe toate la rîndul lor. Acum taci !

Au intrat în curtea Timiulei. S-au dus pînă în fundul grădinii și s-au oprit în fața unor arbuști deși. Deodată, Timiula s-a aplecat, a găsit un cîrlig și a tras. Odată cu

asta s-a deschis un chepeng, și în fund a apărut o văgăună adîncă și întunecoasă.

— Coborîți ! le ordonă cu adevărat Timiula. Luați aminte numai : să nu cădeți pe trepte !

Timiula coborî ultima și trase în urma ei capacul. Atunci răsuflă ușurată, își șterse nasul și scoase din căldare opaițul.

— Ai înțeles acum ? îl întrebă pe Fotakis cu superioritate. Mie-mi plac vorbele, dar să fie sărate și cu puțină minte. Vorbele goale sînt fîn. M-ai înțeles ?

— Nu, spuse băiatul . . .

— Cu atît mai bine.

— Acum tăceți ! Cu vorbă multă o să terminăm repede aerul și o să murim. Economie.

Înțelepciune bătrînească.

Deodată Timiula rămase cu gura căscată. Împușcături dese au izbucnit dintr-o dată. Dar erau de două feluri, ca și cum se certau între ele.

— Blestematele ! spuse Timiula. Asta miroase a război. Auzi, Constandula ?

Dar mama nu vorbea de loc. Îi tremurau maxilarele. Și ca să nu o audă Fotakis, își ținea degetele în gură. Dar Timiula a observat-o.

— Auzi ? Te-am întrebat ceva. De ce nu-mi răspunzi.

— A . . . a . . . aud.

— Dar ție îți clănțăne dinții, Constandula, ce ai ?

— Ni . . . ni . . . nimic . . . parcă-i război . . . cu adevărat război.

— Parcă pînă acuma n-a fost război ? E drept că pe la noi a trecut doar, dar de simțit, cine nu l-a simțit . . .

Războiul afară continua. Cine trăgea ? În cine ? Nimeni nu știa. Se gîndeau că moara aia părăsită nu era de loc părăsită. Poate că era plină cu oameni înarmați, care au deschis focul împotriva celor care s-au dus să-l împuște pe Triarhis.

Timiula, care avea mintea ascuțită, a tras concluzia că precis așa stau lucrurile. De acolo a pornit totul.

Toată noaptea a durat războiul. Numai spre zori au amuțit toate puștile. Era și timpul. Dacă n-ar fi încetat, ar fi explodat, atît erau de fierbinți . . . Se zice că se întîmplă

și așa ceva. Chiar dacă sînt de fier. Are și fierul un sfîrșit. Cîteodată obosește, se înfierbîntă și se sparge.

Toți erau curioși să vadă dimineața cum arată lumea, după bătălia asta de azi-noapte. Așteptau cu nerăbdare să se facă dimineață. Dar și mai curioși erau să vadă mutrele lui Nolas și ale lui Popotas. După fețele lor ai fi aflat ce pagube au suferit stăpînii lor.

Timiula, din cînd în cînd, își scotea nasul printr-o gaură. „Nu încă", spunea, și și-l trăgea din nou înăuntru. Dar deodată spuse : „Hai, au terminat ! Afară !"

— Cum e afară ? întrebă mama înghețată.

— S-a luminat.

— Au plecat ?

— Nu știu. Împușcăturile însă au amuțit. Dacă au și plecat, cu atît mai bine. Uite, cîinii s-au liniștit, cred că au plecat. Ieșiți !

Au ridicat chepengul. Afară se luminase. Totul era cufundat în liniște. Numai din pădure ieșea un nor de fum.

— Ia priviți peste pădure, s-a dus moara, i-au dat foc blestemații ! Cine nu poate să bată măgarul, bate samarul, se zice.

— Nu înțeleg, spuse Fotakis.

— Bine faci. Noroc că înțelege maică-ta. Ai auzit, Constandula ? Nu au găsit pe nimeni și s-au răzbunat pe pietre. Dar cine bate pietrele, se bate pe el. Duceți-vă acum acasă !

— Și tu unde te duci ? o întrebă palidă mama.

— Nu vă îngrijiți de mine. Eu nu pățesc nimic.

— Totuși ce vrei să faci ? Nu te putem lăsa singură.

— Am să merg să văd ce mutră are Popotas. Tare bucuroasă o să fiu dacă i-o găsesc boțită. Tu, se adresă ea lui Fotakis, să nu faci nici un pas fără maică-ta. Să te ții agățat de fusta ei ! Unde merge ea, să te duci și tu, numai în foc să nu cazi.

— Nu sînt sugar, spuse Fotakis, fulgerînd-o cu privirea.

— Știu. Tocmai de aia nu te las.

— Eu mă duc la prietenul meu, Popotas. Bun om. Dumnezeu să-i scurteze zilele ... Dacă n-ar fi fost el, ar fi fost mai puține rele în satul ăsta.

Fotakis o trase pe maică-sa să plece, pentru că îl cam încurcau vorbele Timiulei. Dar ca să spunem adevărul, în

fundul sufletului lui o admira. Ce cap și ce curaj avea! Bărbat adevărat. Dar ce bărbat? Papariţis, care se zice că-i bărbat, pe lîngă ea este fricos ca un iepure.

Cum aude o împușcătură, face pe el de frică.

Trecînd pe lîngă cîrciuma lui, Timiula bătu în ușă cu toiagul. Tăcere.

— Deschide, mă afurisitule, îi strigă. Eu sînt.

Papariţis crăpă puţin ușa:

— Ce vrei? o întrebă el rece.

— Nu cumva a trecut pe aici omul ăla bun, Dalacas?

— Nu...

— Dar pe unde hoinărește?

— Nu știu. La început a pornit-o spre Macracomi. Apoi poate o fi trecut și pe la Moshocaria. Unui om bun toate drumurile îi sînt deschise.

— De capul tău să se ție așa oameni buni. Și cine a deschis focul aseară, mă?

— Salvatorii, care au venit să ne scape de toate necazurile.

— Hm, și cu cine se luptau?

— Cu niște tîrîie-brîu; și-au părăsit casele și au luat drumul munţilor. Tîlhari. Dar de ce mă întrebi? Eu, după cum știi, nu știu nimic. Și dacă ai venit după uzo, degeaba ți-ai bătut picioarele; s-a terminat.

— Știu. De aia nici nu de tine am nevoie. Eu mă duc la Popotas, care nu tremură.

— Hm, hm....

— Ce „hm, hm"? Vrei să-mi spui că tremură și el?

— Nu tremură, dar nici drept nu stă. Se vorbește că din moment ce tîlharii ăștia au prins curaj și au ajuns pînă la moara lui Buhlas, cine-i mai împiedică să ajungă pînă în sat? Așa zice și Popotas; și se tot plimbă și scuipă, și liniște n-are. Degeaba te duci la el, Timiula! E închisă prăvălia lui. Vino, dacă storc puţin damigeana curge vreo picătură. Mare beţivană-mi ești, măi Timiula.

— Gura! Ia uite-te-l! Pentru băut îl cumpăr, mă?

— Păi pentru ce?

— Îl iau pentru reumatism, mă vierme.

— Așaa?!! Atunci să-mi fie cu iertare. Nu-ți mai dau nimic...

— Da. Chiar așa. Păi cum ? Ia spune-mi acum, ce se aude despre Triarhis ?

— Bun om. Cineva din partea lui Nolas Dalacas e plecat chiar acum la Lamia după afișe cu fotografia lui.

— Ce fel de fotografii ?

— Știu eu ? Cît știu, atîta spun. Dacă aflu mai multe, am să spun mai multe. Se duc, cică, după fotografii de ale lui, să le lipească pe pereți și după asta, cică, kaput Triarhis. De unde să știu eu de ce ? Omul, care ar fi putut să ne spună mai mult, lipsește. S-a dus după fotografii, ți-am spus.

— Cine-i omul ăsta ? Nolas ?

— De unde să știu eu ?

— Mă lighioană, nu mi-ai spus că a plecat la Macracomi ?

— Știu eu ? Ce, parcă Lamia este departe de Macracomi ? Dacă vrea, trece și prin Lamia. Vezi, acum să nu spui toate astea pe undeva. Eu nu ți-am spus nimic și nici nu știu nimic. Îți iei acum rachiul ?

— Nu.

— Vezi ce zăbăloasă ești ? Totuși mă tem de tine mai mult decît de Nolas.

— Și de ce, mă javră ? Mănînc oameni ?

— Măcar de i-ai fi mîncat. Tu îi muști, fără să-i mănînci. Mă tem de tine.

— Ce bine ai mai făcut, mă prăpăditule, de te temi ?

— Nici unul.

— Ei, atunci nu te teme ! Nu se atinge nimeni de tine. Dacă te știi curat la suflet . . .

— Și rachiul ?

— Bea-l singur.

— Și reumatismul tău ?

— Nu mă mai doare. M-am tămăduit. Am văzut în ce hal ești și m-am vindecat.

*

* *

Da, avea dreptate Papariţis. După fotografii se dusese Nolas la oraș. Și încă ce fotografii. Mari cît statura lui. Cum le-a adus, s-a apucat imediat de treabă. Le lipea pe pereți și pe garduri cîntînd și strigînd :

— Vino, sărăcime ! Vino să-ți găsești norocul. Primiți galbeni și vă faceți gospodari. Și o dată cu asta, curățați și satul de-o lichea. Haideți, că pierdem timpul !

Dar oamenii treceau nepăsători pe lîngă el, neluînd în seamă vorbăria lui.

— Îndrăzniți, oameni buni ! țipa el de asurzea lumea. Aici e bogăția și pricopseala. Uitați-vă bine la chipul lui ! Cu un singur cuvințel, vă faceți boieri și curățați și satul de-o lichea.

— De care lichea, mă afurisitule ? spuse ieșind ca din pămînt bătrîna Timiula.

— A . . . ai venit ? spuse Nolas, zîmbind mînzește. Bine ai făcut.

— De care lichea spuneai, mă ? continuă ea fără să răspundă.

— De care lichea ? Păi ce, parcă are multe satul ?

— Ai dreptate, mai mare decît tine nu are.

Nolas lăsă jos tinicheaua cu clei, o apucă de umeri pe Timiula și o zdruncină bine :

— De cîte ori, mă babornițo, ți-am spus să nu mă întărîți ?

— Jos labele !

— Pînă cînd am să rabd ? Să vedem acum cine o să te scape din mîinile mele.

— Eu. Se auzi din spatele lui o voce groasă.

Nolas îi dădu drumul bătrînei și se întoarse. Din spate îl privea cu scîrbă nemărginită moș Pascos.

— A, tu-mi erai, moșule ? spuse blînd Nolas. Bine-ai venit ! Chiar la timp ai picat. Vezi ce om bun sînt eu ? Știi ce fac acum ?

— Ia să vedem. Nu înțeleg.

— Îți curăț neamul de murdării. Hai, dă și tu o mînă de ajutor.

Moș Pascos bătu cu toiagul în pămînt.

—Tu, jegosule, vrei să cureți acum murdăria ?

— Uite și altul care-și caută nașul. Nu-i omor pe bătrînii neputincioși, mă, de cîte ori vrei să-ți spun ?

— Da' pe cine omori, mă ? Pe tineri ? Atunci mută-ți gîndul, nu mai sînt tineri în sat. Toți au apucat drumul munților și luptă cu tiranul. Vrei să-i găsești ? Lasă șesul

și apucă urcușul ! Dar dacă nu te grăbești, așteaptă-i mai bine aici. Cum ? O să poftească și pe aici. Bună ziua, Timiula !

— Las-o pe Timiula ! urlă Nolas. Eu îți vorbesc . . .

— Iar eu te privesc și-mi astup nasul . . .

— A, așa ? Atunci mai rabdă puțin. O să am hîrtia cu care o să-ți vin de hac, moșule !

— Du-te, ad-o mai repede ! Eu te aștept aici.

— Ei, uite, mă duc, și se îndreptă spre cal.

— Psst ! mă, tu, viteazule, nu scoți și pentru mine una ? Hai, hai scoate-o, să nu te obosești de două ori. Și eu te aștept aici cu hîrtia aia cu care vrei tu să ne ucizi . . .

— Așaa ? Atunci o să vedeți voi, strigă Nolas, și se urcă pe cal.

— Da, da, o să vedem, spuseră amîndoi bătrînii, rîzîndu-i în nas, vezi numai să nu întîrzii, pentru că sîntem cam bătrîni.

Nolas s-a făcut fum. Constandula a auzit tropăit de cal și a ieșit să vadă ce se întîmplă. Cînd l-a văzut pe moș Pascos, s-a repezit la el neliniștită. În urma ei venea și Fotis. N-au apucat nici să se salute. Ochii mamei au căzut pe afișul de pe gard și, scoțînd un strigăt deznădăjduit, căzu în brațele bătrînului. Timiula fugi imediat după apă. Numai Fotakis încremeni, cu ochii larg deschiși, în fața fotografiei. Imediat ochii lui s-au umplut de lacrimi.

— Bunicule ! strigă.

— Ce ? Ce s-a întîmplat ?

— De ce a leșinat mama ? Îl cunoști pe omul din fotografie ?

— Taci ! Nu ! strigă, trezindu-se, mama. Nu-i spune !

— Mamă, de ce ? Spune, îl cunoști ?

— Nu. Nu-l cunosc.

— Atunci de ce ai leșinat ?

Mama nu știa ce să-i spună.

— Am auzit că vor să-l ucidă pe bunicul.

— Minți ! îi spuse băiatul jignit. Bunicule, spune-mi tu, de ce-l socotesc rău pe omul acesta din fotografie ?

— Rău ? Aur curat. Uite, asta-i.

— Așa zic și eu. Eu asa îl cunosc . . .

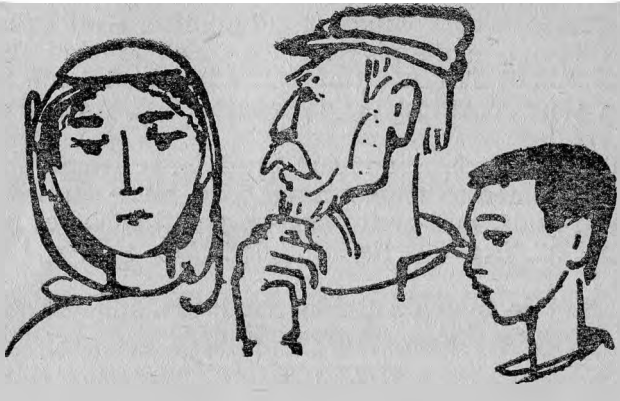

— Cum ?!! își holbă acum ochii și moș Pascos. De unde-l cunoști pe omul acesta ?

— Ce vă pasă ? Eu îl cunosc, și gata.

— Ba nu-l cunoști, țipară cu toții.

— Ei, și eu vă spun că-l cunosc. Și încă foarte bine. Este Tom. Prietenul meu cel mai bun.

— Oh, ce rău îmi este, spuse mama lui. Tom, așa i-ai spus ?

— Da. Poate că nu-l cheamă așa, dar eu așa l-am botezat. Îmi spunea că-i cioban, dar eu nu-l credeam. Auziți, știu totul, să nu încercați să-mi spuneți altceva . . .

— Ei, și eu îți zic că nu știi tot, spuse moș Pascos.

— Nu ! strigă ca nebună mama.

— Lasă, Constandula, îi spuse moș Pascos ! Am să-i spun eu. Cred că a venit timpul. A crescut fiul tău, nu-l vezi ? Fotakis, ciobanul ăsta este tatăl tău.

— Nu . . . se înecă mama. Ah . . . ce-ai făcut.

— Lasă, bine am făcut.

— T . . . tă . . . tăticul ? spuse Fotakis, și se aruncă în brațele bătrînului.

Îl săruta și plîngea. Și o mîngîia și pe mama care tremura și care era gata să leșine din nou.

Dar Timiula și sosise cu apa.

— Da, Fotakis, continuă blînd bunicul, e tatăl tău. Ești mare de acum și trebuie să știi tot. Ești Fotakis Triarhis, fiul lui Spilios Triarhis, care e mîndru de fiul lui, pentru că și-a ținut cuvîntul dat la moară. Ssst, taci, Fotakis, știu tot!

Să intrăm acum înăuntru! Și să nu se teamă nimeni!

N-o să pățească nimeni nimic. Nici taică-tău. Dacă putea să-l prindă, nu l-ar fi pictat pe pereți și să dea galbeni pe capul lui. Bravo și ție, Timiula! Dar ce-mi văd ochii? Plîngi?

— Eu? Ia măsoară-ți bine cuvintele, mă boșorogule!

— Bine, nu plîngi, am greșit. Fluieri.

Redactor responsabil: IORDANA URECHE
Tehnoredactor: GABRIELA TĂNASE

Dat la cules: 17.01.1966. Bun de tipar: 20.03.1966. Apărut. 1966. Comanda nr. 6444. Tiraj 20 140. Hîrtie semivelină de 63 g/m², 540×840/16. Coli editoriale 9,63. Coli de tipar 11,25. A. T. 12444. C.Z. pentru bibliotecile mici 8R—93.

Tiparul executat sub comanda nr. 37 la Întreprinderea Poligrafică Banat, Timișoara, Republica Socialistă România.

Lei 4,50